

MINISTRIA E ARSIMIT, E SHKENCËS DHE E TEKNOLOGJISË

PLANI DHE PROGRAMI MËSIMOR

Për klasën XIII të shkollës së mesme të lartë
Gjimnazi i përgjithshëm

Prishtinë, dhjetor 2005

Kryeredaktor

Dr. Fehmi Ismajli

Redaktorë:

Mr. Miranda Kasneci

Ramush Lekaj

UNMIK

INSTITUCIONET E PËRKOHSHME VETËQEVERISËSE
PROVISIONAL INSTITUTIONS OF SELF-GOVERNMENT
PRIVREMENE INSTITUCIJE SAMOUPRAVLJANJA

QEVERIA E KOSOVËS – GOVERNMENT OF KOSOVO – VLADA KOSOVA

MINISTRIA E ARSIMIT,
E SHKENCËS
DHE E TEKNOLOGJISË

MINISTRY OF
EDUCATION, SCIENCE &
TECHNOLOGY

MINISTARSTVO ZA
OBRAZOVANJE, NAUKU
I TEHNOLOGIJU

Kabineti i Ministrit

Office of the Minister

Kabinet Ministra

UDHËZIM ADMINISTRATIV

Zbatimi i planit dhe i programit për klasën e trembëdhjetë

NUMËR: MASHT 5 / 2006

DATË: 20.01. 2006

Në bazë të nenit 1.3, pika ç), të Rregullores së UNMIK-ut nr. 2001/19 Mbi Degën e Ekzekutivit të Institucioneve të Përkohshme të Vetëqeverisjes në Kosovë, nenit 6.1, paragrafi (b), dhe nenit 7.1 të Ligjit për Arsimin Fillor dhe të Mesëm në Kosovë, Ministria e Arsimit, e Shkencës dhe e Teknologjisë nxjerr këtë Udhëzim Administrativ.

Neni 1

Qëllimi

Qëllimi i këtij Udhëzimi Administrativ është zbatimi i Planit dhe i programit mësimor për klasën e trembëdhjetë, si rezultat i ristrukturimit të sistemit të arsimit fillor dhe të mesëm.

Neni 2

Plani dhe programi

Plani dhe programi i ri për klasën e trembëdhjetë i është bashkangjitur këtij Udhëzimi Administrativ.

Neni 3

Zbatimi

3.1. Ky Plan dhe program për klasën e trembëdhjetë zbatohet nga viti shkollor 2006/2007.

3.2. Me zbatimin e Planit dhe të programit të klasës së trembëdhjetë shfuqizohen planet dhe programet e deritashme të klasës së katërt të shkollës së mesme.

Neni 4

Hyrja në fuqi

Ky Udhëzim Administrativ hyn në fuqi me nënshkrimin e tij nga Ministri.

Agim Veliu, Ministër

PËRMBAJTJA

Udhëzim administrativ, **3**

UDHËZIME PËR ZBATIMIN E PLANIT DHE TË PROGRAMIT, **7**

I. Hyrje, **7**

II. Qëllimet, **8**

III. Objektivat e përgjithshëm, **10**

IV. Vlerësimi, **11**

V. Udhëzime metodologjike, **14**

VI. Burimet dhe mjetet mësimore, **15**

VII. Plani mësimor i lëndës, **15**

VIII. Mësimi zgjedhor, **16**

GJUHËT DHE KOMUNIKIMI

GJUHË SHQIPE DHE LETËRSI, **21**

GJUHË ANGLEZE, **31**

GJUHË FRËNGE, **55**

GJUHË GJERMANE, **77**

GJUHË LATINE, **101**

MATEMATIKË, **109**

SHKENCAT NATYRORE

GJEOGRAFI, **123**

SHKENCAT NATYRORE

HISTORI, **145**

PSIKOLOGJI, **164**

SOCIOLOGJI, **175**

FILOZOFI, **193**

TEKNOLOGJI

TEKNOLOGJIA E INFORMACIONIT, **209**

EDUKATA FIZIKE DHE SPORTIVE, **223**

UDHËZIME PËR ZBATIMIN E PLANIT DHE TË PROGRAMIT

I. HYRJE

Arsimi përfaqëson fushëveprimtarinë prijëse të zhvillimeve shoqërore, politike dhe ekonomike të Kosovës.

Vizionin për krijimin e një shkolle bashkëkohore, sipas standardeve më të avancuara ndërkombëtare, që filloi pas përfundimit të luftës, Ministria e Arsimit, e Shkencës dhe e Teknologjisë (MASHT) po e realizon, duke ndërmarrë hapa të gjithanshëm dhe praktikë në të gjitha fushat e veprimit.

Në këtë ndërmarrje me rëndësi historike për zhvillimin dhe për përparimin e shoqërisë kosovare, MASHT synon të ndryshojë pikëpamjet në procesin e ndërtimit të individit me një vizion të qartë për të ardhmen e tij dhe të vendit të tij.

Kjo krijon parakushtet e nevojshme për integrimin e individit dhe të shoqërisë kosovare në lëvizjet politike, në zhvillimet ekonomike, intelektuale, shkencore e teknologjike, si dhe në zhvillimet social-kulturore të vendeve të përparuara evropiane dhe botërore.

Zhvillimi i Planit dhe i programit mësimor mbështetet mbi bazën e një procedure të mirëfilltë shkencore, si nga forma, qasja metodologjike, organizimi dhe ndërtimi i përmbajtjes së lëndës, ashtu edhe nga parashtrimi i rezultateve të të nxënit, mjetet mësimore, metodat, teknikat dhe instrumentet e vlerësimit.

Grupet punuese profesionale për zhvillimin e planeve dhe të programeve ishin vazhdimisht në rrjedhë të zhvillimeve të reja në arsim dhe në konsultim me ekspertët ndërkombëtarë. Në këtë proces të zhvillimit të planeve dhe të programeve, i cili qëndron mbi bazën e strategjisë afatgjate të MASHT-it, ndihmë të konsiderueshme kanë dhënë UNICEF-i, agjencitë dhe qeveritë e disa shteteve.

Vëmendje e veçantë gjatë zhvillimit të planeve dhe të programeve mësimore në klasën XIII i është kushtuar kultivimit të qëndrimit pozitiv ndaj të nxënit, inkurajimit të nxënësve që të angazhohen në mënyrë të

arsyeshme në përmbushjen e kërkesave shkollore, zhvillimit të shkathtësive për jetën e përditshme, vlerave, qëndrimeve dhe sjelljeve. Ata në klasën e trembëdhjetë dhe gjatë tërë shkollimit të mesëm të lartë vihen përballë njohurive akademike, bazave shkencore dhe sferave të ndryshme kulturore.

II. QËLLIMET

Plani dhe programi lëndor për klasën e trembëdhjetë ka për qëllim:

- të sigurojë kushte të përshtatshme për zhvillimin intelektual, estetik, fizik, shoqëror, moral dhe shpirtëror të nxënësve;
- të sigurojë për nxënësit orientim të drejtë profesional dhe në përshtatshmëri me realizimin e interesave të tyre personale për plotësimin e aspiratave përmes nxënies.
- konsolidimin e diturive, ngritjen, orientimin e prirjeve dhe të shkathtësive në ndërtimin e të ardhmes së tyre;
- që t'u mundësojë nxënësve shfrytëzimin e burimeve të shumta për sigurimin dhe përpunimin e informacioneve si dhe për zhvillimin e një qasjeje kritike ndaj informacioneve dhe fakteve që u ofrohen;
- që t'u mundësojë nxënësve në mënyrë të pavarur të marrin iniciativë dhe veprim, gjithnjë duke pasur parasysh rregullat themelore të sjelljes në grup, varësisht prej llojeve të ndryshme të veprimtarive që zhvillojnë;
- që nxënësit me prirje dhe me talent për profesionin të përgatiten dhe të orientohen me kujdes përmes mënyrave të ndryshme të nxënies, duke përfillur interesimet dhe nevojat e tyre për tregun e punës dhe për zhvillimin akademik e profesional.

Grupet punuese për zhvillimin e planeve dhe të programeve, në përshtatshmëri me përmbajtjen, i kanë zgjedhur objektivat e përgjithshëm dhe specifike për sendërtimin e qëllimeve të lartshënuara, nga të cilat në mënyrë të qartë janë përcaktuar edhe rezultatet e pritura në përfundim të klasës së trembëdhjetë.

III. OBJEKTIVAT E PËRGJITHSHËM

Për të jetësuar qëllimet e këtij Plani dhe programi nevojiten shumë rezultate të të nxënit, që mund të jenë të shkallës së përgjithshme dhe specifike. Gjithherë vendosen paraprakisht rezultatet e përgjithshme të të nxënit, të cilat duhet të jenë të shkallës së nevojshme të së përgjithshmes dhe të dallohen qartë në aspektin e shkallës së ndërlikueshmërisë apo të tërësisë që synojmë të arrihet.

Në bazë të qëllimeve të Planit dhe të programit mësimor të klasës së trembëdhjetë, MASHT-it synon që në fund të vitit mësimor nxënësi t'i arrijë këta objektiva të përgjithshëm:

A. Të zhvillojë qëndrimet dhe vlerat

- Të jetë kritik ndaj lëndës;
- Të jetë i hapur;
- Të jetë tolerant;
- Të gëzojë respekt;
- Të jetë i vullnetshëm.

B. Të njohë

- Fjalorin (terminologjinë);
- Faktet;
- Konceptet;
- Parimet;
- Procedurat dhe metodat.

C. Të kuptojë

- Faktet dhe parimet (të zbatojë në situata të thjeshta);
- Përmbajtjen e materialeve;
- Relacionin shkak-efekt;
- Arsyetimin e metodave dhe të procedurave.

Ç. Të zbatojë në situata të reja

- Faktet dhe parimet;
- Procedurat dhe metodat;

- Zgjidhjen e problemeve.

D. Të analizojë

- Zbërthimin e informatave;
- Krahasimin e fakteve;
- Marrëdhënien ndërmjet shkakut dhe efektit;
- Raportin e ngjarjeve në një tekst.

DH. Të sintetizojë (të menduarit kritik- kompleks)

- Njohjen e informatës relevante dhe jorelevante;
- Dallimin ndërmjet faktit dhe mendimit;
- Zbatimin e parimeve në zgjidhjen e problemeve;
- Interpretimin e materialit ilustrues;
- Njohjen e supozimeve.

Për të vlerësuar arritjen e këtyre objektivave, duhet të zhvillojmë procedurë dhe mjete adekuate të matjes (shih vlerësimi).

IV. VLERËSIMI

Vlerësimi është proces i vrojtimit, i mbledhjes sistematike, i analizës dhe i interpretimit të informatave, me qëllim të përcaktimit se deri në ç'shikullë nxënësi i ka zotëruar objektivat udhëzues. Ai duhet të mbështetet në rezultatet e pritura të programit të lëndës përkatëse dhe të nivelit përkatës.

Ky proces mbështetet në disa parime themelore, siç janë:

- përcaktimi i qëllimit dhe i përparësive në procesin e vlerësimit;
- zbatimi i instrumenteve përkatëse të matjes, në përputhje me qëllimin, në mënyrë që të matet ajo që është synuar të matet;
- sigurimi i cilësisë së informatave për arritshmërinë e rezultateve të nxënësit përmes matjes dhe vlerësimit të vazhdueshëm;
- matja dhe vlerësimi duhet të jenë të balancuara, të përfshihet e tërë përmbajtja programore e lëndës;
- vlefshmëria e qëndrueshme e të dhënave se shkalla e arritshmërisë së nxënësit është e saktë;

- zbatimi i teknikave të vlerësimit, me anë të së cilave bëjmë dallimin e qartë të arritshmërisë së nxënësit.

IV. 1. Instrumentet e vlerësimit

Mësimdhënësi i lëndës dhe shkolla duhet të zgjedhin dhe të zbatojnë një numër të mjaftueshëm instrumentesh për matje dhe vlerësim, siç janë:

- vrojtimi;
- pyetësi (vetëvlerësimi);
- raporti me shkrim i një pune praktike apo i një hulumtimi;
- të shprehurit me gojë;
- të shprehurit me shkrim;
- fleta kontrolluese (përdoret për shkathtësitë manovruese të nxënësit);
- dosja apo portofoli (vetëvlerësimi);
- testi i bazuar në kritere dhe objektiva;
- testi i arritshmërisë i ndërtuar nga kërkesa (pyetje):
  - me përgjigje alternative të shumta;
  - me përgjigje të hapura e të shkurtra;
  - me përgjigje të hapura e të zgjeruara etj.

dhe çdo instrument tjetër që mësimdhënësi e vlerëson të nevojshëm.

Çdo shkollë vendos standardet apo kriteret me të cilat përcaktohet shkalla e arritshmërisë në fund të procesit mësimor për klasën e trembëdhjetë.

IV. 2. Shkalla e përfitimit

Në fund të vitit mësimor çdo nxënës duhet të arrijë njëren prej shkallëve të përfitimit të arritshmërisë:

- shkëlqyeshëm (arritje shumë e lartë);
- shumë mirë (arritje e lartë);
- mirë (arritje mesatare);
- mjaftueshëm (arritje e kufizuar) dhe
- pamjaftueshëm (arritje e pamjaftueshme).

Shkalla e përfitimit të arritshmërisë varet drejtpërdrejt nga standardet arritshmërisë (shiko tabelën më poshtë) të cilat bazohen në:

Objektivat e përgjithshëm	Arritje shumë e lartë 90%	Arritje e lartë 80%	Arritje e kënaqshme 60%	Arritje e kufizuar 40%	Arritje e pamjaftueshme
<i>Njohja e lëndës</i>	Aftësi shumë e lartë në njohjen dhe në zbatimin e njohurive të lëndës në situata të thjeshta.	Aftësi e lartë në njohjen dhe në zbatimin e njohurive të lëndës në situata të thjeshta.	Aftësi mesatare në njohjen dhe në zbatimin e njohurive të lëndës në situata të thjeshta.	Aftësi e kufizuar në njohjen dhe në zbatimin e njohurive të lëndës në situata të thjeshta.	Aftësi jo e mjaftueshme në njohjen dhe në zbatimin e njohurive të lëndës në situata të thjeshta.
<i>Të kuptuarit e proceseve shkencore</i>	Aftësi shumë e lartë e të kuptuarit dhe e zbatimit të fakteve, parimeve, relacionit shkak pasojë, mbledhjes dhe e organizimit të informacioneve, të gjykuarit e thjeshtë.	Aftësi e lartë e të kuptuarit dhe e zbatimit të fakteve, parimeve, relacionit shkak pasojë, mbledhjes dhe organizimit të informacioneve, të gjykuarit e thjeshtë.	Aftësi e kënaqshme e të kuptuarit dhe e zbatimit të fakteve, parimeve, relacionit shkak pasojë, mbledhjes dhe organizimit të informacioneve, të gjykuarit e thjeshtë.	Aftësi e kufizuar e të kuptuarit të detyrave dhe të proceseve shkencore.	Aftësi e pamjaftueshme e të kuptuarit të detyrave dhe të proceseve shkencore.
<i>Të menduarit kritik</i>	Aftësi e lartë e të menduarit kritik në situata komplekse, si: njohja me informacione relevante, zgjidhja e problemeve, duke zbatuar parimet dhe ushtrimet e interpretueshme.	Aftësi e të menduarit kritik në situata komplekse, si: njohja me informacione relevante, zgjidhja e problemeve, duke zbatuar parimet dhe ushtrimet e interpretueshme.	Aftësi e kufizuar e të menduarit kritik në situata komplekse, si: njohja me informacione relevante, zgjedhja e problemeve, duke zbatuar parimet dhe ushtrimet e interpretueshme.		
<i>Shkathtësitë manovruese</i>	Shkallë e kënaqshme e përfitimit në shkathtësitë manovruese.			Shkallë e ulët e përfitimit (disa) në shkathtësitë manovruese.	

V. UDHËZIME METODOLOGJIKE

Përzgjedhja e metodave mësimore është në kompetencë të mësimitdhënësit të lëndës. Ajo bëhet në përshtatje me nevojat dhe kërkesat e nxënësve, me veçoritë e përmbajtjes së temave mësimore, me bazën didaktike, me nivelin e formimit të nxënësve etj.

Metodat dhe teknikat e punës me nxënës duhet kombinuar, të jenë sa më të larmishme, ngase nxitin dinamikën e orës, thyejnë monotoninë dhe motivojnë nxënësit për mësim.

Metodat dhe teknikat e mësimitdhënies janë po aq të larmishme sa edhe vetë llojet e mësimitnxënies. Mësimitdhënësi mund të përdorë disa teknika dhe metoda mësimore të kombinuara për të arritur rezultate sa më të larta gjatë procesit mësimor.

Duke synuar përmbushjen e kërkesave për nxënie cilësore, sugjeronen disa metoda dhe teknika të ndryshme:

- shpjegimi dhe sqarimi;
- të shprehurit me gojë;
- të shprehurit me shkrim;
- të mësuarit problemor;
- diskutimi (debati);
- puna në grupe;
- demonstrimi dhe interpretimi;
- teknika e të menduarit kritik;
- shtrim idesh (brainstorming);
- vetëhulumtimi (kërkimi).

Për tema të caktuara që karakterizohen me informacione të bollshme gjejnë zbatim edhe ligjërata ndërvepruese e kombinuar me veprimtari praktike.

Për tema mësimore të caktuara mund të shfrytëzohen me sukses mësimi në natyrë, ekskursione të ndryshme studimore, vizita institucioneve të ndryshme etj.

Në të gjitha rastet zbatimi i metodave apo i teknikave mësimore të lartpërmendura duhet të shoqërohet me përdorimin e materialeve dhe të mjeteve përkatëse didaktike, pa të cilat nuk mund të arrihen rezultatet e pritura.

VI. BURIMET DHE MJETET MËSIMORE

Që të realizohet mësimdhënia dhe mësimnxënia efektive e këtij plani dhe programi, mësimdhënësit dhe nxënësit duhet të shfrytëzojnë burime dhe mjete të ndryshme informimi. Deri tash burim kryesor informimi ishte teksti shkollor i lëndës përkatëse.

Krahas teksteve të ndryshme shkollore, sugjerojmë të përdoren edhe materiale të tjera informimi:

- doracakë, atlase, broshura;
- gazeta, revista profesionale dhe shkencore;
- fotografi, posterë, afishe, skema, diagrame, harta, tabela;
- modele, figura, makete;
- fotoslajde, filma, videokaseta;
- programe të kompjuterëve, interneti, CD-të etj.

Është kompetencë e arsimtarit që, varësisht nga kushtet në të cilat punon, shkolla të zgjedhë burimin e informacionit dhe mjetet ndihmëse mësimore, duke i kushtuar vëmendje baraspeshës së të dhënave gojore, vizuale, auditive dhe audiovizuale, me theks të veçantë në atë që është qenësore për t'u mësuar.

Kjo liri e të zgjedhurit të burimeve mësimore duhet t'i takojë edhe nxënësit.

VII. PLANI MËSIMOR I LËNDËS

Nr.	Lëndët mësimore	Numri i orëve	Përqindja
1	Gjuhë shqipe dhe letërsi	128	13.33
2	Gjuhë angleze	96	10.00
3	Gjuhë e dytë e huaj	64	6.66
4	Gjuhë latine	64	6.66
5	Matematikë	64	6.66
6	Gjeografi	64	6.66
7	Histori	64	6.66
8	Psikologji	64	6.66

9	Sociologji	64	6.66
10	Filozofi	64	6.66
11	TIK (Teknologjia e informacionit dhe e komunikimit)	64	6.66
12	Edukatë fizike dhe sportive	64	6.66
13	Pjesa sipas zgjedhjes: Lëndë apo kurse të reja (p.sh. edukimi qytetarë, etika, kurse shëndetësore, të drejtat dhe liritë e njeriut, edukimi për ndërmarrës, teknologjia e informimit dhe e komunikimit, mbrojtja e mjedisit jetësor apo çkado tjetër që është joshëse për nxënësit dhe me interes për komunitetin.	96	10.00
	Gjithsej	960	100.00

VIII. MËSIMI ZGJEDHOR

Quhet kështu, sepse nxënësit e zgjedhin sipas dëshirës, dhuntisë, nevojës apo interesit. Lënda, kursi apo veprimtaria për mësimin zgjedhor mund të sugjerohet nga Ministria e Arsimit, e Shkencës dhe e Teknologjisë ose në bazë të kërkesës së nxënësve, prindërve, arsimtarëve, apo kujtdo tjetër nga komuniteti. Në mënyrë të veçantë, do të ishte dashtë të konkurrojnë arsimtarët e papunë me projekt komplet (lëndën, kursin apo veprimtarinë dhe planin programin, tekstin dhe mënyrën e realizimit).

Mësimi zgjedhor mund të organizohet nga:

Lëndë apo kurse të reja (p.sh. edukimi qytetar, etika, kurse shëndetësore, të drejtat dhe liritë e njeriut, edukimi për ndërmarrës, teknologjia e informimit dhe e komunikimit, mbrojtja e mjedisit jetësor apo çkado tjetër që është joshëse për nxënësit dhe me interes për komunitetin.

Lënda, kursi apo veprimtaria për mësim zgjedhor duhet të zgjatë jo më pakë se tre muaj.

Për lëndën, kursin apo veprimtarinë duhet të deklarohen më se paku 15 (pesëmbëdhjetë) nxënës (në qoftë se klasa ka më shumë se një

paralele) e në qoftëse klasa ka vetëm një paralele, atëherë është e nevojshme që për lëndën, kursin apo veprimtarinë të deklarohen gjysma e paraleles, në mënyrë që të mund të organizohet mësimi zgjedhor.

Për mësimin zgjedhor, në bazë të kërkesave të të interesuarve, vendosin organet profesionale të shkollës në bashkëpunim me Zyrën Rajonale të Arsimit para fillimit të vitit shkollor. Për mënyrën e deklarimit të nxënësve, të prindërve apo të të interesuarve të tjerë dhe kohën kur ata e bëjnë këtë, vendosin organet e shkollës, por gjithsesi e tërë procedura duhet të kryhet para fillimit të vitit shkollor.

Planet dhe programet për mësimin zgjedhor i harton shkolla në bashkëpunim me Zyrën Rajonale të Arsimit dhe profesionistë të lëmenjve përkatës nga komuniteti (në qoftë se ka të tillë).

Mësimi zgjedhor, kur të aprovohet nga organet profesionale të shkollës, e ka statusin e mësimit të rregullt, më të vetmin përjashtim që mësimi zgjedhor do të vlerësohet me notë përshtuese (jonegative).

GJUHË SHQIPE DHE LETËRSI

(4 orë në javë, 128 orë në vit)

HYRJE

Programi i klasës së trembëdhjetë është pjesë e programit të shkollës së mesme të lartë. Duhet pasur parasysh që ky program bëhet për një klasë të veçantë, e cila ekziston vetëm në shkolla të caktuara.

Kjo klasë është shkalla e fundit e nivelit të mesëm të shkollimit, në të cilën zhvillohet puna e pavarur e nxënësit dhe kultivimi i mendimit kritik, në pajtim me standardet përkatëse për këtë klasë. Kërkesat themelore për këtë klasë kanë të bëjnë me formimin kulturor, letrar e gjuhësor, me përvetësimin e dijeve dhe me formimin e personalitetit, duke përfshirë këtu edhe kulturën e sjelljes dhe të komunikimit. Një kërkesë e veçantë del parapërgatitja e nxënësit për studime në lëndën përkatëse.

Në këtë klasë duhet të zotërohen njohuritë gramatikore të fituara në klasat e mëparshme, të mënjanoen dobësitë morfosintaksore dhe drejtshkrimore që pengojnë përdorimin korrekt të gjuhës, dhe të zhvillohet puna me hollësi dhe me struktura më komplekse gjuhësore e letrare. Duhet të njihen dukuritë që nuk janë njohur më parë, të zgjerohen e të përforcohen njohuritë që nuk janë thelluar në shkollën e mesme të ulët dhe në klasën e mëparme, të njihen dhe të përforcohen lidhjet ndërmjet gramatikës, analizës së teksteve, praktikave gojore dhe punëve me shkrim, të përforcohen njohuritë për njësitë e ndryshme gjuhësore, nga fonema te fjalia e thjeshtë dhe e përbërë - ndryshe nga ç'janë zhvilluar në shkollën e mesme të ulët. Pa dyshim që puna me drejtshkrimin duhet të jetë e vazhdueshme dhe përcjellëse për të gjitha aktivitetet e tjera.

Në të njëjtën kohë, do të gjejë vend edhe zbatimi i dijeve të përveçsuara nga letërsia, kultura e gjuha, nëpërmjet formave të ndryshme të krijimtarisë; të eseve, punimeve të ndryshme shkollore etj. Kjo do të ndihmojë strukturimin e mendimeve, të gjykimeve e të imagjinatës së nxënësve, që të jenë në gjendje t'i trajtojnë me gojë e me shkrim proble-

met e ndryshme nga këndvështrime të ndryshme kulturore, letrare, gjuhësore e kritike. Të gjitha këto do të ndikojnë drejtpërdrejt në formimin e mirëfilltë kulturor, letrar e gjuhësor të nxënësit.

Rritja e shkallës së zotërimit të gjuhës amtare dhe formimi letrar e kulturor i nxënësit janë ndër synimet themelore për këtë klasë. Kjo pritet të realizohet nëpërmjet shkathtësive të komunikimit, leximit, analizës e vlerësimit të llojeve të ndryshme të teksteve, letrare e joletrare.

QËLLIMET

Qëllimi i mësimit të kësaj lënde në klasën e trembëdhjetë është që nxënësi:

- të rrumbullakojë përfundimisht të arriturat nga klasat e mëparshme të shkollës së mesme të lartë;
- të fitojë aftësinë për analizë kritike të pavarur të teksteve dhe të fenomeneve kulturore;
- të komunikojë pavarësisht, në përputhje me standardet, me tekste letrare e joletrare;
- të komunikojë, duke arritur të artikulojë mendimin kritik, me modele e kultura të ndryshme etj.

OBJEKTIVAT

Të njohë

- kulturën dhe autorët e letërsisë bashkëkohore, që nga fillimi i pjesës së dytë të shek. XX;
- letërsinë nacionale dhe atë të huaj, të gjysmës së dytë të shek. XX.

Të kuptojë

- rëndësinë e kulturave të ndryshme për zhvillimin e kulturës dhe të letërsisë shqipe;
- esencat kulturore, letrare e gjuhësore që do të ndihmonin zhvillimin e mendimit individual;
- kulturën, letërsinë kombëtare dhe atë të huaj.

Të analizojë

- tekste të ndryshme për nga qëllimi, struktura, përmbajtja, hollësitë dhe efektet;
- tekste letrare dhe joletrare, nga autorë të letërsisë bashkëkohore.

Të vlerësojë

- tekste e modele kulturore e letrare;
- autorë e tekste të ndryshme letrare;
- krijime të autorëve të ndryshëm, shqiptarë dhe të huaj, kryesisht të letërsisë bashkëkohore shqipe.

Realizimi i këtyre objektivave nënkupton zhvillimin e këtyre shkathëtsive të komunikimit:

- TË DËGJUARIT DHE TË FOLURIT
- LEXIMI
- SHKRIMI

Ndërkaq, **fushat tematike** të derivuara nga vetë standardet dhe objektivat e kësaj klase janë:

- Modelet kulturore
- Tekstet letrare dhe joletrare
- Kulturë gjuhe
- Letërsia shqipe dhe e përgjithshme/Autorë dhe fenomene
- Kultura e komunikimit

PËRMBAJTJA

Tërësitë (grupimet) tematike brenda fushave janë:

- Vazhda e realizmit
- Letërsia e realizmit socialist
- Tejkalimi i realizmit socialist

- Letërsia e ruajtjes së vazhdës së modernitetit
- Modele të tjera (të ilustruara me vepra të zgjedhura)
- Letërsia e disidencës
- Letërsia e sprovave bashkëkohore
- Mendimi kritik dhe kulturor (realsocialist dhe bashkëkohor)
- Letërsia e etnisë/identitetit/dhembjes
- Poezia e figurës në Kosovë
- Letërsia e pasojës
- Gjuha dhe letërsia/Stili/Format
- Kulturë gjuhe

Letërsia bashkëkohore / Kultura / Poetikat

Hetohet konteksti i lëvizjeve bashkëkohore kulturore e letrare në gjysmën e dytë të shek. XX; jepen tiparet e kulturave e të poetikave përkatëse; teksteve dhe konteksteve.

Poetikat / Shtrirja /Format / Zhanret
Temat dominante

Modelet kulturore

Jepen tiparet kryesore të modeleve të ndryshme kulturore të gjysmës së dytë të shek. XX.

Tekstet letrare dhe joletrare

Jepen tekste letrare e joletrare nga kultura dhe letërsia shqiptare dhe ajo e huaj; në funksion të dijeve kulturore e letrare, duke njohur edhe autorë të caktuar, forma të shkrimeve e të komunikimeve kulturore.

Vazhda e realizmit/transformimet

Jepen tiparet e kësaj letërsie, të këtij formacioni në letërsinë bashkëkohore. Tiparet e tilla ilustrohen me autorë dhe tekste të

zgjedhura. Jepen edhe shndërrimet e këtij realizmi në forma, si ajo e realizmit magjik.

Ernest Heminguej

Plaku dhe deti - poetika, struktura /tema / personazhet

Analizë dhe komente

Gabriel Garsia Marquez

Njëqind vjet vetmi - realizmi magjik (veçoritë)

Fragmente për analizë

Petro Marko

Hasta la vista: përmasa e reales

Jakov Xoxa

Lumi i vdekur; personazhi; diskursi realist

Fragmente për komentim

Letërsia e realizmit socialist

Jepen tiparet e kësaj letërsie dhe ilustrime me autorë dhe tekste të zgjedhura.

Dritëro Agolli

Poezia/Proza

Analizë dhe komente

Agolli dhe letërsia e realizmit socialist

Letërsia e ruajtjes së vazhdës së modernitetit

Martin Camaj

Poezia / Proza

Njeriu me vete e me tjerë: struktura / tema / ide

Rrathë: struktura e romanit / tema / personazhi

Dranja: madrigali

Tejkalimi i realizmit socialist

Jepen tiparet e kësaj letërsie dhe ilustrime me autorë dhe tekste të zgjedhura

Ismail Kadare

Kronikë në gur, Pallati i ëndrrave,

Poezia: struktura / temat / idetë

Analizë dhe komente

Modele të tjera (të ilustruara me tekste/vepra të zgjedhura nga autorë të caktuar)

Borhes, Eliot, Lorka, Brehti, Beketi, Eko

Letërsia e disidencës

Jepen tiparet e kësaj letërsie dhe ilustrime me autorë dhe tekste të zgjedhura

Bilal Xhaferri

Purpuranti: tregimi i etnisë

Ra Berati: tema

Eja trishtim: temat / strukturat

Analizë e teksteve të zgjedhura

Kasëm Trebeshina

Stina e stinëve, Odin Mondvalsen, Fshati mbi shtaë kodrina: temat dhe diskurset

Kënga e këngëve - pjesë për lexim, analiza dhe komente

Analizë

Letërsia e sprovave bashkëkohore

Jepen tiparet e kësaj letërsie dhe ilustrime me autorë dhe tekste të zgjedhura

- Letërsia e viteve '70, në Kosovë si lidhje me lëtersinë shqipe të viteve '30.

Anton Pashku

Kulla: struktura e tregimeve / temat themelore / figurat

Oh, struktura e romanit
Analizë

Letërsia e etnisë/identitetit/dhembjes

Jepen tiparet e kësaj letërsie dhe ilustrime me autorë dhe tekste të zgjedhura

Ali Podrimja

Drejtpeshimi, Lum Lumi, dhimbja për bashkësinë dhe dhimbja personale

Analizë e komente

Zejnullah Rrahmani

Sheshi i unazës, Romani për Kosovën - struktura tematike dhe narrative

Analizë

Poezia e figurës në Kosovë

Jepen tiparet e kësaj letërsie dhe ilustrime me autorë dhe tekste të zgjedhura

Azem Shkreli: *Nga Bibla e heshtjes, E di një fjalë prej guri*

Rahman Dedaj: *Jeta gabon*

Teki Dërvishi: *Nimfa*

Sabri Hamiti: *Trungu ilir*

Basri Çapriqi: *Ulli me një mijë unaza*

Vërejtje: Mësuesit kanë mundësinë të zgjedhin edhe tekste të tjera të këtyre autorëve.

Mendimi kritik dhe kulturor

Mendimi socrealist në Shqipëri

Mendimi socrealist në Kosovë (socrealizmi i tipit jugosllav)

Mendimi strukturalist

Mendimi aktual

Revistat

Konteksti kulturor në Shqipëri dhe në Kosovë

Autorët themelorë:

- **Dhimitër S. Shuteriqi**

- **Vehap Shita, Hasan Mekuli, Rexhep Qosja**

- **Ibrahim Rugova, Sabri Hamiti, Rexhep Ismajli, Mensur Raifi**

Kulturë gjuhe

Puna me gjuhën do të përqendrohet në aspektin kuptimor dhe ka si synime themelore:

- analizën leksiko-morfologjike dhe sintaksore të teksteve;
- përdorimin e gjuhës në funksione poetike;
- përdorimi i aparaturës shkencore (referencat etj.) gjatë shkrimit të një eseje a punimi;
- pasurimi i fjalorit letrar, kritik dhe analitik.
- format e ligjërit letrar dhe joletrar/ zbatimi dhe moszbatimi i standardit si gjuhë e letërsisë;
- shkathtësitë e teknikave narrative dhe të punës me gjuhën;
- gjuha dhe mediat;
- drejtshkrim, drejtshqiptim, përdorim kreativ i gjuhës.

Jepen tekste, ushtrime dhe detyra, duke nënkuptuar këtu edhe shkrimin e eseve, me qëllim zhvillimin e shkathtësive gjuhësore nga stilitika gjuhësore, gjuha standarde, gjuha dialektore etj. Jepen shembuj të dimensioneve stilistike të shqipes; sekuenca, stili, diskurset; gjuha kritike dhe ajo kreative.

REZULTATET E PRITURA

Në fund të klasës së trembëdhjetë, nxënësi:

- zotëron përfundimisht shkathtësi të veçanta individuale;
- shfrytëzon dhe organizon informata nga burime të ndryshme, duke i problematizuar;

- njeh poetikat bashkëkohore;
- praktikon format e ndryshme shkrimore letrare dhe joletrare;
- kupton format dhe idetë themelore të kulturës dhe të letërsisë së gjysmës së dytë të shek. XX;
- kupton tiparet e letërsisë e të kulturës shqiptare bashkëkohore;
- arrin të vlerësojë dhe të argumentojë për kulturën dhe për letërsinë bashkëkohore, duke përfshirë edhe modelet kulturore;

QASJET NDËRLËNDORE DHE NDËRPROGRAMORE

Gjuha shqipe është mjet komunikimi për të gjitha lëndët. Megjithatë, lidhje të drejtëpërdrejta vihen me historinë, gjeografinë, edukatën qytetare, artet etj. Disa tema nga këto lëndë ndikojnë në zhvillimin e shkathësisë të komunikimit, në formimin kulturor dhe në krijimin e individualitetit të pavarur. Përveç çështjeve ndërlëndore, p.sh., edhe tema nga shëndetësia, për të drejtat e njeriut, për çështjet gjinore etj. Temat mund të zgjedhen nga mësimdhënësi, varësisht nga rëndësia dhe aktualiteti që kanë (nga televizioni, revistat, gazetatat apo nga rrethi i tyre).

UDHËZIME METODOLOGJIKE

Mësimdhënësi duhet t'i zbatojë metodat bashkëkohore të mësimdhënies dhe t'i përdorë ato në mënyrë interaktive. Kjo hap rrugë për mësimin aplikativ.

Nxënësi vihet në qendër të procesit dhe ka përherë mundësinë ta manifestojë mendimin që ka për çështjet e shtruara. Nënësi, në këtë tip pune, zhvillon përfundimisht aftësinë për të gjykuar pavarësisht.

VLERËSIMI

Parimet, metodat, teknikat dhe mjetet e vlerësimit duhet të realizohen në përputhje me standardet ndërkombëtare të vlerësimit për këtë nivel. Kjo nënkupton praktikimin e tipave të ndryshëm të vlerësimit, varësisht nga nevoja dhe situata, siç janë: vlerësimi përcaktues, formues, përmbledhës, individual, në grup, i brendshëm, i jashtëm etj.

LITERATURA

- Tekstet që do të hartohen sipas këtij plani dhe programi
- Tekste të mëhershme që kanë për objekt këtë materie
- Zejnullah Rrahmani: *Teoria e letërsisë* (për shkollat e mesme)
- Zejnullah Rrahmani: *Leximi dhe shkrimi*
- Tekste të tjera alternative

ENGLISH LANGUAGE CURRICULUM

(3 hours per week, total 96)

INTRODUCTION

Learning is a complex process of discovery, collaboration, and inquiry facilitated by language. Composed of interrelated and rule governed symbol systems, language is a social and uniquely human way of representing, exploring, and communicating meaning. Language is an essential tool for forming interpersonal relationship, understanding social situations, extending experiences, and reflecting on thought and action. Language is the principal instrument of thought and the primary basis of all communication.

PHILOSOPHY

The program for English language will emphasize the importance of experiencing language in context. Learners' background knowledge, skills and attitudes will be used as means of developing communicative abilities: interpreting, expressing and negotiating meaning through oral and written texts. As the learners develop communicative skills, they also increase their linguistic awareness and develop language learning skills and strategies.

In the English language program students will acquire various kinds of knowledge, skills and attitudes about:

- Interpreting, expressing and negotiating meaning (communication).
- Patterns of ideas, behaviours, manifestations, cultural artefacts and symbols (culture).
- Sounds, written symbols, vocabulary, grammar and discourse (language).

- Cognitive, socio-affective and meta-cognitive processes (general language education).

Learners will learn to communicate in English through the processes of ‘reception’, ‘comprehension’, ‘production’ and ‘negotiation’. **Reception** is receiving the information and decoding the message. **Comprehension** involves deriving meaning or significance from an oral or written text. **Production** is expressing meaning by creating oral and written texts to suit different participants, topics, purposes and reasons for communication. **Negotiation** is the *interaction process*: participants in the communication process must adjust to the needs and intentions of others. Integral to all three processes are the communicative intents or communicative functions, inquiring reporting, or describing and so on, which are developed in the experience / communication component. Students will also learn about the language and how to use it: the sound – symbol system, vocabulary, structures and discourse elements that are needed to convey ideas and enhance communication in an oral or written context.

AIMS

Following the long-term aims of the English Language Curriculum, in order to communicate effectively and increase their cultural understanding, in grade thirteen learners should:

- Further develop, deepen and apply the four language skills, placing heavier importance on reading and writing skills;
- Deepen and broaden their linguistic and meta-linguistic knowledge as well as their language learning skills, working towards independent learning;
- Integrate English with other learning areas using the target language as a tool for real-life purposes and fulfilment of task;
- Develop respect and tolerance for cultural diversity by increasing their awareness related to the necessity for cooperation and collaboration in global issues;
- Become active participants in the learning process taking greater responsibility for their own learning and deepening their academic as well as their critical thinking skills;
- Become life-long learners by improving their capability to learn independently and monitor their own progress.

The Scope of Grade Thirteen English Language Curriculum

<p>I COMMUNICATION Enable learners to communicate in the target language at this particular grade and particular areas of interest, gaining necessary fluency and accuracy in receptive and productive skills, in order to interact effectively with native and non-native speakers of English in a variety of situations.</p>		
<p>1. Listening General objective: Enable learners to understand and respond to a wide variety of spoken discourse increasing their level of comprehension of newly acquired language.</p>		
Specific objectives	Suggested language activities	Attainment targets
<p>Learners should be able to:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Listen for general meaning and respond orally or in writing; • Listen for specific information and respond; • Listen to more extended speech or lectures even when it is not clearly structured using active listening strategies; • Listen to TV news; • Listen to a live or taped lecture, take notes or write summary even when it is at reasonably fast speed; • Follow more complex lines of arguments; • Listen and understand the speech of the speakers using different varieties of English; 	<ul style="list-style-type: none"> • Summarising in their own words the passage they listened about; • Listening to radio/TV commercials; • Viewing a film; • Listening to telephone conversation, recorded lectures, current events discussion; • Listening to oral presentation of a poem, short story or reports on cultural events; • Listening to monologues, radio programmes, interviews and presentations; • Identifying moods. 	<p>Learners can:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Cope with language spoken at extensive speed with no interference and hesitancy; • Identify and note the main points and specific details including viewpoints; • Understand the main points of radio, or TV programmes on topics of personal and professional interest when the delivery is at normal speed; • Understand the gist of the majority of films, most TV news and current affairs in Standard English without too much efforts; • Understand extended speech and follow complex lines of argument when the topic is not familiar; • Understand the gist of conversations and

<ul style="list-style-type: none"> • Listen for information and/or pleasure; • Listen and gather data, take notes, and outline; • Listen and raise awareness of how voice quality and intonation can convey meaning. 		<p>discussions with target language speakers using different varieties of English and respond by paraphrasing what has been heard, asking for clarification and feedback.</p>
<p>2. Reading General Objective: Enable learners to read a wide range of texts, including academic texts and literary works, with an increased level of comprehension, expanding the repertoire of reading skills and strategies.</p>		
<p>Specific objectives</p>	<p>Suggested language activities</p>	<p>Attainment targets</p>
<p>Learners should be able to:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Read both intensively and extensively applying appropriate reading strategies; • Read articles and reports concerned with everyday life quite confidently; • Identify and note the main points with the help of bilingual and monolingual dictionaries; • Read extracts from magazines and some novels for pleasure; • Read silently with increasing ease for longer periods; • Read and analyse author's intent; • React personally to readings by making judgements (or prioritizing values); • Read authentic literature to develop 	<ul style="list-style-type: none"> • Matching activities; • Answering multiple choice questions; • Poems, short stories, simplified readers; • Labelling paragraphs; • Completing texts with sentence gaps; • Reading photo captions and travel literature extracts; • Reading magazine and/or newspaper articles; • Reading extracts from widely known literary works. 	<p>Learners can:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Understand and respond to pieces of writing on subject matter containing complex and unfamiliar language; • Comprehend key vocabulary as well as the main message of pretty complex written materials without the help of visuals; • Use vocabulary and structures found in reading to respond in speech and/or writing; • Use reference material from magazines, books and multi-media quite confidently; • Work out the meaning of language they do not know, using context and their knowledge of grammar with confidence; • Read with a gained confidence more complex articles and reports;

vocabulary.		<ul style="list-style-type: none"> • Read aloud, use pauses and exaggerated strategies, such as facial expressions and gestures, to enhance the reading experience, and visually illustrate the order of events.
<p>3. Speaking General Objective: Enable learners to interact with the target language speakers with an improved degree of fluency and a good degree of accuracy in a wide variety of situations.</p>		
Specific objectives	Suggested language activities	Attainment targets
<p>Learners should be able to:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Produce language with almost correct pronunciation and intonation; • Interact with fluency and spontaneity with native speakers; • Engage self-confidently in communication in a variety of situations with other speakers of English, exchanging views and experiences, agreeing and disagreeing, and arguing their viewpoint; • Express assumptions, beliefs and interferences orally; • Obtain information using critical thinking skills; • Summarise orally and discuss the content of an article; • Handle a complex situation with 	<ul style="list-style-type: none"> • Describing people; • Discussing humorous situations, personal experiences, and similar; • Discussing images, personal tastes; • Discussing personal habits and routines; • Offering and accepting advice; • Discussing issues and solving problems; • Dialogues/Role play; • Interviews; • Presentations. 	<p>Learners can:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Use English orally in a variety of contexts, in order to relate, describe and explain as well as give reasons for their clues, handling both routine and complicated situations with reasonable success and extended confidence; • Communicate effectively with only minor pronunciation errors; • Produce accurate and fluent language expressing opinions, likes and dislikes, and preferences and demonstrate an increased competence in their delivery; • Participate in a structured conversation of increasing length and complexity; • Present orally a short original piece (e.g. essay, story, poem) on a given theme with some guidance.

<p>comprehensible communication;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Participate in formal and informal discussions on current events, on social or academic topics; • Express themselves concisely using effective cohesive devices. 		
<p>4. Writing General Objective: Enable learners to write with an increased accuracy for specific purposes, expanding the range of audiences.</p>		
<p>Specific objectives</p>	<p>Suggested language activities</p>	<p>Attainment targets</p>
<p>Learners should be able to:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Use library and internet resources to conduct a research; • Increase accuracy and fluency in writing; • Understand the importance of and follow all steps of the writing process: prewriting, drafting, revising and editing; • Write clear and almost detailed texts on a wide range of subject-related and interest-related topics as well as well-developed research papers with some errors that do not cause miscommunication; • Write an essay or article describing and analyzing quite complicated issues; • Write well developed narrative essays or reports of several paragraphs for a variety 	<ul style="list-style-type: none"> • Filling in forms and applications; • Writing notes, messages and e-mails; • Formal and informal letters; • Writing personal anecdotes; • Writing a letter of complaint; • Writing (taking) notes about someone; • Writing descriptions of people/places; • Writing articles/reports; • Transforming interviews into reports. 	<p>Learners can:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Apply grammar in a new context with minor mistakes at times, producing most grammatical forms with a reasonable degree of accuracy; • Understand and respond to pieces of writing of reasonable length; • Fill in forms and applications, and write formal and informal letters; • Summarise ideas found in reading passages (articles, reports, and similar) in their own words; • Write quite confidently more complex pieces of writing of a variety of lengths on real and imaginary subjects including creative diaries, short essays, and simple stories, using complex and compound

<p>of audiences with only minor error;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Use capitalization and punctuation correctly (proper nouns, comma, full stop, question mark...); • Revise their own and peers' writing, using dictionaries and grammar reference books. 		<p>sentences with only little error;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Make first attempts at writing research papers and (group) projects on familiar topics.
<p>II UNDERSTANDING AND USING ENGLISH Increase learners' linguistic and meta-linguistic awareness and deepen their understanding of language learning skills.</p>		
<p>1. Sound and spelling system General objective: Enable learners to extend further their knowledge of similarities and differences between the language systems of English and the mother tongue.</p>		
Specific objectives	Suggested language activities	Attainment targets
<p>Learners should be able to:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Learn with confidence particular aspects of language system; • Match spelling and transcription of more complex words and gain confidence at transcribing words themselves; • Understand and apply the rules of pronunciation of silent letters and correct stress; • Use appropriate stress and intonation patterns in order to change the meaning of a sentence; 	<ul style="list-style-type: none"> • Long and short vowels drills; • Weak and strong forms drills; • Songs; • Matching activities; • Intonation drills; • Sounds and spelling; • Word and sentence stress; • Rhythm. 	<p>Learners can:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Demonstrate and apply understanding of certain spelling patterns; • Spell more complicated and less familiar words including words of foreign origin; • Pronounce word groups and utterances almost accurately with appropriate stress, rhythm and intonation; • Express extended confidence in their delivery with no support from their teacher; • Produce phonological elements of newly

<ul style="list-style-type: none"> • Identify the various accents of the target language; • Read aloud with changing intonation to reflect affirmative, interrogative, and exclamatory sentences. 		<p>acquired vocabulary such as long and short vowels, silent letters and consonant clusters;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Make an increased use of intonation to express emotions and feelings.
<p>2. Vocabulary General objective: Enable learners to independently explore in the area of vocabulary building and register in order to take individual responsibility to pursue areas of particular interest.</p>		
<p>Specific objectives</p>	<p>Suggested language activities</p>	<p>Attainment targets</p>
<p>Learners should be able to:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Use vocabulary found in reading to respond in speech and/or in writing; • Understand and use new vocabulary found in context; • Make use of synonyms, homonyms, and antonyms with greater confidence; • Deal with, and make use of word families, multi-word verbs, and compound words; • Choose and use aids when reading texts, writing and in other activities; • Compare the target language with one or more languages in terms of vocabulary word use, phrase and sentence structure; • Work independently to enrich their vocabulary with new words. 	<ul style="list-style-type: none"> • Dictionary definitions; • Vocabulary and word builders; • Multi-word verbs; • Compound words; • Prefixes and suffixes; • Word-building and/or word order exercises; • Rhyming words; • Onomatopoeic words; • Colloquial expressions; • Idiomatic language; • Synonyms. 	<p>Learners can:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Use mono and bilingual dictionaries and other reference materials quite confidently; • Store, recall and compare a great number of words; • Explain words and expressions in their own words; • Use samples of newly learned vocabulary with some confidence.

3. Language Structures

General objective: Enable learners to deepen their linguistic and meta-linguistic knowledge in order to apply it, and provide fairly accurate explanations of particular aspects of the language system of English.

Specific objectives	Suggested language activities	Attainment targets
<p>Learners should be able to:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Understand and explore independently rules and regularities; • Increase their awareness of how words in the target language are constructed and spelled; • Understand the relationship of structure to meaning; • Understand and practice the function of word classes and their syntactic functions; • Employ increasingly complex grammatical structures in writing as follows: demonstrate knowledge of verbs, tenses, auxiliaries, Wh-words and pronouns; • Employ increasingly complex structures, such as phrases, clauses and sentences; • Expand knowledge of similarities and differences in word order of English and the mother tongue related to complex and compound sentences; • Correct errors and mistakes as part of learning through error analysis. 	<ul style="list-style-type: none"> • Word order exercises; • Gap-filling exercises; • Correcting errors and mistakes; • Classifying words into categories (e.g. people/objects, activities, qualities...); • Tenses; • Phrases and modifiers; • Determiners; • Completing texts with paragraph gaps. 	<p>Learners can:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Demonstrate knowledge of language system and its function with greater degree of self-confidence and independence; • Demonstrate ability to categorise words into classes; • Recognize and apply a number of sentence patterns; • Distinguish between and use statements, questions, commands, and responses.

4. Discourse		
General objective: Enable learners to extend further their understanding of the majority of discourse concepts and elements applying them to a wide range of situations involving communication beyond classroom settings.		
Specific objectives	Suggested language activities	Attainment targets
<p>Learners should be able to:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Recognize discourse features in extended spoken texts (e.g. words, expressions signalling introduction, exemplification and conclusion); • Demonstrate knowledge of different types of social relations; • Comprehend visual and non-verbal clues; • Use the information from the discourse to make well-informed predictions; • Learn ready-made sets of interrelated interactions; • Read newspapers and magazines to form opinions; • Discuss various issues analyzing and criticizing certain points; • Analyze and evaluate spoken discourse; • Use appropriate discourse in a given situation; • Use accessible language and learn new and essential language in the process. 	<ul style="list-style-type: none"> • Concept questions (WH-Questions); • Dialogue practice; • Listening to a conversation and modelling it into a role play; • Reading a report of an event and modelling it into a role play; • Discussing issues; • Taking turns in group discussion; • Reacting to suggestions; • Forming opinions; • Writing an argumentative essay. 	<p>Learners can:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Initiate authentic discourse with peers and others by employing newly acquired vocabulary and concepts. • Initiate, maintain and end conversation; • Interrupt and change the topic; • Vary the language to suit context, audience and purpose producing clear, smoothly flowing, well-structured speech, making use of visual and non-verbal clues; • Demonstrate controlled use of organisational pattern; • Retell important events and ideas gleaned from video segments, graphic art, or technology presentations.

III MAKING CONNECTIONS

Enable learners to use English as a tool for integration of learning areas, in order to reinforce and explore the content of other fields of knowledge, using English for real-life purposes and fulfilment of tasks.

1. Subject matter connections

General objective: Enable learners to increase their capability of accessing and using sources of information in English, in order to integrate skills and knowledge, and broaden their horizons.

Specific objectives	Suggested language activities	Attainment targets
<p>Learners should be able to:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Further develop and use their knowledge and skills gained in other fields of knowledge (mathematics, physics, geography, history and similar); • Listen to/watch sports programmes of various sports events in English and write reports with minor error; • Use a variety of various topics for conversation; • Select relevant from irrelevant information, formulate hypotheses and verify them; • Compare and contrast, and analyze the influences of historical figures and events and the impact of their work in the development of their countries; • Use the target language to analyse the impact of human activity on current	<ul style="list-style-type: none"> • Doing various quizzes; • Viewing an exhibition expressing opinions orally and in writing; • Viewing a film and analyzing it, discussing different scientific achievements; • Solving problems and puzzles; • Viewing a game on TV and writing a report; • Using search engine to explore various topics.	<p>Learners can:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Use English to search for materials in other subject areas; • Present facts effectively orally and/or in writing; • Produce texts almost correctly on a wide range of subjects, explaining viewpoints on topical issues, arguing advantages and disadvantages of various options; • Use sports terminology and other specialised register to discuss and write on popular games and sports, or various social and cultural events in the target language; • Discuss a range of issues; • Apply connections across content areas using and reusing language and concepts in different ways.

<p>science issues (e.g. ecology and the environment, space exploration, health);</p> <ul style="list-style-type: none"> • Communicate using technology or appropriate media; • Respond to media such as film, print and technological presentations by explaining likes and dislikes, and supporting opinions with example. 		
<p>2. Transfer of skill and content General objective: Transfer the skills and content of foreign language to mother tongue in order to view them both more analytically.</p>		
Specific objectives	Suggested language activities	Attainment targets
<p>Learners should be able to</p> <ul style="list-style-type: none"> • Compare and contrast, and describe particular aspects of English and the mother tongue; • Explain similarities and differences between English and the mother tongue by comparing texts in both languages; • Explore and use materials of interest to them, analyzing the content, and comparing it to information available in their own language, and assess the linguistic and cultural differences; • Consider the mother tongue more analytically; 	<ul style="list-style-type: none"> • Reading labels and ads in English and translating them into the mother tongue; • Reading a text in English/the mother tongue and summarising it in the mother tongue/English; • Reading two similar texts in both languages and locating similar and contrasting information; • Telling anecdotes and jokes; • Viewing a documentary film. 	<p>Learners can:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Translate and interpret the gist of written and oral texts; • Summarize the main points of written and oral texts; • Present clear detailed descriptions on a wide range of subjects; • Relate proverbs, anecdotes or similar in the target language with those in the mother tongue; • Respond bilingually.

<ul style="list-style-type: none"> • Use new information and perspectives to compare their experiences with those of their peers in the target language; • Search for and compare proverbs, quotations, anecdotes, or fun activities from the English speaking world that may be similar to those in their mother tongue; • Compare the target language in terms of vocabulary, word use, phrase and sentence structure and complete text structures. 		
<p>3. Cross-curricular and extra-curricular issues General objective: Enable learners to make connections to vocabulary and processes important for the world of work in order to prepare them to make informed decisions.</p>		
<p style="text-align: center;">Specific objectives</p>	<p style="text-align: center;">Suggested language activities</p>	<p style="text-align: center;">Attainment targets</p>
<p>Learners should be able to:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Read and use texts containing extensive vocabulary confidently, including subject specific texts; • Relate the information studied in other subjects to their learning of the target language culture; • Explore cross-curricular issues in the target language by using authentic (recorded or printed) sources to obtain 	<ul style="list-style-type: none"> • Discussing career options; • Reacting and replying to different written extracts • Comparing and contrasting; • Sharing opinions; • Reading newspaper and magazine articles and extracting information; • Summarising and discussing viewpoints represented in 	<p>Learners can:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Produce clear oral and written texts on a wide range of subjects; • Explain viewpoints on topical issues giving the advantages of various options; • Distinguish facts from opinion and fiction; • Express knowledge of music art and literature of the target culture;

<p>information on topics of personal interest, understanding key vocabulary items;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Use aids and critically examine sources of information; • Understand and apply the vocabulary of particular fields of human activities (jobs, community service, recreational activities); • Use a variety of topics for effective conversation; • Create a draft using the word processor. 	<p>various oral and written texts.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Use the target language to compare pros and cons of various occupations; • Use the target language to analyze current global issues (e.g. education, ecology, space exploration, fatal diseases and similar) from the perspective of the native speaker of the target language.
<p>IV ENGLISH IN THE WORLD Increase learners' awareness of cultural similarities and differences, as well as of the necessity of cooperation and collaboration between the representatives of various cultures, in order to foster respect and tolerance for cultural diversity in communication and interaction.</p>		
<p>1. Comparison of languages and cultures General objective: Increase learners' awareness related to cultural similarities and differences enabling them to appreciate the tradition and perspectives of the target language culture.</p>		
<p>Specific objectives</p>	<p>Suggested language activities</p>	<p>Attainment targets</p>
<p>Learners should be able to:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Develop interpersonal skills taking into account social relations in the English speaking cultures; 	<ul style="list-style-type: none"> • Special occasions and clothes; • Family relations; • Greeting and leave taking; • Eating and drinking habits; 	<p>Learners can:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Use current issues to make comparisons and discuss cultural diversity in the English speaking world;

<ul style="list-style-type: none"> • Identify a range of cultural values, nuances, attitudes and moods of the English speaking world; • Explore in order to further their understanding of history and geography of English speaking cultures; • Develop cultural and social attitudes in accordance with the values and principles of an open society gaining growing understanding of the existence and origin of cultural differences; • Use new information and perspectives to analyze differences between the foreign culture customs and their own, and begin to explain the reasons for such differences. • Adopt a different worldview deriving from a better understanding of cultural diversity; • Write an essay or article describing and analyzing a cultural issue or event; • Identify and experience expressive forms of culture classified as literature and the fine arts. 	<ul style="list-style-type: none"> • Times of regular meals and composition of meals; • Working hours and/or leisure activities; • Food, cooking and eating out; • A poster session about a local tourist attraction; • The significance of dressing style; • Advantages and disadvantages of traditional dress. 	<ul style="list-style-type: none"> • Show respect for ethnic, religious and cultural diversity by writing e-mails and greeting cards on special occasions (national and religious holidays); • Demonstrate acceptance of the fact that people of different cultures may think and act differently, by debating, approving or disagreeing; • Demonstrate appreciation for masterpiece works of the target language culture.
--	--	---

1. Interactions with the representatives of the target language

General objective: Ensure effective communication of learners with people from other cultures where English is spoken either as a first, a second, or an international language.

Specific objectives	Suggested language activities	Attainment targets
<p>Learners should be able to:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Comprehend gestures and body language often used in everyday interaction in the target language; • Explore various sources in the language to obtain information or topics of personal interest; • Select and make attempts at analyzing media presentations in the target language; • Provide a critical analysis of a topic; • Create print and/or hand written media messages in the target language modelled on media examples, such as hand written texts, newspapers, magazines, books, video, satellite TV, the Internet and similar; • Redraft their writing to improve its accuracy and presentation including the use of ICT.	<ul style="list-style-type: none"> • Writing e-mails; • Writing formal and informal letters; • Writing anecdotes; • Advertisements, posters, brochures, web-sites and similar; • Games, songs, and role play; • Reading a literature extract, web page and/or a magazine article; • Discussing a poem, a piece of music or a painting; • Telling and reacting to jokes.	<p>Learners can:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Interact with people with confidence orally and in writing; • Produce accurate media messages; • Teach a game from the learner's own culture; • Participate actively and take initiative in debates and discussions; • Describe the supportive function of illustrations in written texts.

3. The use of the target language for leisure and personal enrichment

General objective: Enable learners to gain the habit of using English for personal enjoyment in leisure time, leading to life-long learning.

Specific objectives	Suggested language activities	Attainment targets
<p>Learners should be able to:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Present an original production using known vocabulary and grammatical structures; • Read, examine, and write, discuss and debate about the theme and the setting of selected materials in the target language with assistance of glossaries, guided questions and outlines; • Broaden and further their knowledge of other subjects through the English language; • Discuss and defend their attitudes related to lifestyles, social conventions, beliefs, opinions of other people; • Use various media from the language and culture for entertainment or personal growth.	<ul style="list-style-type: none"> • TV commercials, ads, songs, and similar; • Matching words to other words e.g. collocations, synonyms, and opposites; • Matching descriptions to the right words; • Matching captions with pictures; • Writing a film review; • Sequencing events.	<p>Learners can:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Use confidently bilingual and monolingual dictionaries; • Summarize selected materials; • Demonstrate knowledge in activities associated with the target language; • Show evidence of becoming life-long learners by using the language for personal enjoyment and enrichment; • Describe confidently a recent personal experience (e.g. travelling abroad, leaving home, and similar); • Use the ICT in redrafting their writing, in checking its accuracy, in preparing a presentation and similar.

GRADE THIRTEEN – TOPICAL CONTENT

1. Career paths

- Outstanding students
- Bringing up a better baby
- Helping youngsters succeed

2. Money and work

- Looking for a job
- Job applications
- Job interview

3. Modern dangers

- Watch out! Burglars!
- Human trafficking
- Family survival

4. Separated by the same language

- Accent and identity
- Slang and jargon
- National identity
- Citizens of the world

5. Towards Europe

- Studying abroad
- Applying for a visa
- Mixed marriages

6. How cool!

- Fashion and style
- A sense of tastes
- Poundland – It's a penny

7. Two sides of the coin

- Dangerous minds - disaster
- Beautiful minds – peace
- Ordinary people – extraordinary deeds

8. Man and environment

- Global warming
- Man against nature
- Hurricanes and surviving

9. Organic food

- Organic farms
- Junk food
- Keeping fit and losing weight

10. Media, money and power

- The power of TV and teenagers
- Violence in electronic media

METHODOLOGY

The Communicative Approach and Task – Based Learning

The overall aim of the English Language Curriculum is to enable learners to communicate successfully. Successful communication means getting our message across to others effectively. The communicative approach to language learning aims at facilitating genuine interaction with others, regardless whether they live in the neighbourhood, in a distant place, or on another continent.

In language learning, the attention of the learners may be focused on particular segments, or on the language as a whole. In cases when we want to focus learners' attention on particular segments, then a segment may be a grammatical structure (a tense), a language function (expressing gratitude), a vocabulary area (food and drinks), or a phonological feature (stress or particular sounds).

On the other hand, when attention is focused on the language as a whole, learners, through a wide range of language activities, use the language for practical and realistic purposes. In other words, they act as genuine users of the language. Participating actively in communicative language activities, they in fact play roles, simulate situations related to real life, and learn through personalisation. In the earlier stages of learning, learners should be allowed to use gestures, body language, facial expressions, mime, drawings and so on. When they *learn by doing*, they realise that language is a powerful means of communication and will use it as such.

Since communication basically means sending and receiving messages, learners should develop the four language skills, which are the core of communication. Development of *receptive skills*, that is, of *listening* and *reading* skills, will enable learners to receive messages and, depending on tasks they are expected to fulfil, select essential information. However, since language skills do not occur in isolation, but are normally integrated for communicative purposes, after having received a message, learners should be able to make decisions, and respond appropriately. In a situation that involves language, their response is a communicative function, which is performed by one of the *productive skills* - either by *speaking* or by *writing*.

The Learning - Centred Classroom

The objective of learning centred teaching is to make teachers aware of the importance of learner autonomy in the classroom. The teacher is required to do more preparation before the lesson, and less stand up teaching in the classroom. But it doesn't mean that the teacher should sit back and relax. The teacher has a role, to support and help learners. The learners learn more actively and with enjoyment. The environment requires a learning centred approach that relies on participant's share in the learning, and responsibility for furthering discussion. In all cases, learners need clear guidelines and preparation for effective discussion participation.

The major aims, or set of aims, will relate to the development of learning skills. Such aims may include the following:

- To provide learners with efficient learning strategies;
- To assist learners identify their own preferred ways of learning;
- To develop skills to negotiate the curriculum;
- To encourage learners to adopt realistic goals and a timetable to achieve these goals;
- To develop learners' skills in self-evaluation.

The Use of the Mother Tongue in the Classroom

Contrary to the principles of the direct method and natural approach in language learning, which favour exclusive use of the target language, excluding the mother tongue completely from the classroom, most recent approaches today suggest that the use of the mother tongue at particular stages of foreign language learning may prove useful.

While there is clearly a place for the mother tongue in the classroom, teachers should make efforts to keep the use of the mother tongue to a minimum. Instead of translating words and/or asking learners to translate, they should demonstrate, act, use simple drawings and/or pictures, explain, and give simple definitions. If teachers readily intervene with translation, as soon as learners are provided with an 'equivalent' word or expression, as soon as their curiosity is satisfied, they may lose interest in that particular item. In consequence, the English word or expression is easily forgotten and cannot be easily recalled. This method is easiest for teacher and learner, but may be the least memorable.

The Role of Grammar

If we see language as a building, the words as building blocks or bricks, and grammar as the architect's plan, then we must admit that without a plan, even a million bricks do not make a building. Similarly, one may know a million English words, but if s/he does not know how to put them together, s/he cannot speak English (Sesnan, 1997).

In the light of this statement, the question is not whether to teach grammar or not, but *how* to teach it. We should consider which approach to adopt in teaching grammar, whether to teach form before meaning, or meaning before form, and what strategies and techniques to use in order

to enable learners to put their knowledge of grammar into use and communicate effectively. It is the teacher's responsibility to estimate which approach would yield best effects at a particular stage of learning, or with a particular class.

At this level of education, learners should be ready not only to notice the regularities in language, but also to make a conscious effort to work out the rules. They should be ready to deal with more complex sentences, including coordinated and subordinated clauses. Therefore, teachers should increase the learners' awareness about their progress in learning, as well as to encourage them to work independently and keep record of their own learning. Teachers should constantly bear in mind the fact that grammar is knowledge in the mind, and not rules in a book.

Assessment and Evaluation

There are many reasons for assessing learners. Some of them are:

- to compare learners with each other;
- to see if learners have reached a particular standard;
- to help the learners' learning;
- to check if the teaching programme is successful.

Teaching means changing the learner. Teachers will always want to know how effective their teaching has been - that is, how much their pupils have changed. This change can be in the amount of English learners know, in the quality of the English they use, and in their ability to use English. The general word for measuring the change is assessment. Naturally, if we want to assess how much pupils have changed, we have to know exactly what they already **know** and what they can already **do**.

There are different types of assessment (or evaluation):

Self assessment (self - evaluation) relies on:

- The amount of effort spent in research;
- The amount of organization;
- The amount of effort spent on writing.

Group assessment (group - evaluation) can be done by:

- Evaluating individual learner progress within the group;
- Awarding group and individual marks.

This fosters cooperation among the learners. They promote higher achievement, greater motivation, and a more positive attitude towards the subject area and greater social skills.

Individual assessment (evaluation) is more readily accepted by learners, shows learners activity, his/her participation level in the group activity, willingness to respect the viewpoints of others.

Combination of group and individual assessment - the group component may foster the spirit of cooperation, and the individual component may permit the recognition of individual contributions.

The use of work samples, portfolios and projects. These folders or portfolios may be used to collect samples of a range of learners' work over the course of a term or a year. All these may reflect the learners' overall development and show learners' progress.

If teachers want to find out how effective their teaching has been, or if they want to evaluate the learners' progress the tests are used. Tests are conducted in class by the teacher. They measure the results of learners' performance. Teaching and testing always go hand-in-hand. Questions are often asked to check if the learners have understood what has been said. Equally, they may be asked to find out whether a particular point needs to be taught. We instinctively know why we ask a question: whether it is to teach or to test something.

Evaluation is seen as wider than testing. Testing may be a successful tool in evaluation, but we also think there are other criteria for assessing someone's performance. Evaluation is not limited to numbers or just giving learners marks. Instead of trying to count or measure learner's ability to make useful contribution to the class, we can simply judge whether s/he makes a contribution or not, and sometimes we will have to justify, negotiate, and possibly modify our opinions. Evaluation looks for illumination: How did you learn that? Why did you learn that? This means that we are doing something **with** the learner, rather than **to** the learner. By asking these questions, we learn a lot of extra information, such as: What the learner thinks s/he is learning; what the learner thinks is easy / difficult; what the learner enjoys / hates doing in the class; where the teaching programme and the learner don't meet; where the teaching programme need re-designing.

With evaluation we attempt to help the learner to learn, so it is not an assessment, in fact it is aid to learning. In other words, we can use

assessment procedure to develop and improve not only the learner, but also the teaching programme and even the school.

Note to the teachers: In order to achieve the targeted aims and objectives of grade 13 English language curriculum and to cover the topical content of grade thirteen syllabus, teachers should select and use materials of **post upper-intermediate level** from textbook(s) and other sources (newspapers and magazines, TV, video, Internet). These materials should be primarily dedicated to teenagers and young adults.

Although it is estimated that within a school year, approximately 10 content areas should be covered, it is the teacher's responsibility to plan the number of topical areas (units) and the composition of it, in accordance with the total amount of hours dedicated to English in general gymnasium. Apart from this, teachers may use supplementary materials to suit the learners' needs, that is, their background knowledge (or lack of it), their interests, and motivation. Supplementary materials (academic and literary texts, newspaper and magazine articles, video tapes, documentary films, drama activities, projects, contests and quizzes, and similar), may be used either within regular English classes, or within additional activities planned by the school curriculum (choice subjects, extra-curricular activities, and similar).

On the other hand, for further methodological guidelines concerning the topics discussed above, as well as those related to how to teach language skills and vocabulary, how to manage the classroom, and similar topics, see *A Comprehensive Handbook of ELT Methodology (A Handbook for English Language Teachers)*.

Band Descriptors for Assessing Language Skills

Band	Listening	Speaking		Reading	Writing
		Fluency	Accuracy		
5	Can understand all the message	Does task very well. Little or no hesitation	Good pronunciation, use of vocabulary and grammar	Can understand all the text	Work is well organised. Good punctuation. Few or no mistakes
4	Can understand most of the message	Does the task well. Some hesitation	Good pronunciation, vocabulary and grammar. A few mistakes	Can understand most of the text	Work is mostly well organised Good punctuation. A few mistakes
3	Can understand some of the message	Does the task adequately. Quite a lot of hesitation	Pronunciation, vocabulary and grammar are adequate.. Quite a lot of mistakes but it is possible to understand the learner	Can understand some of the text	Some problems with the message and/or punctuation and/or organisation, but it is possible to understand the message
2	Can understand a little bit of the message	Does not do the task adequately. A lot of hesitation	Pronunciation, vocabulary and grammar are limited. It is difficult to understand the learner	Can understand a little bit of the text	Problems with the message and/or punctuation and/or organisation. It is difficult to understand the message
1	Can understand very little of the message	Is not really able to do the task at all	Very hard or impossible to understand the learner.	Can understand very little or none of the text	Significant problems with the message and/or punctuation and/or organisation. It is almost impossible to understand the message

The table above sets out bands which describe levels of achievement in the four skills. This band descriptors are intended to apply to specific tasks (e.g. listening to a story, talking about a picture, reading about an invention, writing a letter), as an aid to the teacher and learner in assessing performance. It is of course perfectly possible for a learner to perform to different bands of achievement for different task and different skills.

GJUHË FRËNGE

(2 orë në javë, 64 orë në vit)

HYRJE

Gjuha frënge është njëra ndër gjuhët më të rëndësishme botërore dhe paraqet një gjuhë me interes për t'u mësuar edhe më tutje në Kosovë. Ajo njihet gjuhë zyrtare e OKB, gjuhë e diplomacisë, e shkencës, e kulturës, e artit, e modës, e mirësjelljes etj. Si e tillë, ajo mbetet një gjuhë me interes për gjeneratat tona të tashme dhe të ardhshme, të cilat, pas ndryshimeve të fundit në Kosovë, do të kenë mundësi të mëdha të kontaktit me Evropën, me vendet frankofone dhe me tërë botën, e në këtë aspekt rriten edhe mundësitë e gjeneratave të reja për studime të mëtejshme në Universitetet e Francës apo në vendet frankofone.

Në këtë mënyrë mësimi bashkëkohor i gjuhës frënge do t'u ofrojë të rinjve njohuritë dhe shkathtësitë e duhura për komunikim në këtë gjuhë.

Ky program (programi i gjuhës frënge për klasën e trembëdhjetë) është vazhdimësi e programit të klasës së dybëdhjetë dhe do të vazhdojë t'u ndihmojë nxënësve në zgjerimin dhe në thellimin e njohurive në të folur dhe në të shkruar të gjuhës bashkëkohore frënge.

QËLLIMET

Mësimi i gjuhës frënge në klasën e 13-të ka këto qëllime kryesore:

1. zhvillimin dhe përforcimin e mëtejme të aftësive dhe të shkathtësive për mësimin e gjuhës frënge;
2. zotërimin e komunikimit të rëndomtë dhe zhvillimin e aftësive për komunikim në gjuhën frënge;

3. pasurimin e mëtejshëm të përvojës kulturore të nxënësit dhe vetëdijësimin e tij për respektimin e llojshmërisë kulturore,
4. pranimin e kulturave të tjera dhe zhvillimin e qëndrimit kritik ndaj vlerave të tyre;
5. formimin e përgjithshëm të personalitetit të nxënësit,;
6. zgjerimin e shprehive për punë të pavarur dhe përgatitjen e tij për mësim të përhershëm.

OBJEKTIVAT

Nxënësi duhet të jetë në gjendje:

1. të bëjë biseda të rëndomta me të tjerët;
2. të kuptojë udhëzimet e dhëna dhe të veprojë sipas tyre;
3. të përshkruajë gjësende, persona, pozita, veprime, dukuri të ndryshme natyrore;
4. të formulojë pyetje dhe përgjigje rreth të dhënave personale dhe për të tjerë;
5. të shprehë ndjenjat dhe të arsyetojë dëshirat personale;
6. të njihet me kulturën e vendeve frankofone dhe të thellojë njohuritë për kulturën frankofone dhe frankofoninë;
7. të zgjerojë e të pasurojë kontakte me njerëz që kanë një gjuhë dhe një kulturë tjetër;
8. të përvetësojë njohuri dhe vlera që u mundësojnë të rinjve lëvizje dhe përshtatje në vende të tjera;
9. të shërbehet me gjuhën frënge në raste dhe në situata të ndryshme dhe për qëllime të ndryshme.

STANDARDET E ARRITSHMËRISË

KATE- GORITË	Nënkategoritë	STANDARDET E ARRITSHMËRISË (sipas niveleve)	
		NIVELI 2 (Shkolla e mesme e ulët) – kl. : 6 - 9	NIVELI 3 (Shkolla e mesme e lartë) – kl. : 10 – 12/13
1.0. PËRVE-	1.1. Të dëgjuarit	<p>Në fund të këtij niveli arsimor, nxënësi aftësohet të kuptojë porosinë e ndryshme nga:</p> <ul style="list-style-type: none"> • bisedat në klasë (mësimdh.- nxënës; nxënës - nxënës), • këshillat, udhëzimet e dhëna në klasë dhe, • dialogët e drejtpërdrejtë apo të incizuar, • të shtrojë pyetje, • të dallojë dhe të njohë tingujt themelorë të gj. frënge 	<p>Në fund të këtij niveli arsimor, nxënësi aftësohet:</p> <ul style="list-style-type: none"> • të kuptojë një prozë të lexuar (nga mësimdhënësi; • nga nxënësi etj.) • të kuptojë poezinë e stilit të lehtë • të kuptojë tekstin e incizuar • të rrëfejë një ngjarje nga jeta e vet (shkollorë etj.). • të njohë dhe të kuptojë tingujt themelorë të gjuhës frënge
	1.2.	<p>Në fund të këtij niveli, nxënësi aftësohet:</p> <ul style="list-style-type: none"> • të shqiptojë drejt tingujt; thekset e ngritura, intonacionin; lidhjet, 	<p>Në fund të këtij niveli, nxënësi aftësohet:</p> <ul style="list-style-type: none"> • të komunikojë lirshëm dhe natyrshëm në gj. frënge, • të zhvillojë biseda me tema nga jeta e

**TËSIMI I
GJUHËS
DHE
KOMUN-
IKIMI**

Të folurit	<ul style="list-style-type: none"> • të shqiptojë drejt fjalët e fjalësit të përvetësuar, • të shqiptojë drejt fjalitë e thjeshta sipas sintaksës, • të përgjigjet në pyetje të shtruara, • të kuptojë një fjalor themelor, të thjeshtë, të gjuhës frënge, • të sajojë fjali të thjeshta me fjalët e mësuara dhe më të shpeshta 	<p>përditshme,</p> <ul style="list-style-type: none"> • të shprehet në përputhje me normat gjuhësore dhe • gramatikore të gjuhës frënge, • të komentojë një tekst; një tregim; një novelë etj. • të kuptojë një fjalor themelor të gjuhës frënge • të sajojë fjali të thjeshta me fjalët e mësuara dhe më të shpeshta
1.3. Të shkruarit	<p>Në fund të këtij niveli arsimor, nxënësi aftësohet:</p> <ul style="list-style-type: none"> • t' i kopjojë drejt fjalët e mësuara, • t' i shkruajë drejt fjalët e mësuara, • të hartojë porosi të shkurtra (një kartolinë; një ftesë, • një afishe apo pllakat, sipas normave drejtshkimore, • të sajojë fjali të thjeshta me fjalët e mësuara dhe më të shpeshta 	<p>Në fund të këtij niveli arsimor, nxënësi aftësohet:</p> <ul style="list-style-type: none"> • të bëjë letërkëmbime me moshatarë të vet, • të përshkruajë një ngjarje, • të hartojë një tekst; një informatë; një porosi etj.), • të shkruajë një poezi apo një prozë të shkurtër, • të sajojë fjali të thjeshta me fjalët e mësuara dhe më të shpeshta
	<p>Në fund të këtij niveli arsimor, nxënësi aftësohet të kuptojë:</p>	<p>Në fund të këtij niveli arsimor, nxënësi aftësohet të kuptojë:</p>

	1.4. Të lexuarit	<ul style="list-style-type: none"> • materiale të ilustruara (vizatime; harta gjeografike, shpallje; skema të ndryshme), • porosi të shkurtra e të thjeshta (një kartolinë, një ftesë me shkrim etj.) 	<ul style="list-style-type: none"> • tekste të një niveli gjuhësor mesatar: <ul style="list-style-type: none"> - prozë (tregime, novela, ngjarje të ndryshme) - poezi të shkurtra • artikuj gazetash a revistash me tema nga jeta e përditshme
2.0. KULTURA	2.1. Kultura frënge 2.2. Kultura shqiptare 2.3. Frankofonia	<p>Në fund të këtij niveli, nxënësi:</p> <ul style="list-style-type: none"> • njihet me aspekte të kulturës dhe të qytetërimit francez dhe aftësohet të vërejë ngjashmëritë dhe - dallimet midis tyre dhe të kulturës e të qytetërimit të vet. • aftësohet që, përmes gjuhës frënge, t'i përcjellë te të tjerët vlerat themelore të kulturës dhe të qytetërimit të popullit të vet, gjithnjë duke zhvilluar kulturën e vet gjuhësore. • njihet me disa të dhëna elementare për frankofoninë 	<p>Në fund të këtij niveli, nxënësi:</p> <ul style="list-style-type: none"> • përvetëson vlerat elementare të kulturës dhe të qytetërimit frëng që atij i ndihmojnë të formojë qëndrimin e vet kritik ndaj tyre; • aftësohet që vlerat e kulturës dhe të qytetërimit të popullit të vet t'ua përcjellë dhe t'ua interpretojë - të tjerëve dhe të bëjë lidhjen mes tyre, gjithnjë duke zhvilluar dhe duke pasuruar kulturën e vet gjuhësore; • njihet me disa të dhëna elementare për frankofoninë

PËRMBAJTJA PROGRAMORE 13

Temat (thèmes)	Funksionet gjuhësore (fonctions langagi.)	Shembuj (exemples)
1. Marrëdhëniet e përditshme shoqërore (Les relations sociales courantes)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Trimëroj dikë (encourager qqn.) 2. Përgëzoj dikë (féliciter qqn.) 3. Kërkoj falje duke u arsyetuar (s'excuser en se justifiant) 4. Refuzoj njerëzisht (refuser poliment) 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Bonne chance ! Tu réussiras ! bon courage 2. Je te félicite d'avoir été si prudent. Félicitations ! Bravo ! 3. Pardon, désolé(e), excusez-moi d'être en retard, il y avait une embouteillage. 4. Désolé(e) / je regrette / malheureusement je ne suis pas libre dimanche prochain
2. Vlerësoj (apprécier)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Informohem për shijet, parapëlqimet (s'informer sur les goûts, les préférences) 2. Shpreh ndjenja dashurie (exprimer des sentiments amoureux) 3. Shpreh entuziazmin / zhgënjimin (exprimer son enthousiasme / sa déception) 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Tu aimes le rap ? Ça me plait bien, mais je préfère le rok. 2. Je suis amoureux(se) / je suis tombé(e) amoureux(se) de toi. 3. J'ai beaucoup d'admiration pour ce musicien. Quel talent ! Ça ne m'a pas tellement plu.
3. Jap një këshillë / një argument/ një gjykim (donner un conseil / un argument / un jugement)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Këshilloj dikë (conseiller qqn.) 2. Hedh poshtë një pikëpamje (réfuter un point de vue) 3. Paraqes argumente (présenter des arguments) 4. Nuancoj një gjykim (nuancer un jugement) 5. Shpreh miratimin / mosmiratimin (exprimer son approbation / désapprobation) 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Je te conseille de te reposer. Ne le drange pas. 2. C'est vrai que..., mais je ne suis pas d'accord. d'accord, mais... 3. Je suis pour, parce que, c'est raisonnable 4. Ce n'est pas tout à fait juste. 5. Vous avez parfaitement raison. Je suis absolument contre.
4. Shpreh	<ol style="list-style-type: none"> 1. Shpreh kushtin dhe hipotezën (exprimer la 	<ol style="list-style-type: none"> 1. S'il fait beau, on organise un pique-nique. S'il faisait

modalitete (exprimer des modalités)	condition et l'hypothèse) 2. Shpreh detyrimin (exprimer l'obligation) 3. Shpresoj (espérer)	beau, on organiserait un pique-nique. 2. Il faut que je parte. 3. J'espère aller en France un jour.
5. Shpreh relacione logjike (exprimer des relations logiques)	1. Shpreh pasojat (exprimer la conséquence) 2. Lëshoj pe (exprimer la concession)	1. Je suis malade, donc je ne peux pas venir 2. Je vous accompagne, même si je n'ai pas envie.
6. Paraqes fjalët e dikujt (rapporter les propos de qqn)	1. Paraqes fjalët e dikujt në mënyrë të tërthortë (rapporter des propos de qqn. de manière indirecte)	1. Il m'a dit qu'il allait au cinéma. Il m'a demandé d'aller au cinéma avec lui. Il lui demande s'il va bien.
7. Vendorsja në kohë (se situer dans le temps)	1. Flas për shprehitë e mia të së kaluarës (parler de mes habitudes passées) 2. Tregoj një vazhdimësi ngjarjesh / veprimesh të së kaluarës (raconter une suite d'évènements / d'actions passés) 3. Njoftohem për kohëzgjatjen (s'informer sur la durée)	1. L'année dernière, je jouais au foot tous les samedis 2. Pendant les vacances, je suis allé chez mes grands parents. Ce matin j'ai raté le bus, j'ai attendu très longtemps le prochain. 3. Combien de temps vous êtes en chômage ? Depuis combien de temps vous le connaissez ?
8. Flas për një katastrofë (parler d'une catastrophe)	1. Era (vent) 2. Vërshime (inondations) 3. Zjarre (incendies) 4. Tërmet (tremblement de terre) 5. Vullkan (volcan) 6. Rrëshqitje e dheut (glissement de terre)	Qu'est-ce qui s'est passé ? 1. Souffler un vent / une tempête 2. Inonder un champ / une vallée 3. Incendier une forêt. Bruler une maison 4. Tremblement de terre 5. Eruption volcanique 6. Glissement de terre

9. Flas për cilësitë / të metat e dikujt (parler des qualités / des défauts de qqn.)	1. Për disponimin (de l'humeur): 2. Për sjelljen (du comportement): 3. Për karakterin (du caractère):	1. Il est de très bonne / mauvaise humeur; elle est optimiste / pessimiste; il est content / mécontent 2. Elle est timide / expansive; indépendante / sociale. Il est égoïste / généreux; antipathique / sympathique; poli / impoli; jaloux / confiant; agressif / calme 3. Etre rêveur; idéaliste / réaliste; fragile / fort; peureux / courageux; ambitieux / modeste; organisé / désorganisé
10. Shprehem (s'exprimer)	1. Shpreh interesin tim (exprimer son intérêt) 2. Nuk përgjigjem në pyetje (ne pas répondre à une question) 3. Rifilloj bisedën... (reprendre la conversation) 4. Përfundoj bisedën dhe largohem (mettre fin à la conversation et partir) 5. Jap vetes kohë për të menduar (se donner du temps pour réfléchir) 6. Nuk e lejoj tjetrin të ndërhyjë (ne pas laisser la parole à qqn.) 7. Ia ndërpres fjalën dikujt (interrompre la parole à qqn)	1. Ça m'intéresse / je suis curieux de vir... / j'aimerais bien savoir ce que vous lisez. 2. C'est difficile à dire. Ça n'intéresse personne. Je n'ai pas beaucoup de temps. On pourra en parler demain. 3. Excusez-moi, je ne voulais pas être indiscret. Excusez-moi, ce que je voulais dire c'est que... 4. Oh, excusez-moi, j'ai rendez-vous. Excusez-moi de vous avoir dérangé, il faut que je parte. 5. Qu'est-ce que vous voulez dire. Si j'ai bien compris, vous voudriez... Je ne vois pas ce que vous voulez dire. 6. Soyez gentil, laissez moi finir. 7. Permettez-moi de préciser que... Excusez-moi, mais...
11. Flas për identitetin (parler de l'identité)	1. Identiteti kulturor (identité culturelle) 2. Tradita (la tradition)	1. Conserver disparaître / renaître une culture 2. Perdre / conserver / maintenir une tradition;
12. Informohem,	1. Lidhur me një person	1. De qui parlez-vous ? Je parle de...

shtroj pyetje (s`informar, poser des questions)	(à propos d`une personne)  2. Lidhur me një gjësend (à propos d`une chose)	Pour qui travaillez-vous ? Je travaille pour... 2. A quoi pensez-vous ? Je pense a mes études. De quoi parlez-vous ? Je parle de mon enfance.
13. Bëj një kërkesë me shkrim (faire une demande écrite)	1. Me formulime të rëndomta (avec des formules ordinaires) 2. Me formulime përmbyllëse (avec des formules finales)	1. Je voudrais savoir...; je serais intéressé...; Je vous pris de (bien vouloir) m`envoyer...; Je vous serais très reconnaissant de... 2. Je vous prie d`agrèer.../ veuillez agrèer l`expression de mes sentiments les meilleurs / mes salutations amicales / distinguées.

Fonetikë Morfologji	<i>Sistemi vokalik</i>	Kundërshtia Je / j`ai; {f} / {v}; {d} / {t}; {s} / {z} Lidhja e fjalëve Kundërshtia {Ø} / {æ} Bashkëtingllore + zanore + {R} Ils sont / ils ont Zanoret hundore Kundërshtia {y} / {u}; {k} / {g}; {p} / {b} à (zgjedhimi vetvetor i foljeve) Kundërshtia mes je / j`ai; tu as / tu es, etj. Shqiptimi i zanoreve fundore të pjesores të së shkuarës Tingujt {f} / {3} -eur / euse në pozitën fundore {ə}e pazë {a} / {ã} (amener / emmener)
--------------------------------	------------------------	--

Përemrat e përbërë lidhorë	<i>Qui:</i> Nina qui joue du violon est belge). <i>Que:</i> Saint-Malo que que vous ne connaissez pas est une jolie ville). <i>Ou:</i> Prishtina est une ville ou j`aimerais vivre) <i>Dont:</i> Le groupe dont je vous parle joue cet ete a Durrës) <i>Ce qui:</i> j`aime ce qui est beau.
Përemrat e përbërë lidhorë(les pronoms relatifs composés)	<i>Ce que:</i> je decouvre ce que je ne connais pas <i>Auquel:</i> le premier ministre auquel je pensais <i>Laquelle:</i> l`entreprise por laquelle je travaille
Shkalla sipërore e mbiemrit (le superlatif des adjectifs)	<i>C`est... qui:</i> C`est Pierre qui a la clef <i>C`est... que:</i> C`est a mon oncle que je vous parle
Përemrat pronorë (les pronoms possessifs)	C`est Vlora qui est la meilleure
Përemrat dëftorë (les pronoms démonstratifs)	Il est le plus intelligent parmi ses copains.
Përemrat thjeshtë pyetës (les pronoms interrogatifs)	<i>Le mien, les miens; la mienne, les miennes, le sien, les siennes. Ce livre, c`est le mien. Il dort fans sa chambre, je dors fans la mienne.</i>
Ndajfolje sasio (adverbe de quantité)	<i>Celui, celle, ceux, celles; celui-ci, celle-ci, ceux-ci, celles-ci; celui-là, celle-là, ceux-la, celles-la.</i>
Ndajfolje vendi (adverbe de lieu)	J`ai deux livres: celui-ci est rouge, celui-là est bleu
Ndajfolje kohe (adverbe de temps)	<i>Qui (kryefjalë) / que ? (...) quoi ?</i>
Ndajfolje mënyre (adver. de manière)	<i>De qui, a qui (si k. e zhdrejtë) / de quoi ? a quoi ?</i>
Ndajfolje pohimi / mohimi (adverbe affirmative/ negati.)	<i>Qui (kundrinë e drejtë) / que ? (...) quoi ?</i>
Shprehje ndajfoljore (expressions)	<i>Bien, peu, beaucoup, assez, plus, trop</i> <i>Ailleurs, dessus, dessous, dedans, dehors, ici, la, y, devant, derriere</i>

	adverbiales) Formimi i ndajfolje	<i>Aujourd'hui, hier, maintenant, demain</i> <i>Ainsi, bien, mieux, comment</i> <i>Oui, si, vraiment, sans doute, non, jamais</i> <i>à propos, tout à fait, tout de suite, tout à l'heure,</i> <i>peu à peu,</i> <i>me –ment: régulièrement, rarement, librement</i>
	Përemrat vetorë – kundrinë me urdhëroren (les pronoms personnels complément à l'impératif) Pyetje e drejtpërdrejtë (interrogation directe) Pyetje e tërthortë (interrogation indirekte)	1a) Regarde-toi. Prends-la. Appelez-nous. Ecoutez-les 1b) Téléphone-moi. Disons-lui. Envoyez-leur Est-ce que vous revenez demain ? Bernard demande à Chantal si elle revient le lendemain.
Foljet Les verbes	Pajtimi i kohëve (concordance des temps): si + koha e tashme si + e pakryera si + e kryera Kohët e foljes: E kryera e plotë (le plus-que- parafit) Pjesorja e së tashmes (le participe présent) Përcjellorja (le gérondif)	Si j'ai du temps, je viendrai chez vous. Si j'avais du temps, je viendrais chez vous. Si j'avais eu du temps, je serais venu chez vous. Sajimi dhe përdorimi. J'avais écrit le devoir déjà hier. Ils s'étaient rentrés il y a deux semaines. Les personnes ayant un billet peuvent entrer. Elle parlait en chantant joyeusement.

	Pjesorja e së shkuarës (le participe passé)	Sajimi dhe trajtat me: -é, -i, -u, -s, -t J'ai déjà mangé un gâteau et fini mes devoirs
	Rrëfimi (la narration)	Ils chantaient en rentrant de l'école. Elles traversèrent la rue en courant. Nous avons eu de la chance d'être partis très tôt. Ils avaient rencontré des chasseurs dans la forêt.
	Diateza veprore (voix active) Diateza pësore (voix passive)	Le directeur félicite le journaliste Le journaliste est félicité par le directeur

Kategoria: 1.0. Gjuha dhe komunikimi

Nënkategoria	Përmbajtja e programit	Rezultatet e pritura
1.1. Të dëgjuarit	<ol style="list-style-type: none"> 1. Shkëmbim mendimesh mes profesorit dhe nxënësve. 2. Dialogët e incizuar ose në situata të drejtpërdrejta (bashkëbisedime). 3. Dallimi i trajtave të ndryshme të intonacionit. 4. Dallimi i tingujve (sidomos gojorë e hundorë). 5. Kuptimi i llojeve të ndryshme të ligjëritimit / të porosive. 6. Nxjerrja e informatave kryesore të një porosie. 	<p>Nxënësi është në gjendje :</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. të shkëmbejë mendime me profesorin, me nxënës, 2. të kuptojë dialogun e incizuar dhe (bashkë)bisedimet, 3. të dallojë trajtat e ndryshme të intonacionit, 4. të dallojë tingujt (sidomos gojorë e hundorë), 5. të kuptojë ligjëritimet/porositë e ndryshme, 6. të nxjerrë informatat kryesore nga një porosie.

1.2. Të folurit	<ol style="list-style-type: none"> 1. Bashkëbisedimi dhe dialogu. 2. Shprehja e fjalive sipas lidhjeve të drejta sintaksore. 3. Shtruarja e pyetjeve dhe përgjigjja në pyetje të thjeshta e të shkurtra. 4. Paraqitja e të dhënave për vetveten, për një nxënës a një shok, për mjedisin e vet. 5. Shprehja e parapëlqimit, e mendimit, e vlerësimit. 6. Përshkrimi i një personi, i një monumenti, i një vendi, i një peizazhi. 7. Rrëfime të shkurtra ngjarjesh (nga jeta shkollore, familjare). 8. Shpjegimi i një teksti të shkurtër (të lexuar). 	<p>Nxënësi është në gjendje :</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. të marrë pjesë në bashkëbisedime dhe dialogë, 2. të shprehë fjalë sipas lidhjeve të drejta sintaksore, 3. të shtrojë pyetje dhe të japë përgjigje të shkurtra, 4. të paraqesë të dhëna për vetveten, për një nxënës për një shok, për mjedisin e vet, 5. të shprehë parapëlqimin e vet, mendimin, vlerësimin e vet, 6. të përshkruajë një person, një monument, një vend, një peizazh, 7. të rrëfejë shkurtimisht ngjarje (nga jeta shkollore, familjare), 8. të shpjegojë një tekst të shkurtër (të lexuar).
1.3. Të lexuarit	<ol style="list-style-type: none"> 1. Leximi i drejtë dhe të kuptuarit e vizatimeve, hartave gjeografike, skemave, shpalljeve, skicave, planeve të qytetit, mbishkrimeve. 2. Leximi dhe të kuptuarit e një teksti të shkurtër, formulari, pyetësori, fragmenteve të thjeshta të shtypit, të romanit, tregimit, i një poezie, i një kënge. 3. Leximi dhe të kuptuarit e teksteve argëtuese. 	<p>Nxënësi është në gjendje :</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. të lexojë drejt dhe të kuptojë vizatime, harta gjeografike, skema, shpallje, skica, plane të qyteteve, mbishkrime, 2. të lexojë dhe të kuptojë një tekst të shkurtër, një formular, një pyetësor, një fragment të thjeshtë të shtypit, të romanit, të tregimit, të një poezie, të një kënge, 3. të lexojë dhe të kuptojë tekste argëtuese dhe informative.
1.4. Të shkruarit	<ol style="list-style-type: none"> 1. Kopjimi i saktë i fjalëve, i shprehjeve dhe i fjalive të thjeshta. 2. Drejtshkrimi i fjalëve të njohura (p.sh.: 	<p>Nxënësi është në gjendje:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. të kopjojë saktësisht fjalë, shprehje dhe fjali të thjeshta,

	<p>shkrimi i fjalës ose i fjalisë përkatëse nën një vizatim).</p> <p>3. Përpilimi i shkrimeve/porosive të shkurtra: orari mësimor, një ftesë, skedë, letër, tregim i shkurtër, përshkrim i shkurtër (duke përfillur rregullat drejtshkrimore dhe sintaksore).</p> <p>4. Diktimit nga tekstet e mësuara.</p>	<p>2. të shkruajë drejt fjalët e njohura (p.sh.: shkrimi i fjalës ose i fjalisë përkatëse nën një vizatim),</p> <p>3. të përpilojë shkrime / porosi të shkurtra: orari mësimor, ndonjë ftesë, skedë, letër, tregim të shkurtër, përshkrim të shkurtër (duke përfillur rregullat drejtshkrimore dhe sintaksore),</p> <p>4. të shkruajë saktësisht diktimit nga tekstet e mësuara.</p>
--	---	--

Kategoria: 2.0. Kultura

Nënkategoria	Përmbajtja e programit	Rezultatet e pritura
<p>2.1. Kultura frënge</p> <p>2.2. Kultura shqiptare</p> <p>2.3. Frankofonia</p>	<p>1. Ekspozitat artistike, panairët e librit, teatri, muzika, opera, arkitektura dhe arti i ndërtimtarisë.</p> <p>2. Radioemisionet shqipe në Francë (RFI), përkthimi i veprave letrare shqipe në gj. frënge, ekspozitat e artistëve shqiptarë në Francë, pjesëmarrja në panairët e librit.</p> <p>3. Frankofonia dhe letërsia frankofone. Mësimi i frëngjishtes në mjediset shqiptare.</p>	<p>Nxënësi është në gjendje:</p> <p>1. të kuptojë dhe të dallojë veçoritë dhe vlerat themelore të kulturës frënge dhe të manifestimeve kulturore,</p> <p>2. të vlerësojë rëndësinë e emisioneve shqipe në Francë, të vetëdijësohet për rëndësinë e përkthimit të veprave letrare shqipe në frëngjishte dhe për pjesëmarrjen e artistëve shqiptarë në ekspozita të ndryshme në Francë,</p> <p>3. të kuptojë shtrirjen e frankofonisë në botë dhe në vlerat themelore artistike e letrare të letërsisë frankofone si dhe shtrirjen e mësimi të frëngjishtes në mjediset shqiptare.</p>

UDHËZIMET METODOLOGJIKE

1.0. PARIMET METODIKO-DIDAKTIKE

Të mësosh një gjuhë të huaj do të thotë të mësosh për të komunikuar në atë mënyrë që të mund të përdorësh gjuhën në situata të jetës reale. Shkathtësitë gjuhësore zënë vend parësor në mësimin e gjuhëve.

1.1. Parimi i parë: përqendrimi në komunikim dhe jo si deri më tani përqendrimi kryesisht në gjuhë.

1.2. Parimi i dytë: përqendrimi në nxënësin dhe në nxënien e tij.

2.0. FORMA KOMUNIKATIVE E MËSIMDHËNIES

Komunikimi është forma më dobiprurëse në mësimdhënien dhe në mësimin e gjuhës së huaj. Sot kësaj qasjeje me plot arsye i kushtohet vëmendje e posaçme, sepse u mundëson nxënësve të shprehen në gjuhën frënge në situata të caktuara në jetën e përditshme.

Pikënisje e një mësimdhënie të tillë nuk do të jetë rregulla gramatikore, por situata konkrete gjuhësore, d.m.th. se prej situatave gjuhësore nxirren rregullat dhe jo anasjelltas.

3.0. METODAT E MËSIMDHËNIES

3.1. Metodatat që nxitin komunikimin janë:

- puna në çifte dhe në grupe,
- debatet e rëndonmta,
- interpretimet e roleve, të skeçeve etj.
- intervistat e rëndonmta.

3.2. Metodatat që nxitin punën e pavarur janë:

- tekstet me vende të zbrazëta,
- lojëra të mësimin (të mbajturit mend),

- kontrollimi i ndërsjellë i detyrave me shkrim dhe i shprehjeve me gojë,
- mbledhja dhe përdorimi i pavarur nga burime të ndryshme,
- nxënia gjatë mësimdhënies (nxënësi merr rolin e mësuesit),
- letërkëmbime me persona në Francë (partnerizimi i shkollave, letërkëmbime ndërmjet nxënësve tanë me ata francezë dhe të tjerë).

3.3. Metodatat që nxitin prodhimin:

- punimi i gazetave të murit, i pikturave, i posterëve, i teksteve (p.sh. për ekspozita, për gara të shkollës) dhe komentimi gojor i tyre,
- shkrimi kreativ i poezive, i tregimeve të shkurtra, i nxitur përmes aktivizimit të njohurive paraprake, provave, rrëfimi i ngjarjeve, përshkrimi i personave, i objekteve.

4.0. SHFRYTËZIMI I MEDIAVE

4.1. Televizioni, radioja

Televizioni dhe radioja janë mjete të dobishme dhe të përhershme që duhet të shfrytëzohen si nga arsimtari ashtu edhe nga nxënësit. Emisionet shkollore, kushtuar gjuhës ose kulturës frënge, programet e filmit dhe ato të dramës në Kosovë dhe emisionet e ndryshme të televizioneve të jashtme në gjuhën frënge, janë mjet i fuqishëm që do të ndihmojë dhe do të shpejtojë përvetësimin e kësaj gjuhe të huaj nga nxënësit tanë.

4.2. Gazetat dhe revistat

Shfrytëzimi i gazetave dhe i revistave të ndryshme në gjuhën frënge, po ashtu, mund të ndihmojë shumë në lehtësimin dhe në përsheptimin e përvetësimit të gjuhës frënge. Ato mund të shfrytëzohen në klasë dhe në shtëpi.

4.3. Filmi, teatri, muzika

Filmi, teatri dhe muzika përbëjnë mjete motivuese të rëndësishme për shtimin e rezultateve në përvetësimin e gjuhës frënge, ndonëse te ne ato nuk janë shfrytëzuar aq sa ka pasur mundësi. Kinemaja dhe teatri, bashkë me televizionin, tani e tutje do të luajnë rol më të rëndësishëm në këtë aspekt.

4.4. Fotografitë dhe vizatimet

Fotografitë dhe vizatimet ndihmojnë për të sajuar tekste përshkruese kreative.

Nxënësit përshkruajnë gjërat e njohura dhe ato të pazakonshme që shohin në fotografi, në vizatime.

Ata tregojnë një ngjarje, fillimin ose mbarimin e së cilës e paraqet fotografia, vizatimi.

4.5. Materiali dëgjimor (disqet, kasetat)

Ky material mundëson ballafaqimin me frëngjishten standarde dhe nxit të kuptuarit përmes dëgjimit të materialeve dëgjimore.

Nxënësit gjejnë fillimin ose mbarimin e një teksti të shkurtër të dëgjuar më parë. Ata personifikohen me personazhet e një pjese teatrore të dëgjuar dhe diskutojnë për sjelljet e tyre.

4.6.1. Materiali pamor (videoprojektori)

Përdorimi i projektorit shton interesimin e nxënësve për mësim. Kjo arrihet me:

- paraqitjen e fotografive, të vizatimeve, të tregimeve të ilustruara dhe të teksteve përmes fletëve dhe projektorit,
- mbulimin dhe zbulimin e pjesërishëm të fotografisë,
- paraqitjen me fotografi të një ngjarjeje pa renditje kronologjike,
- paraqitjen e një teksti të ndarë në pjesë dhe të radhitur në mënyrë jo të rregullt dhe rregullimi i tij.

4.6.2. Videomateriali (videokasetat)

- Përdorimi i videomaterialit u jep nxënësve mundësi të shumta për sajimin e teksteve me shkrim dhe me gojë.
- Paraqitja e një filmi të punuar mbi bazën e një tregimi ose të një përralle që nxit krahasimin me tregimin apo me përrallën e lexuar ose të dëgjuar më parë.

5.0. RENDITJA E VEPRIMEVE

Shkathtësitë gjuhësore janë shkathtësi të integruara dhe nuk mund të ndahen.

Megjithatë, për mësim të efektshëm të gjuhës së huaj është e nevojshme të respektohet kjo renditje: **të dëgjuarit, të folurit, të lexuarit,**

të shkruarit. Kjo është një renditje logjike, respektimi i së cilës mundëson një mësimdhënie/nxënie më të shpejtë, më të lehtë dhe më cilësore të kësaj gjuhe të huaj.

5.1. Puna aktive dhe konkrete

Gjatë mëimit të gjuhës frënge në shkollat tona mësimdhënësit duhet të kenë parasysh kushtet dhe rrethanat tona (si një mjedis jofrankofon) që dallohen nga ato të Francës (si mjedis frankofon).

5.2. Ushtrimet dhe zbatimi i tyre

Rëndësi e veçantë duhet t'u kushtohet ushtrimeve, varësisht nga llojet e tyre. Ato mund të bazohen në të dëgjuar, në të shikuar dhe në të shkruar.

6.0. KORRIGJIMI I GABIMEVE TË NXËNËSVE

Mënyrat e korrigjimit diskutohen shpesh dhe në mënyrë kundërtë në rrethin e mësimdhënësve. Disa i shohin gabimet si pengesë në procesin e mësimdhënies, të tjerët i shohin si ndihmesë në përvetësimin e gjuhës së huaj. Ndërsa disa prej tyre mendojnë se ato duhet të korrigjohen menjëherë që të mos përvidhen, të tjerët mendojnë se nuk duhet të korrigjohet, me çdo kusht, çdo gabim. Sido që të jetë, në fazën e komunikimit gjuhësor, p. sh. gjatë përshkrimit të një fotografie, mësimdhënësit praktikojnë të shprehurit e lirë të nxënësve të tyre. Gjatë korrigjimit të gabimeve, nxënësit nuk duhet ndëshkuar, qortuar apo kritikuar për gabimet e bëra.

Kjo mund të mënjanohet përmes punës grupore, të kontrolluar, gjysmë të kontrolluar dhe të lirë.

7.0. MËSIMDHËNIA / MËSIMNXËNIA E DIFERENCUAR

Përmbajtja mësimorë duhet përshtatur nevojave individuale të nxënësve me prirje e aftësi të veçanta. Asnjë klasë nuk ka përbërje homogjene nxënësish sa u përket njohurive të tyre paraprake. Këtë duhet ta ketë parasysh çdo mësimdhënës dhe të organizojë orën në bazë të kësaj. Kjo nënkupton që nxënësit që kanë aftësi për nxënie më të shpejtë të trajtohen ndryshe nga të tjerët, në mënyrë që mësimi i gjuhës frënge të jetë në përputhje me mundësitë dhe aftësitë individuale të secilit nxënës.

8.0. TEKNIKAT E PUNES

Një ndër detyrat e mësimdhënies së gjuhës së huaj është edhe aftësimi i nxënësve që të punojnë në mënyrë të pavarur (duke konsultuar fjalorin, literaturën e nevojshme dhe materiale të tjera) dhe të marrin përgjegjësinë për të mësuarit individual. Nxënësit të cilët kanë mundësi për të menduar për proceset e nxënies, për organizimin e procesit të mësimdhënies dhe të mësuarit në grup, zakonisht, arrijnë sukses më të mirë. Në këtë mënyrë ata, përveç të tjerash, mund të përgatiten që të reagojnë në mënyrë të pavarur në situatat shkollore dhe jashtëshkollore, si dhe të vazhdojnë proceset e mësimit të gjuhës.

LIDHJET NDËRPROGRAMORE

Mësimi i një gjuhe të huaj, sidomos në klasat e larta, ofron mundësi të shumta për lidhje ndërprogramore, në të gjitha nivelet. Këto lidhje përfshijnë shumë lëmenj (lëndë mësimore), sidomos ato të gjuhëve (të gjuhës amtare dhe të gjuhës së huaj të parë); të shkencave shoqërore (edukatën qytetare, historinë, gjeografinë etj.); të arteve të llojeve të ndryshme; por edhe të shkencave të natyrës. Në këtë mënyrë, nxënësit, përmes njohurive nga lëndët e tjera, në njërën anë ndihmohen në përvetësimin më të suksesshëm të gjuhës frënge, në anën tjetër, përmes njohurive nga gjuha frënge, ata i zgjerojnë dhe i përforcojnë njohuritë e tyre paraprake nga lëndët e tjera.

VLERËSIMI

1.0. LLOJET E VLERËSIMIT NË ORËN E GJUHËS FRËNGE

1.1. Vlerësimi diagnostik ka për qëllim:

- të identifikojë vështirësitë me të cilat ballafaqohen nxënësit dhe të ndërmjetësojë në tejkalimin e tyre,
- të kontrollojë njohuritë e nxënësve.

1.2. Vlerësimi i jashtëm ka për qëllim:

- të vlerësojë përparimin e nxënësit,
- të identifikojë rezultatet e arritura si dhe ngecjet e nxënësit,

- të vlerësojë njohuritë e nxënësve, të sigurohet se njohuritë e fituara mjaftojnë që nxënësi mund të kalojë në klasën vijuese.

1.3. Vlerësimi formativ ka për qëllim:

- t'i mundësojë nxënësit të identifikojë rezultatet e arritura, si dhe ngeçjet e veta dhe të angazhohet në tejkalimin e vështirësive.

2.0. ÇFARË DUHET TË VLERËSOHET?

2.1. Njohuritë e fituara të nxënësve

2.2. Përparimi i nxënësve në përvetësimin e gjuhës frënge:

- vlerësimi i zhvillimit të nxënies,
- shkalla e zotërimit.

2.3. Integrimi i njohurive të fituara:

- Vlerësohen projektet dhe aktivitetet jashtëshkollore.

3.0. SI DUHET TË VLERËSOJMË?

3.1. Mënyrat e vlerësimit nga profesori: kontrolli i vazhdueshëm:

- Vlerësimi i drejtpërdrejtë: arsimtari i vlerëson rezultatet e nxënësit.
- Vlerësimi i tërthortë: teste me shkrim.

3.2. Vlerësimi nga nxënësit (vlerësim i njëri-tjetrit): në grupe nxënësish, në klasë, me ndihmën e një tabele. Ky është një vlerësim i drejtpërdrejtë.

3.3. Vetëvlerësimi i nxënësve: vlerësimi bëhet nga vetë nxënësit. Secili nxënës vlerëson vetveten.

4.0. LLOJET E TESTEVE:

4.1. testi i vetëkontrollit,

- 4.2. testi për vlerësim,**
- 4.3. testi i përparimit,**
- 4.4. testi përfundimtar.**

***Shënim.** Pjesëve të programit që objektivisht mund të paraqesin vështirësi për vetësimin për nxënësit, mësuesin duhet t'u kushtojë rëndësi të veçantë gjatë mësimit dhe me rastin e vlerësimit të njohurive të tyre.*

LITERATURA DHE MJETET E NEVOJSHME

Për realizim më të suksesshëm të përmbajtjeve programore për këtë klasë, mësuesin duhet të ketë literaturë profesionale dhe mjete të nevojshme: librin dhe fletoren e ushtrimeve për nxënësin, librin e vet, doracakë didaktiko-metodikë për gjuhën frënge; kabinetin për gjuhët e huaja, fjalorë (dygjuhësh dhe njëgjuhësh), gramatikën e gjuhës frënge, audiokasetat ose CD-të e metodës, videokasetat, kasetofonin, videon, televizorin, CD me muzikë frënge, gazeta, revista të ndryshme në gjuhën frënge.

GJUHË GJERMANE

(2 orë në javë, 64 orë në vit)

HYRJE

Tanimë dihet se njohja e gjuhëve të huaja krijon hapësirë dhe liri më të madhe të lëvizjes, e me këtë edhe vetëbesim dhe është një ndër kushtet kryesore të kualifikimit për tregun botëror të punës, njëkohësisht është edhe kusht paraprak për njohjen me kulturat e tjera.

Me ndryshimet e fundit në Kosovë u hapën edhe mundësitë e kontaktimit më të lirë me Evropën, e me këtë u krijuan edhe mundësitë për mësimin më të lehtë të gjuhëve të huaja.

Për shkak të migrameve të shumta në vendet gjermanofolëse, në një mënyrë janë krijuar edhe lidhjet me gjuhën dhe kulturën gjermane. Aq më shumë që tani me reformat e fundit të ndërmarra nga Ministria e Arsimit gjuha gjermane do të jetë gjuhë e dytë obligative e jo më zgjedhëse, qysh nga klasa e gjashtë e vazhdon deri në klasën e dymbëdhjetë a po të trembëdhjetë, varësisht nga profili i shkollës së mesme.

Të gjitha këto janë arsye që mësimdhënia moderne e gjuhëve të huaja duhet t'u ofrojë të rinjve shkathhtësitë dhe njohuritë e duhura për një botë shumëgjuhëshe, të cilat ua bëjnë të mundur atyre të jenë të aftë të veprojnë edhe jashtë kufijve të gjuhës së tyre amtare.

Arsye të gjitha këto që mësimin e gjuhës gjermane në klasën e **trembëdhjetë** ta shohim si një vazhdimësi të asaj që është mësuar në klasat paraprake dhe një shkallë më tutje drejt përsosjes së njohurive të marra, qoftë edhe si ndihmë gjatë mëimit të gjuhëve të tjera të huaja.

QËLLIMET

Qëllimi i mëimit të gjuhës gjermane në klasën e **trembëdhjetë** është:

1. të avancojë njohuritë e fituara në klasën e tetë, njohuri të cilat të nxënësi ngritin aftësitë e tij komunikuese, vetëdijesimin e tij kulturor e gjuhësor;
2. të zhvillojë në vazhdimësi shkathtësitë receptive dhe produktive të nxënësit si në të folur ashtu edhe në të shkruar dhe përdorimi i tyre në situata të ndryshme gjuhësore në mjedisin shkollor apo gjatë kontaktit me persona të hapësirës gjermanofolëse;
3. t'u mundësojë nxënësve të fitojnë dijeni për qytetërimin gjerman (për kulturën, traditën, historinë, gjeografinë, politikën e ekonominë e tyre) dhe njohuritë e fituara paraprakisht t'i përdorin në krahasimin e kulturës dhe të traditës vetjake me atë gjermane;
4. t'i mësojë nxënësit që strategjitë e fituara gjatë të mësuarit të gjuhës gjermane t'i zhvillojnë më tutje në mënyrë të pavarur si dhe t'i zbatojnë ato gjatë të mësuarit të gjuhëve të tjera të huaja.

OBJEKTIVAT E PËRGJITHSHËM	OBJEKTIVAT SPECIFIKË
<p>Nxënësi duhet të jetë në gjendje:</p> <p>I. Të kuptojë raporte e referate më të gjata dhe ndonjë argumentim më kompleks, kur behët fjalë për ndonjë temë pak a shumë të njohur. Ai, po ashtu, duhet të jetë në gjendje të kuptojë në TV shumicën e emisioneve informative dhe reportazhe aktuale, të kuptojë shumicën e filmave, nëse flitet gjuha standarde.</p> <p>II. Të lexojë dhe të kuptojë artikuj dhe raporte rreth problemeve aktuale (në të cilat shkruarit përfaqësojnë një qëndrim të caktuar). Po ashtu, duhet të jetë në gjendje ta</p>	<p>Nxënësi duhet të jetë në gjendje:</p> <p>I.1. të kuptojë fjali dhe shprehje që kanë të bëjnë me jetën e tij të përditshme;</p> <p>I.2. të kuptojë një bisedë apo edhe një argumentim, kur përdoret gjuha e qartë standarde, e ka të bëjë me tema pak a shumë të njohura për të;</p> <p>I.3. të nxjerrë informatat nga ndonjë emision në radio apo TV, kur kanë të bëjnë me fushat e tij të interesit;</p> <p>I.4. të kuptojë atë që kërkohet e të përgjigjet drejt në situatat e ndryshme në të cilat mund të hasë gjatë udhëtimeve në vendet gjermanofolëse;</p> <p>II.1. të lexojë dhe të kuptojë tekste të njohura dhe më pak të njohura;</p> <p>II.2. të lexojë dhe të kuptojë në mënyrë të pavarur tekste argëtuese, përkatësisht informative, të një vëllimi të konsiderueshëm;</p>

<p>kuptojë prozën bashkëkohore letrare.</p> <p>III. Të merret vesh gjatë bisedave spontane që do t'i bënte të mundur zhvillimin e një bisede normale me një gjermanofolës. Ai, po ashtu, duhet të jetë në gjendje që, në situata të njohura (gjuhësore), të marrë pjesë aktivisht në diskutim dhe të arsyetojë e të mbrojë qëndrimet e veta, si dhe të shprehet qartë dhe në mënyrë të detajizuar për shumë tema që i interesojnë atij, apo të sqarojë qëndrimet e tij rreth ndonjë çështjeje aktuale dhe të diskutojë për përparësitë e mangësitë.</p> <p>IV. Të shkruajë tekste të qarta dhe të detajizuara për tema të ndryshme që e interesojnë. Po ashtu, ai duhet të jetë në gjendje, në një hartim apo në raport, të paraqesë informata apo argumente dhe kundërargumente për ose kundër një pikëvështrimi të caktuar, si dhe të shkruajë letra dhe në to të sqarojë qëndrimet personale rreth çështjeve të ndryshme.</p>	<p>II.3. të lexojë dhe të kuptojë tekste të përshtatura për nivelin e tij të nxënies, në mënyrë që ato të mund të përdoren gjatë të shprehurit me shkrim dhe me gojë (p.sh. të përgjegjurit në pyetje, vlerësimi i të shprehurit/ i mendimit); Këto tekste mund të përmbajnë edhe mjete të panjohura gjuhësore, kuptimi i të cilave mund të nxirret nga konteksti;</p> <p>II.4. të lexojë dhe të kuptojë tekste të prozës bashkëkohore;</p> <p>III.1. të raportojë për ndodhi III.2. të përshkruajë ngjarje, procese dhe gjësende III.3 të japë një mesazh përmbajtësor III.4. të paraqesë gojarisht dhe me shkrim ndodhitë apo përjetimet III.5. të raportojë për të ardhmen apo për diçka të imagjinuar.</p> <p>IV.1. të shkruajë drejt tekste gjatë diktimit; IV.2. të shfaqë siguri gjatë të shkruarit të teksteve të hartuara vetë sa u përket rregullave të shkrimit të gjuhës gjermane, si dhe rregullave të pikësimit IV.3. të paraqesë me shkrim përjetime personale, ngjarje, procese ose rrethana për të cilat është diskutuar gjatë procesit mësimor;</p>
--	---

<p>V. Të shqiptojë fjalët mjaft kuptueshëm, edhe pse vërehet qartë një theks i huaj e ndonjëherë fjalët shqiptohen gabimisht.</p> <p>VI. Që me një spektër të gjerë të mjeteve gjuhësore të përshkruajë situata të paparashikuara; aspektet kryesore të një mendimi apo të një problemi t'i shpjegojë me një saktësi të mjaftueshme dhe të shprehë qëndrimet e veta rreth temave kulturore (si muzika dhe filmi).</p> <p>VII. Të zotërojë mjaft mirë gramatikën; jo shumë shpesh mund të paraqiten rrëshqitje të rastësishme ose gabime josistematike dhe mangësi të vogla në ndërtimin e fjalisë, të cilat është në gjendje t'i korrigjojë, kur të mendojë sërish për to.</p>	<p>V.4. të përshkruajë me fjalë të veta përmbajtjen e një tregimi me fotografi, të një filmi, libri, pjese teatrale etj;</p> <p>IV.5. gjatë hartimit të një teksti të sqarojë qëndrimet e veta rreth një çështjeje e të paraqesë argumente e kundërargumente;</p> <p>V.1. të shqiptojë kuptueshëm, të dijë vendin e theksit të fjalëve dhe të fjalive;</p> <p>V.2. të dallojë zanoret e shkurtra dhe të gjata;</p> <p>VI.1. prej një vokabulari mjaft të gjerë, të cilin tanimë e zotëron, të gjejë përshkrime me ndihmën e të cilave do të mund të shprehet rreth shumicës së temave nga jeta e vet e përditshme, p.sh., familja, hobit, interesat, puna, udhëtimet, ndodhitë aktuale;</p> <p>VI.2. gjatë të folurit, saktësia e përdorimit të vokabularit të jetë në përgjithësi e lartë, edhe pse mund të bëhet zgjedhja e gabuar e ndonjë fjale ose ngatërrimi i fjalëve, por pa e penguar komunikimin.</p> <p>VI.3. të përdorë fjalësin (vokabularin) prej rreth 1500 fjalëve aktive, i cili është i domosdoshëm për përpunimin e detyrave që janë të lidhura ngushtë me katër shkathtësitë gjuhësore;</p> <p>VI.4. të dijë rregullat e fjalëformimit dhe përmes tyre pavarësisht të zgjerojë vokabularin;</p> <p>VII.1. t'i njohë strukturat gjuhësore të përpunuara gjatë mësimet, sepse kjo duhet t'i ndihmojë atij që: - të kuptojë tekstet e shkruara dhe të folura, - t'i bëjë atij të mundur një prodhim gjuhësor kreativ, - të zhvillojë një bisedë spontane, me ç'rast mund të ketë mëdyshje rreth zgjedhjes së strukturave ose fjalëve, dhe të krijohen pushime ndërmjet fjalive, - ta nxisë përdorimin e pavarur të mjeteve ndihmëse gramatikore;</p>
--	---

<p>VIII. Të dijë informacione për mënyrën e jetesës dhe të menduarit, zhvillimet kulturore, politike, ekonomike, historike, pozitën gjeografike apo preokupimet aktuale të popujve gjermanofolës, njohja me problemet e mjedisit, gjithnjë duke u munduar t' i krahasojë me kulturën vetjake.</p>	<p>VIII.1. të ketë një ide rreth mënyrës së jetesës së popujve gjermanofolës, qoftë duke a) njohur karakteristikat e jetës kulturore e sociale të të rinjve në vendet gjermanofolëse, posaçërisht nën aspektet e Gjermanisë së ribashkuar, b) duke treguar aftësi dhe gatishmëri të merret me gjeografinë, ekonominë, politikën, historinë e kulturën e vendeve gjermanofolëse dhe të bëjë krahasime me ato të vendit të vet, c) duke njohur dukuritë dhe problemet e mjedisit në rrafshin ndërkombëtar dhe të përgjithshëm si dhe veprimet dhe mundësitë e mbrojtjes së mjedisit.</p>
---	--

PLANIFIKIMI I PËRMBAJTJES PROGRAMORE

Kategoritë	Nënkategoritë
I. Komunikimi	1. Shkathësitë perceptuese a) të dëgjuarit b) të lexuarit 2. Shkathësitë produktive: c) të folurit d) të shkruarit
II. Formimi gjuhësor	1. Dallimi dhe përdorimi i fonemave të gjuhës gjermane 2. Kuptimi dhe përdorimi i vokabularit lidhur me temat e caktuara për nivelin e dytë 3. Përdorimi i strukturave gjuhësore
III. Vetëdijesimi kulturor	1. Njohja me kulturën e popujve gjermanofolës dhe krahasimi me kulturën e vet

Kate- goritë	Nënkategoritë	Përmbajtja programore	Rezultatet e pritshme
I. K O M U N I K I M I	I.1. shkathtësi- të receptuese a) të dëgjuarit b) të lexuarit I.2. shkathtësitë produktive: a) të folurit b) të shkruarit	<p>1. Përvojat themelore jetësore</p> <ul style="list-style-type: none"> • Katastrofat natyrore • Dhuna <p>2. Identiteti personal</p> <ul style="list-style-type: none"> • Miratimi/pohimi i jetës • Qëndrimi ndaj jetës • Ndryshimet gjatë rritjes • Bota e të rinjve dhe e të rriturve • Vetëdijesimi për rolin në shoqëri <p>3. Raportet mes çifteve</p> <ul style="list-style-type: none"> • Seksualiteti • Përkrahja e partnerit • Dëshpërimet • Ndarjet <p>4. Përditshmëria dhe familja</p> <ul style="list-style-type: none"> • Rëndësia/vlera e familjes në shoqëri • Planifikimi i së ardhmes • Mënyra e jetesës <p>5. Individit dhe shoqëria</p> <ul style="list-style-type: none"> • Pozita personale në shoqëri 	<p>I.1.a) Nxënësi mund:</p> <p>A. Të kuptojë shprehje autentike nga ata të cilët gjuhën gjermane e kanë gjuhë amtare</p> <p>A.1. tekste të dëgjuara nga libri shkollor,</p> <p>A.2. tekste të dëgjuara që nuk lidhen drejtpërdrejt me tekstet e librit shkollor, por mjetet gjuhësore të të cilave mund të nxirren nga konteksti, p.sh.: regjistrime me zë, incizime të ndryshme të bisedave, të diskutimeve e të intervistave rreth temave të njohura.</p> <p>A.2. pjesë të shkëputura nga shfaqje teatrale, që kuptohen lehtë</p> <p>A.3. këngë të muzikës së lehtë,</p> <p>A.4. reportazhe televizive dhe radiofonike për udhëtimet ose ngjarjet sportive</p> <p>A.5. filma dokumentarë (p.sh., për kafshët).</p> <p>B. Të kuptojë informacionet thelbësore nga tekstet autentike nga mediat, p.sh.: emisionet informative në radio ose në televizion, për kuptimin e të cilave është e nevojshme njohja e fjalëve kyçe.</p> <p>C. Të kuptojë kumtesa (gojore) dhe të reagojë arsyeshëm në to, nëse situata e bisedës është e re.</p>

	<ul style="list-style-type: none"> • Qëndrimi personal ndaj shoqërisë • Kontradiktat në shoqëri • Shoqëria e hapur <p>6. Banimi</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ndryshimet e banimit të mëparshëm (shpërngulja, rindërtimi, restaurimi) • Njohja e një mjedisi të ri (shkëmbimi i nxënësve) • Të banuarit në një planet tjetër <p>7. Edukimi</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zhvillimi drejt personalitetit autonom dhe madhor (i rritur) • Ndikimet civilizuese në edukim (filmat, televizionet, mediat) • Sistemi shtetëror i shkollimit në Gjermani • Të mësuarit dhe të punuarit e pavarur <p>8. Puna</p> <ul style="list-style-type: none"> • Synimet profesionale • Teknika dhe arritjet • Bujqësia dhe industria • Shumëllojshmëria e punës në industrinë e shoqërisë moderne 	<p>D. Të kuptojë dhe të zhvillojë më tutje fjalësin perceptues, i cili shpie drejt të kuptuarit e bashkëbiseduesve gjermanofolës në situata komplekse të bisedave (jo të njohura më parë).</p> <p>I.1.B) Nxënësi mund:</p> <p>A. të lexojë tekste të njohura dhe tekste të thjeshta të panjohura me shqiptim të mirë dhe të kuptueshëm:</p> <p>A.1. tekste nga libri shkollor, A.2. pjesë nga tekste dramatike A.3. tekste autentike nga gazetatat A.4. vjersha, tekste letrare.</p> <p>B. Të lexojë dhe të kuptojë në mënyrë të pavarur tekste argëtuese (të trilluara), përkatësisht informative:</p> <p>B.1. Tekste nga libri shkollor. B.2. Tregime, rrëfime të shkurtra, tregime të thjeshtësuara kriminale. B.3. Tekste aktuale, posaçërisht tema relevante nga lëmi i qytetërimit gjerman. B.4. Tekste profesionale më të thjeshtësuara, p.sh., nga lëmi i biologjisë apo i gjeografisë.</p> <p>C. Të lexojë tekste të panjohura dhe me këtë rast të përmbledhë thëniet kryesore.</p> <p>C.1. Tekste nga libri shkollor. C.2. Tekste të thjeshtësuara nga revistat, të ilustruarat dhe revistat gjuhësore.</p>
--	---	--

	<ul style="list-style-type: none"> • Shërbimet <p>9. Furnizimi</p> <ul style="list-style-type: none"> • Të ushqyerit e shëndetshëm • Të qenë në formë • Furnizimi me energji <p>10. Kujdesi shëndetësor</p> <ul style="list-style-type: none"> • Të jetuarit e shëndetshëm • Konsumimi i drogës (alkooli, nikotina, droga etj.) <p>11. Koha e lirë</p> <ul style="list-style-type: none"> • Të udhëtuarit në vende të tjera • Planifikimi i pushimit • Shkuarja në restaurant • Teatri • Koncertet <p>12. Sporti</p> <ul style="list-style-type: none"> • Loja e drejtë/Dopingu • Rëndësia e sportit në shoqëri <p>13. Njeriu dhe natyra</p> <ul style="list-style-type: none"> • Përgjegjësia e shoqërisë për ruajtjen e natyrës 	<p>D. Tekste, të cilat përmbajnë gjithashtu edhe mjete të panjohura gjuhësore, t'i kuptojë ato ashtu që gjatë të shprehurit me gojë (përgjigje në pyetje, përshkrime etj.) dhe me shkrim të mund t'i përdorë ato.</p> <p>D.1. Tekste nga libri shkollor.</p> <p>D.2. Tekste letrare, lirike dhe tekste të thjeshta dramatike.</p> <p>I.2.a) Nxënësi mund:</p> <p>A.1. Të marrë dhe të japë informata.</p> <p>A.2. Të interesohet për një çështje sipas përgjegjësive.</p> <p>A.3. T'i pyesë të rriturit për përvojat e tyre jetësore.</p> <p>A.4. Të pyesë për kalimin e kohës së lirë: disko, teatër, kino, të japë informacione për to.</p> <p>A.5. të pyesë për mundësitë e udhëtimit nëpër Gjermani</p> <p>A.6. të pyesë informohet për libra (në bibliotekë)</p> <p>A.7. të marrë informata për ofertat për shkollim, p.sh., në Institutin Goethe</p> <p>A.8. të përshëndesë dhe të paraqesë / shpjegojë</p> <p>A.8.1. të përdorë nivele të ndryshme të të shprehurit stilistik në biseda me të rriturit dhe me moshatarët e tij</p> <p>A.9. të raportojë për problemet ndërnjerëzore, për një udhëtim</p> <p>A.10. të përshkruajë shfrytëzimin e kohës së lirë të të rinjve</p> <p>A.11. të gjykojë, të përshkruajë dhe të argumentojë mënyrën e sjelljes dhe të veprimt të njerëzve</p>
--	--	--

	<ul style="list-style-type: none"> • Masat e ndërmarra për ruajtjen e saj • Hulumtimi i natyrës • Katastrofat natyrore • Njeriu - pjesë e natyrës <p>14. Lëvizshmëria dhe trafiku</p> <ul style="list-style-type: none"> • Trafiku - pjesë e shoqërisë përparimtare • Lëvizshmëria - dëmtues i mjedisit <p>15. Komunikimi</p> <ul style="list-style-type: none"> • Gjermanishtja si gjuhë e huaj • Shumëllojshmëria gjuhësore në Evropë • Rëndësia e njohjes së gjuhëve të huaja • Të dalluarit e disa dialekteve gjermane <p>16. Shkenca dhe teknika</p> <ul style="list-style-type: none"> • Hulumtuesit e natyrës dhe zbulimet e tyre • Eksperimentet e thjeshta kimike • Përdorimi i kompjuterit • Teknika në përditshmëri, në komunikacion, në mjekësi, në lëmenj të tjerë etj. 	<p>A.12. të zhvillojë një bisedë, të përgjigjet në pyetjet e të tjerëve, t'i lusë të tjerët, të përsërisë pyetjen e tjetrit, që të fitojë kohë etj.</p> <p>A.13. të zhvillojë biseda telefonike me persona të njohur dhe të panjohur për raste të ndryshme.</p> <p>B. Të përdorë me vend mjete gjuhësore në biseda, diskutime (të pyes dhe të bëjë kundërpvetje, të miratojë, të argumentojë etj.).</p> <p>C. Të marrë pjesë në diskutime të ngadalshme dhe aktuale.</p> <p>I.2.b) Nxënësi duhet:</p> <p>A. të përshkruajë drejt fjali e tekste të shkurtra ose pjesë tekstesh nga teksti shkollor apo nga tekste leximi</p> <p>B. të ketë siguri në fushën e drejtshkrimit gjerman (duke përfshirë edhe shenjat e pikësimit)</p> <p>C. të përpunojë idetë e tij personale, mendimet dhe vështrimet e tij në tekstet vijuese:</p> <p>C.1. në letra, letra të lexuesve</p> <p>C.2. tregime, në formimin e një tregimi</p> <p>C.3. në biografi etj.</p> <p>D. të shpjegojë me fjalë të tij përmbajtjen e ngjarjeve me fotografi, kartonë, filma vizatimorë</p> <p>E. të përdorë shprehje profesionale, p.sh., Strofe, Reim, Verszeile, Metapher.</p>
--	---	--

<p>II. F O R M I M I</p> <p>GJ U H Ë S O R</p>	<p>II.1. Dallimi dhe përdorimi i fonemave të gjuhës gjermane</p> <p>II.2. Kuptimi dhe përdorimi i vokabularit lidhur me temat e caktuara për klasën e trembëdhjetë</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Präteritum • Fjalitë e varura me <i>als</i> • Mbiemrat e përbërë • Paravendosje dhe prapavendosja e mbiemrit (prädikative und attributive Stellung) • Të thënat e vendit dhe të kohës • Diateza pësore në kohën e tashme (Vorgangspassiv Präsens) • Diateza pësore në kohën e tashme (Zusatndspassiv Präsens) • Emërzimi i foljeve dhe i mbiemrave (Substantivierung) • Gjjinorja e emrave • Diateza pësore në kohën e pakryer dhe të kryer (Vorgangspassiv Präteritum und Perfekt) • Infinitivsätze • Mbiemrat në prapavendosje (Attributive Stellung) • Mbiemrat me prapashtesa (-lich, -bar) • Emërzimi (Nominaliseierung) • Koha e ardhme (Futur I) • Lidhorja e foljeve ndihmëse haben dhe sein (Konjunktiv II) • Lidhorja me formën würde + Infinitiv 	<p>II.1.1. Nxënësi duhet:</p> <p>A. 1. ta ketë të qartë lidhjen fonemë-grafemë, A.2. të shqiptojë kuptueshëm dhe qartë (edhe pse pak a shumë mund të vërehet theksi) fonemat e gjuhës gjermane (aq sa i përshtatet nivelit të tij të nxënies), A.3. të shqiptojë kuptueshëm pyetjet, lutjet, miratimet, refuzimet, dyshimet etj. B. t'i dallojë gjatë shqiptimit zanoret e gjata dhe të shkurtra</p> <p>II.2.1. Nxënësi duhet:</p> <p>A.1. të zotërojë një vokabular themelor (por ende bën gabime <i>elementare</i>) për të treguar ngjarje pak më komplekse, ose për t'u shprehur për tema dhe situata më pak të njohura A.2. të përdorë fjalët dhe fjalitë në kontekstin e duhur si në të folur ashtu edhe në të shkruar A.3. të përdorë vokabularin me rreth 1600 fjalë aktive si në të shkruar ashtu edhe në të folur A.4. të dijë, në bazë të njohurive për rregullat e fjalëformimit, ta zgjerojë vetë vokabularin A.5. të aftësohet ta zgjerojë vokabularin aktiv nëpërmes detyrave sistematike të zgjerimit të vokabularit, si gjatë orës së mësimt ashtu edhe në shtëpi A.6. të zgjerojë vokabularin e njohur përmes:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Parashtesave (Präfixe) • Prapashtesave (Suffixe)
--	--	---	---

	<p>II.3. Përdorimi i strukturave gjuhësore</p>	<p>(Konjunktiv II)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ligjërata e zhdrejtë (Konjuktiv I) • Fjalitë e varura me <i>wenn</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • Verbusatz/Verbergänzungen • Ndryshimit të pjesëve të ligjërates (Wortartenwechsel) <p>II.3.1.Nxënësi mund:</p> <p>A.1. të përdorë foljet, të cilat përdoren si folje modale (p.sh., <i>lassen, hören</i> etj); të përdorë Infiniv Präsens Passiv me foljet modale (Në fjalinë kryesore <i>Hauptsatz</i>) p.sh. “muss gewechselt werden”; të përdorë pësoren (Passiv) në Präsens (koha e tashme), në Präteritum (e pakryera) dhe në Perfekt (e kryera); të dijë listën e foljeve të parregullta; të përdorë foljet me kundrinën në dhanore (<i>Dativ-Objekt, ähneln, antworten, ausweichen, befehlen, danken, einfallen, erwidern, fehlen, folgen, gefallen, gehören, gehorchen, gelingen, glauben</i>); të përdorë foljet me kundrinë paraafjalore si dhe lidhjen e fjalisë kryesore me atë të varur; të përdorë foljet kalimtare dhe jokalimtare që dallohen vështirë (<i>p.sh., stellen, legen etj, që lidhen me paraafjalët e vendit dhe të drejtimit</i>); të përdorë <i>lassen + Infinitiv</i>;</p> <p>A.2. të përdorë të gjitha foljet modale, <i>dürfen, können, mögen, müssen, sollen, wollen</i></p> <p>A.3. të dijë të gjitha mundësitë e shumësit të emrit</p>
--	--	--	--

			<p>A.4. të përdorë përemrat lidhorë (Relativpronomen) në njëjës dhe në shumës në të gjitha rasat dhe pas parafjalëve; të përdorë përemrat e pacaktuar (Idefinitpronomen) <i>jeder, jemand, niemand, man, etwas, nichts</i></p> <p>A.5. të dijë lakimin e mbiemrit në të gjitha rasat</p> <p>A.6. të përdorë parafjalët me të gjitha rasat</p> <p>A.7. të dijë ndajfoljet kryesore të cilat e kërkojnë dhanoren; të dijë ndajfoljet kryesore të cilat e kërkojnë kallëzoren; të dijë ndajfoljet kryesore të cilat kërkojnë parafjalë të caktuara</p> <p>A.8. të dijë llojet e fjalive të varura; të dijë të përdorë fjalitë lidhore (në gjinore, me parafjalë dhe me „wo-,“); të përdorë ndajshkrimet; të përdorë konstruksione alternative për fjalitë e varura; të përdorë formime prejppjesore; të përdorë pësoren në kohë të tjera; të përdorë fjali të varura në pësore me folje modale; të dijë të vendosë përemrin vetvetor; të dijë formën e fjalisë pas lidhëzave (<i>Und, aber, denn, oder, sondern</i>); të dijë vendin e kryefjalës (kur heqet kryefjala pas përdorimit të lidhëzës <i>und</i>) ; të dijë pozitën e pjesëve të kallëzuesit; të formojë fjali Satzreihen und Satzgefüge; të dijë të lidhë fjalinë kryesore me atë të varur</p> <p>A.9. të përdorë drejt shenjat e pikësimit gjatë përshkrimit.</p>
--	--	--	--

<p>III. V E T Ë D I J Ë S I M I K U L T U R O R</p>	<p>III.1. Të njohurit me kulturën e popujve gjermanofolës dhe krahasimi me kulturën e vet</p>	<p>Përditshmëria dhe familja</p> <ul style="list-style-type: none"> • Rëndësia/vlera e familjes në shoqëri • Planifikimi i së ardhmes • Mënyra e jetesës <p>Raportet mes çifteve</p> <ul style="list-style-type: none"> • Seksualiteti • Përkrahja e partnerit • Dëshpërimet • Ndarjet <p>Edukimi</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zhvillimi drejt personalitetit autonom dhe madhor (i rritur) • Ndikimet civilizuese në edukim (filmat, televizionet, mediat) • Sistemi shtetëror i shkollimit në Gjermani • Të mësuarit dhe të punuarit e pavarur <p>Koha e lirë</p> <ul style="list-style-type: none"> • Të udhëtuarit në vende të tjera • Planifikimi i pushimit • Shkuarja në restaurant • Teatri • Koncertet 	<p>III.1. Nxënësi mund:</p> <p>A.1. të dijë për mënyrën e jetesës së një familjeje gjermane, organizimin brenda familjes dhe planifikimin e së ardhmes</p> <p>A.2. të dijë për raportet ndërpartnerore si dhe për problemet e shumta të cilat shpesh shkaktojnë ndarjen e çifteve</p> <p>A.3. të dijë për sistemin shkollor në vende të ndryshme gjermanofolëse, të njohë llojet e shkollave, mundësitë për studim</p> <p>A.4. të dijë për zhvillimet historike, të njohë periudhat letrare si dhe ekzistimin e tyre, përfaqësuesit më të rëndësishëm të një periudhe letrare etj.</p> <p>A.5. të dijë për aktivitetet brenda dhe jashtë institucioneve shkollore, shfrytëzimi i bibliotekave në shkollë dhe përmes internetit etj.</p> <p>A.6. të dijë për kohën e lirë brenda dhe jashtë shkollës, organizimin e aktiviteteve të ndryshme nga ana e udhëheqësisë së shkollës.</p>
---	---	---	---

4. LERNJAHR	
Lernziel 1	Lerninhalte
Über Ereignisse berichten	Thematische Schwerpunkte <ul style="list-style-type: none"> • Sachverhalte • Ereignisse • Schulveranstaltungen • Beobachtungen bei Unterrichtsgängen Grammatik <ul style="list-style-type: none"> ✓ Präteritum ✓ Nebensätze mit <i>als</i>

4. LERNJAHR	
Lernziel 2	Lerninhalte
Gegenstände und Vorgänge beschreiben	Thematische Schwerpunkte Beschreibung von <ul style="list-style-type: none"> • Personen • Tieren • Gegenständen Grammatik <ul style="list-style-type: none"> ✓ Zusammengesetzte Adjektive ✓ Adjektive in prädikativer und attributiver Stellung ✓ Orts- und Zeitangaben

4. LERNJAHR	
Lernziel 3	Lerninhalte
Tätigkeiten und Vorgänge beschreiben	Thematische Schwerpunkte <ul style="list-style-type: none"> • Spiel- und Bastelanleitungen • Gebrauchsanweisungen • Kochrezepte • Versuche beschreiben Grammatik <ul style="list-style-type: none"> ✓ Vorgangspassiv im Präsens ✓ Zustandspassiv im Präsens ✓ Substantivierung von Verben und Adjektiven ✓ Genitiv von Nomen

4. LERNJAHR	
Lernziel 4	Lerninhalte
Mitteilungen sachlichen Inhalts machen	Thematische Schwerpunkte <ul style="list-style-type: none"> • Veranstaltungen • Besichtigungen • Lokale Feste • Unfallbericht Grammatik <ul style="list-style-type: none"> ✓ Passiv im Präteritum ✓ Infinitivsätze

4. LERNJAHR	
Lernziel 5	Lerninhalte
Vorgegebene Geschichten und Erlebnisse mündlich und schriftlich darstellen	Thematische Schwerpunkte <ul style="list-style-type: none"> • Vorgegebene Geschichten • Eigene Erfahrungen und Erlebnisse aus der Umwelt der Schüler • Kriterien erlebnishafter Erzählungen: <ul style="list-style-type: none"> - Personen, Gefühle - Zeitlicher Ablauf - Wichtiges/Nebensächliches - Mittel des Spannungsaufbaus - Höhepunkt Grammatik: <ul style="list-style-type: none"> ✓ Adjektive in attributiver Stellung ✓ Adjektive mit Suffixen (-lich, -bar) ✓ Nominalisierung

4. LERNJAHR	
Lernziel 6	Lerninhalte
Über Zukünftiges und Erdachtes berichten	Thematische Schwerpunkte <ul style="list-style-type: none"> • Das Schuljahr ist zu Ende: <ul style="list-style-type: none"> - Pläne für die Ferien - Vorhaben für das neue Schuljahr • Was wäre, wenn ... <ul style="list-style-type: none"> - Phantasie-Geschichten Grammatik <ul style="list-style-type: none"> ✓ Futur I ✓ Konjunktiv II von <i>haben</i> und <i>sein</i> ✓ Konjunktiv II mit <i>würde</i> ✓ Nebensätze mit <i>wenn</i>

UDHËZIME METODOLOGJIKE

1. Forma komunikative e mësimdhënies

Në një mësimdhënie bashkëkohore komunikimit i kushtohet vëmendje e posaçme, kjo do të thotë: Cilat mjete gjuhësore u duhen nxënësve që në situata të caktuara gjuhësore të shprehen dhe të sillen në mënyrë të duhur?

Komunikimi është mënyra më e pranueshme për arritjen e objektivave të përcaktuar. Pikënisja për një mësimdhënie të tillë nuk do të jetë një rregull gramatikore, por situatat e ndryshme gjuhësore. Kjo do të thotë se prej situatave gjuhësore nxirren rregullat dhe jo e kundërta.

2. Radhitje e qartë e rrafsheve gjuhësore

Është e nevojshme, posaçërisht në nivelin fillestar të mësimdhënies, që t'u jepet një theks i veçantë rrafsheve të ndryshme gjuhësore, si:

- Përpunimit të vokabularit (fjalësit)
- Përpunimit të teksteve
- Strukturave gjuhësore

e kjo do të thotë: të caktohen prioritetet brenda një njësie mësimore.

Nuk mund, p.sh., të zhvillohen edhe vokabular i ri edhe struktura të reja gjuhësore.

Mënyra më e drejtë do të ishte që së pari të përpunohet dhe të trajnohet vokabulari, i cili paraqitet në leksionet e caktuara.

Pastaj, vokabulari i përpunuar do të futet në struktura të reja sintaktike.

Mësuesi, brenda mësimdhënies komunikative, zgjedh situata të tilla gjuhësore, të cilat janë të afërta me përditshmërinë, ashtu që strukturat e ushtruara të jenë natyrale e jo artificiale.

3. Objektivat

Përcaktimi i qartë i objektivave është lehtësim për punën e mësuesit dhe e ndihmon atë vetë në përcaktimin e objektivave më specifike. Kur të arrihet objektivi - kjo do të thotë se nxënëset/it e zotërojnë materien e përpunuar- atëherë mesimdhënësi do të duhej të jetë i kënaqur me këtë. Nëse ende nuk ka përfunduar ora mësimore, nuk ka logjikë që të futen

edhe përmbajtje të reja në orë. Në këtë rast më e logjikshme do të ishte që të përforcohet ajo që është mësuar me anë të ushtrimeve të llojllojshme, të përpunohet një këngë gjatë orës së mësimit ose të futet ndonjë lojë mësimore më qëllim të arritjes së objektivit.

Gjithashtu, është e rëndësishme që në fazën e “e njoftimit me temën e re” (Sprachbegegnung)” të hyhet mundësisht shpejt në thelb të “problemit” me një motivim me të cilin arrihet objektivi dhe jo të shkohet rrugëve anësore, të cilat do t’i lejonin nxënëses/sit të hamenden rreth asaj se cili, në të vërtetë, mund të jetë qëllimi i orës mësimore.

4. Kufizimi i objektivave

Duke i njohur nxënësit dhe duke i pasur të qarta objektivat e përcaktuar më parë, mësuesi nuk do të duhej të bëjë gabim e të përcaktojë shumë objektiva për një orë mësimi e të habitet pastaj pse nuk është arritur objektivi. Për këtë arsye mësuesi duhet të caktojë një objektiv specifik, të cilin tenton ta arrijë brenda një ore mësimi. Përcaktimi i shumë objektivave për një orë ka për pasojë këtë:

Mbetet pak kohë për ushtrime dhe zbatim, për këtë arsye nxënëset/sit nuk mund ta zotërojnë mjaftueshëm materien. Në orën e ardhshme duhet të përsëritet dhe të sqarohet materia edhe një herë, sepse mund të ndodhë që të jenë përvjedhur gabime, të cilat pastaj me mund mund të korrigjohen, arsye kjo për t’u dëshpruar arsimitari dhe nxënësi.

Llogaria është e thjeshtë: një orë e stërngarkuar dhe një orë për përsëritje bëjnë dy. Në këtë rast do të ishte më e logjikshme që materia qysh nga fillimi të ndahet në dy orë.

Sipas hulumtimeve, nxënëset/sit mesatarë janë në gjendje që për një orë mësimi të mbajnë mend rreth dhjetë shprehje të reja. Ky fakt nuk duhet të lihet anash.

5. Radhitja: të dëgjuarit/ të kuptuarit, të folurit, të lexuarit, të shkruarit

Posaçërisht në mësimin fillestar do të duhej të ruhet radha e katër shkathtësive, d.m.th.:

- Nxënëset/sit nuk do të duhej të flasin asgjë që nuk e kanë dëgjuar më parë,
- Ata nuk do të duhej të lexojnë asgjë që nuk e kanë dëgjuar dhe folur më parë,

- Ata nuk do të duhej të shkruajnë asgjë që nuk e kanë dëgjuar, folur dhe lexuar më parë.

Për t'iu përmbajtur kësaj radhitjeje posaçërisht te fillestarët, flasin këto arsye:

- Nëse flitet një fjalë e re, logjikisht ajo do të duhej të dëgjohej më parë. Në anën tjetër, leximi i një fjale të re është më i lehtë kur ajo më parë është dëgjuar ose folur. Edhe të shkruarit do të duhej të ishte më i lehtë, kur ajo fjalë është dëgjuar, folur apo lexuar më parë.
- Grafemat e gjermanishtes dhe të shqipes nuk përputhen në çdo rast. Pasi që nxënset/sit janë mësuar me alfabetin e gjuhës shqipe, mund të paraqitet “përgjithësimi” ose interferenca, nëse fillohet herët me shkrimin në gjuhën gjermane. Pikërisht kjo mund të shmanget, nëse mësimi fillon me të dëgjuarit dhe pastaj lëviz mbi stacionet e të folurit dhe të lexuarit në drejtim të të shkruarit.

6. Puna aktive dhe konkrete

Një dallim mes mëimit të gjuhës gjermane në Gjermani- pa marrë parasysh a bëhet fjalë për gjermanishten si gjuhë amtare ose për gjermanishten si gjuhë e dytë ose e huaj- dhe në Kosovë është, ndër tjera, se mjedisi kosovar mund të japë pak ose aspak informacione për RFGJ-në dhe, përveç orës së mëimit, pothuajse nuk ekziston ndonjë mundësi për t'iu zbatuar ajo që është mësuar. Kështu që bie mundësia që ajo që është mësuar në shkollë të thellohet jashtë orëve të mëimit si përmes ekskursioneve, zhvillimit të intervistave etj. Në këtë kontekst nuk duhet mbiçmuar apo nënçmuar televizionin.

Prodhimi (krijimi) i pllakateve, i mozaiqeve dhe i posterëve, prodhimi i punëdoreve të vogla janë gjithashtu të rëndësishme.

Një arsye tjetër për aktivitete të këtilla janë njohuritë nga psikologjia e të mësuarit: sipas saj, rezultati (arritja) është më i madh, sa më shumë që të mbështeten veprimet gjuhësore nga veprimet konkrete.

7. Kohë e mjaftueshme për ushtrime dhe zbatim

Për nxënien dhe zotërimin e sigurt të një gjuhë nevojiten në përgjithësi tri gjëra: kohë, kohë dhe prapë kohë.

Ne e dimë se ekzistojnë 3 tipa të ndryshëm të nxënësve:

Tipat akustikë (ata e nxënë-mësojnë gjuhën më shpejt përmes dëgjimit- veshit);

Tipat vizuelë (pamor) (ata e nxënë gjuhën në radhë të parë përmes syrit);

Tipat motorikë (ata e nxënë gjuhën më se shpejti përmes të shkruarit).

Për këtë arsye është e rëndësishme që ushtrimi të zgjedhet gjithashtu edhe përmes këtij këndvështrimi, gjuha të mësohet njëkohësisht përmes kanaleve të shumta, pasi që te shumica e atyre që mësojnë gjuhën bëhet fjalë për tipa të ashtuquajtur të përzier.

8. Llojlojshmëria në fazat e ushtrimeve

Secili mësues dhe mësuese e di saktësisht se në orën e gjuhës të ushtruarit monoton të strukturës së fjalisë ka më shumë ndikim negativ sesa që e arrin atë që është synuar.

Nxënësit dhe nxënëset do ta humbin interesimin për mësim dhe nuk do të marrin pjesë aktivisht në të. Në anën tjetër, e dimë se motivimi i synuar dhe dhënia e detyrave interesante mund ta ngritin dëshirën për mësim dhe gatishmërinë për punë (rezultate).

Ndërrimi i formave të punës (puna e veçantë, puna në çifte ose në grupe) është shumë më frytdhënëse, por edhe lojërat në mësim, këngët dhe poezitë dhe tregimet duhet të bëhen pjesë përbërëse të mësimin.

9. Korrigjimi i shprehjeve të nxënësve

Pothuajse asnjë çështje nuk diskutohet aq shpesh dhe në mënyrë kundërthënëse në rrethin e mësimeve sesa mënyra e korrigjimit.

Derisa korrigjimin disa e vështrojnë si pengesë të rrjedhjes gjuhësore, të tjerët mbështeten në atë se gabimet duhet korrigjohen menjëherë që të mos përvihen.

Ndoshta mund të bëhet një kompromis i arsyeshëm gjatë korrigjimit dhe ai do të dukej kështu:

- Në fazën e kontaktit të parë me temën e re, për shembull, përmes një fotografie, mësueset dhe mësuesit presin një të shprehur të lirë të nxënësve të tyre.

Po të bëjnë korrigjimin masiv gjatë kësaj faze të mësimin, nxënësit ndoshta do të tërhiqeshin menjëherë dhe në fund do të heshtnin plotësisht.

Në këtë fazë është e drejtë që korrigjimet, ndër të tjera, të parashtrihen në atë mënyrë, për shembull, një fjalë e thënë gabimisht të përsëritet nga mësuesi edhe një herë, por natyrisht në mënyrë të drejtë.

- Situata në fazën e zbatimit dhe të ushtrimit është tjetër. Këtu bëhet fjalë për trajnimin e vokabularit dhe të strukturave dhe këtu korrigjimi natyrisht është i pakushtëzueshëm.

S'ka diskutim se nxënëset/sit nuk bën t'i turpërojmë para klasës, por të tregojmë takt pedagogjik.

10. Diferencimi

Ndodh shpesh që rezultatet e ndryshme gjuhësore të nxënësve në mësim të paraqesin pjesërisht vështirësi të mëdha.

Derisa një nxënës ta ketë kryer tanimë detyrën e tij, të mërzhitet në mësim apo të pengojë të tjerët, duke kryer detyrat, tjetri nuk është ende gati, edhe pse ka mjaft kohë në dispozicion.

Për mësueset dhe mësuesit ekzistojnë këtu dy mundësi: të bëjnë kinse nuk ka dallime në rezultate, por atëherë do të duhej të merrej parasysh edhe ajo që herët apo vonë do të paraqiten vështirësitë nga ngarkesat (kërkesat tona) e vogla, përkatësisht të mëdha.

Mundësia tjetër mbështetet në praktikimin e masave të diferencimit të brendshëm, e kjo pa dyshim për nxënësen/sin do të thotë të punojë.

Dallohen forma të ndryshme të diferencimit, të cilat nuk do të diskutohen këtu, sepse ato tanimë janë të njohura.

Vetëm dy forma duhet të shikohen më për së afërmi:

Diferencimi kuantitativ dhe kualitativ

- *Diferencimi kuantitativ* do të thotë se detyrat dallohen në kuantitetin e tyre, pra në sasinë e tyre. Kjo s' do të thotë asgjë tjetër, veçse nxënësit "e shpejtë" marrin detyra plotësuese. Masa zbatohet lehtë, sepse mësueset dhe mësuesit duhet vetëm të mendojnë detyra shitesë, të cilat pastaj, nëse është nevoja, u japin disa nxënësve. Ky lloj i diferencimit, megjithatë, i ka edhe të metat e tij, sepse me anë të detyrave shitesë prej nxënësve kërkohet edhe më shumë, e në këtë mënyrë bëhen gjithnjë e më të mirë. Me fjalë të tjera: dallimi mes të mirëve dhe më pak të mirëve bëhet gjithnjë më i madh. Gjithashtu, shtrohet pyetja, mos ndoshta nxënësit më të vjetër i shohin këto detyra shitesë si një lloj dënimi për atë që kanë punuar më shpejt.

- *Diferencimi kualitativ* shtron më shumë kërkesa. Me këtë rast jepen detyra me shkallë të ndryshme vështirësie, pa e lënë anash temën e përbashkët. Të nisemi prej asaj që brenda një klase kemi të bëjmë me tri grupe të ndryshme të rezultateve: A, B, dhe C, ku me grupin A nënkuptojmë grupin me arritje më të larta, grupin B me arritje të mesme dhe grupin C me arritje më të dobëta. Skema e rrjedhës së një ore mësimore do të mund të dukej kështu:

Sprachbegegnung - Kontakti i parë me temën e re (Evokimi)		
e përbashkët për të gjithë nxënësit		
Spracherarbeitung - Përpunimi i temës (Realizimi)		
e përbashkët për të gjithë nxënësit		
Sprachübung - Ushtrimet rreth temës (Reflektimi)		
diferencimi i grupeve sipas shkallës së arritshmërisë, p.sh.		
Grupi A Përpunimi i tërë tekstit. Detyra kreative shtesë.	Grupi B Përpunimi i tërë tekstit me ndihmesë, p.sh. Artikelhilfe.	Grupi C Përpunimi i një pjese të tekstit me ndihmesë, p.sh. Artikelhilfe.

Shpesh dëgjohet edhe një argument që flet kundër kësaj forme të diferencimit, e që është:

Te kjo mënyrë e zhvillimit të mësimit nuk mësojnë të gjithë nxënësit të njëjtën gjë, sepse profili i kërkesave është i ndryshëm, në këtë rast trashkallësh.

- Një analizë e këtij argumenti tregon megjithatë shumë shpejt se kjo nuk mund të vlejë gjithmonë, sepse: nxënësit nuk e arrijnë parimisht kurrë njësoj shpejt dhe mirë objektivin e orës mësimore.
- Ajo çka arrihet me anë të këtij procesi është shmangia nga kërkesa e tepërt apo e pakët, sepse aftësitë e nxënësve për të nxënë janë të ndryshme, pavarësisht nga ajo se a praktikohen masat e diferencimit apo jo.

11. Ndarja e një ore mësimore

Rrjedha e një ore mësimore do të mund të dukej kështu:

Artikulationsstufen	Methodische Absichten
1. Sprachbegegnung	Begegnung mit der neuen Sprachsituation, z.B. durch Bild, Tonaufnahme, Filmausschnitt, Lehrer- oder Schülervortrag.
2. Spracherarbeitung	Bereitstellen und Erarbeiten von neuem Wortschatz oder neuen Strukturen.
3. Sprachübung	Übungsbeispiele, möglichst in Form von realen Sprechhandlungen. Aufgreifen und Wiederholen von bekanntem Wortschatz mit neuen Strukturen und umgekehrt. Differenzierungsmaßnahmen Sprachlernspiele
4. Sprachanwendung	Übertragen des Gelernten auf neue Situationen: Im Klassenzimmer Im außerschulischen Bereich

GRADUALITETI (SHKALLSHMERIA) NDËRPROGRAMOR

Para se t'i hyjmë punës për planin e detajizuar për klasë, ne kemi punuar një lloj plani të përafërt "global" për katër vjet, në mënyrë që të kemi sado pak të qartë se ku duam të arrijmë pas përfundimit të katër klasave (një nivel), d.m.th. klasat gjashtë - nëntë ose dhjetë – trembëdhjetë.

Arsyeja tjetër është që planet e punuara për klasë të kenë një ndërlidhje programore dhe të vazhdojnë përafërsisht aty ku janë ndërprerë vitin paraprak, të mos ketë përsëritje të objektivave të përgjithshëm ose kthim drastik prapa.

Ky plan është punuar sipas taksonomisë së Blunit dhe është i konceptuar ashtu që të mund të lexohet vertikalisht (përparimi sipas

taksonomisë për një vit shkollor) dhe horizontalisht që d.m.th. përcjellja e një objektivi prej vitit në vit në një shkallë më të lartë.

Për ta pasur më të qartë, ja në vijim paraqitja tabelare e shkallëzuar e niveleve dhe e përmbajtjeve:

	1. Lernjahr	2. Lernjahr	3. Lernjahr	4. Lernjahr
Lernziel 1	Einfache sprachliche Kontakte herstellen	Miteinander sprechen	In mündlichen und schriftlichen Kontakten persönliche Mitteilungen machen	Über Ereignisse berichten
Lernziel 2	Gegenstände und Tätigkeiten benennen und beschreiben, nach Gegenständen fragen	Über Gegenstände und Tätigkeiten Aussagen machen	Sachinformationen einholen und weitergeben	Gegenstände und Vorgänge beschreiben
Lernziel 3	Anweisungen verstehen und Fragen beantworten	Anweisungen verstehen und erteilen	Anweisungen geben und Aufforderungen äußern	Tätigkeiten und Vorgänge beschreiben
Lernziel 4	Sich orientieren und verständigen	Angaben zur örtlichen Umgebung machen	Angaben zu Zeit, Lage und Raum machen	Mitteilungen sachlichen Inhalts machen
Lernziel 5	Sprachliche Kontakte knüpfen	Wünsche und Gefühle äußern	Erlebtes und Gehörtes wiedergeben	Vorgegebene Geschichten und Erlebnisse mündlich und schriftlich darstellen
Lernziel 6	Einfache Auskünfte einholen und erteilen	Persönliche Daten erfragen und Angaben machen	Die eigene Meinung darstellen	Über Zukünftiges und Erdachtes berichten

NDËRLIDHJA NDËRLËNDORE

Në të vërtetë, gjuha, që pikësëpari shërben si mjet komunikimi, nuk mësohet ekskluzivisht në orët e gjuhës, por në një formë a në një tjetër të të gjitha lëndët mësimore përderisa në to aftësitë, pikëpamjet e ndryshme e njohuritë zhvillohen përmes rrugëve gjuhësore.

Për aq sa gjuha ndihmon të lëndët e tjera, aq mund të ndihmojnë lëndët e tjera për arritjen e objektivave brenda mësimin të gjuhës gjermane. Para së gjithash, edhe temat e zgjedhura kanë të bëjnë me shumë fusha të jetës, e me këtë edhe me shumë lëndë mësimore, njohuritë e të cilave na ndihmojnë në mësimin e gjuhës gjermane.

Natyrisht, gjuha, para së gjithash është e ndërlidhur me artet, sepse çdo fjalë a nocion i ri mund (duhet) të shpjegohet përmes këngës, vizatimit, fotografisë a lojës (qoftë të fëmijët (niveli II) apo të rinjtë (niveli III)).

Edhe njohuritë nga shkencat, qoftë natyrore apo shoqërore, duhet t'i shfrytëzojmë gjatë trajtimit të temave të ndryshme të parapara për klasën e tetë.

Këto njohuri shfrytëzohen sidomos në fazën e parë të orës (EVO-KIMI), ku, varësisht nga temat që do të trajtojmë, përdorim njohuritë nga lëndët e tjera (nxënësit i parapërgadisim për temën).

Të ndërlidhura më shkencat shoqërore, e që vetëdijësojnë nxënësit për çështje të shumta jetësore si dhe u ndihmojnë të arrijnë shkathtësitë e duhura jetësore e komunikative, janë temat e shumta në klasën e shtatë (e sidomos me edukatën qytetare)

Ndërlidhja ekziston edhe me shkencat natyrore, sidomos të potenciale janë ato njohuri që kanë të bëjnë me mjedisin, ruajtjen e tij, shëndetin (ruajtjen e shëndetit të vet e të të tjerëve), ushqimin etj.

TEKSTET MËSIMORE

Klasa 12: Deutsch international, Band 3 (gjysma e parë e leksioneve), Cornelsen Verlag, Berlin.

Klasa 13: Deutsch international, Band 3, (gjysma e dytë e leksioneve), Cornelsen Verlag, Berlin.

alternativ:

Klasa 12: Blick 3 (gjysma e parë e leksioneve), Hueber Verlag, Ismaning.

Klasa 13: Blick 3 (gjysma e dytë e leksioneve), Hueber Verlag, Ismaning.

GJUHA LATINE

(2 orë në javë, 64 orë vit)

Standardet e arritshmërisë

I. NJOHURITË ELEMENTARE HISTORIKO-GJUHËSORE

1. Formimi i gjuhës latine;
2. Vlera historike e shkrimit latin;
3. Fonetika dhe fonologjia latine.

II. LIDHMËRITË ME TERMINOLOGJINË GRAMATIKORE DHE LEKSIKORE

1. Trajtëformimi i pjesëve të ndryshueshme të ligjëratës;
2. Trajtëformimi i pjesëve të pandryshueshme të ligjëratës;
3. Vlera historike e terminologjisë gramatikore dhe leksikore latine.

III. SHPREHITË DHE KULTURA

1. Fjalja kryesore dhe e varur;
2. Fjalët e urta dhe sentencat latine;
3. Shkurtesat më të zakonshme latine.

1.0. NJOHURITË ELEMENTARE HISTORIKO-GJUHËSORE

1.1. Njohuri për shkrimin (alfabetik) dhe gjuhën latine

- 1.1.1. Vendi dhe koha e formimit të gjuhës (letrare) latine;
- 1.1.2. Shkrimi alfabetik latin (në krahasim me alfabetin shqip);
- 1.1.3. Tingujt: zanoret, diftongjet dhe bashkëtingëlloret;

- 1.1.4. Leximi antik (klasik) dhe tradicional;
- 1.1.5. Dallimi mes leximit antik dhe tradicional (ke/ki; ce/ci);
- 1.1.6. Gjatësia e rrokjeve (ndarja e fjalëve në rrokje: con-cor-di-a - bashkimi);
- 1.1.7. Theksi (rëndom theksohet rrokja e parafundit: *natura*, si në gjuhën shqipe: *natyra*).

2.0. LIDHMËRITË ME TERMINOLOGJINË GRAMATIKORE DHE LEKSIKORE

2.1. Morfologjia latine (dhe shqipe)

- 2.1.1. Veçoritë morfologjike: rrënja, tema dhe mbaresa;
- 2.1.2 Pjesët e ndryshueshme dhe të pandryshueshme të ligjëratës;
- 2.1.3. Emrat dhe mbiemrat;
- 2.1.4. Mbaresa si formë dalluese e trajtave morfologjike;
- 2.1.5. Gjinia, numri dhe rasa e emrit (pyetjet e rasave).

2.2. Lakimi i emrave

- 2.2.1. Lakimi i emrave dhe i mbiemrave (*Declinatio*);
- 2.2.2. Lakimi i parë me *-a* dhe veçoritë e lak. të parë;
- 2.2.3. Lakimi i dytë me *-o* dhe veçoritë e lak. të dytë;
- 2.2.4. Lakimi i tretë me bashkëtingëllore;
- 2.2.5. Lakimi i tretë me zanoren *-i* dhe veçoritë e lak. të tretë;
- 2.2.6. Lakimi i katërt me *-u* dhe veçoritë e lak. të katërt;
- 2.2.7. Lakimi i pestë me *-e* dhe veçoritë e lak. të pestë;
- 2.2.8. Lakimi i emrave grekë.

2.3. Lakimi (dhe shkallëzimi) i mbiemrave

- 2.3.1. Mbiemrat e grupit të parë dhe të dytë (Mbiemrat me *-us*, *-a*, *-um*; *er*, *-a*, *-um*, dhe mbiemrat e lak. të tretë me tri mbaresa, me dy mbaresa dhe me një mbaresë);
- 2.3.2. Shkallëzimi i mbiemrave (shkalla pohore, krahasore dhe sipërore);
- 2.3.3. Shkallëzimi i zhdrejtë, përshkrues dhe pa pohore;
- 2.3.4. Ndajfoljet dhe shkallëzimi i tyre;

- 2.3.5. Përemrat (vetorë dhe vetvetorë, pronorë, dëftorë, lidhorë, pyetës, mbiemërorë, të pacaktuar dhe korelativë);
- 2.3.6. Numërorët (themelorë, rreshtorë, ndasorë, mbiemërorë).

2.4. Folja (Verba)

- 2.4.1. Foljet e rregullta dhe zgjedhimi i tyre;
- 2.4.2. Veta, numri, koha, mënyra dhe diateza e foljes;
- 2.4.3. Katër zgjedhimet e foljes dhe dallimi i tyre sipas temës;
- 2.4.4. Zgjedhimi i parë *-are dhe* zgjedhimi i dytë *-ere*;
- 2.4.5. Zgjedhimi i tretë me bashkëtingëllore (dhe i përzier) dhe zgjedhimi i katërt *-ire*;
- 2.4.6. Kohët e temës të së tashmes (koha e tashme, e pakryer, e ardhme);
- 2.4.7. Kohët e temës të së kryerës (koha e kryer, më së e kryer, e ardhme e e përparme);
- 2.4.8. Mënyrat e foljes (dëftore, lidhore dhe urdhërore);
- 2.4.9. Diatezat e foljes (veprore, pësore).

2.5. Foljet e parregullta

- 2.5.1. Foljet deponente dhe semideponente;
- 2.5.2. Folja e parregullt *esse* dhe ato të përbëra prej saj;
- 2.5.3. Folja e parregullt *ire* dhe ato të përbëra prej saj;
- 2.5.4. Folja e parregullt *ferre* dhe ato të përbëra prej saj;
- 2.5.5. Foljet: *volo, nolo, malo, fio, edo, queo*;
- 2.5.6. Foljet mungesore (*inquam, aio, memini, odi, coepi*);
- 2.5.7. Foljet pavetore dhe fjalët përshëndetëse.

2.6. Trajtat e pashtjelluara të foljes

- 2.6.1. Emrat dhe mbiemrat prejfoljorë;
- 2.6.2. Pjesorja e së tashmes;
- 2.6.3. Gjerundi dhe gjerundivi (dhe shkëmbimi i tyre);
- 2.6.4. Supini i parë dhe supini i dytë;
- 2.6.5. Zgjedhimi përshkrues vepror dhe pësor.

2.7. Pjesët e pandryshueshme të ligjëratës

2.7.1. Parafjalët me kallëzoren dhe me rrjedhoren;

2.7.2. Lidhëzat dhe pasthirrat.

3.0. SHPREHITË DHE KULTURA

3.1. Sintaksa

3.1.1. Rendi i fjalëve në fjali;

3.1.2. Kryefjala, kallëzuesi dhe cilësoni;

3.1.3. Sintaksa e rasave;

3.1.4. Rasa rrjedhore;

3.1.5. Përdorimi i emrave të vendeve me parafjalën *–in* dhe pa parafjalë;

3.1.6. Kuptimi i pjesëve të ligjëratës;

3.1.7. Kuptimi i ndërtimeve gramatikore;

3.1.8. Kallëzorja me paskajoren;

3.1.9. Emërorja me paskajoren;

3.1.10. Rrjedhorja e lirë (Ablativus absolutus).

3.2. Sintaksa e fjalisë

3.2.1. Fjalitë kryesore dhe të varura dhe pëlqimi i kohëve;

3.2.2. Fjalitë (e varura) pyetëse;

3.2.3. Fjalitë (e varura) qëllimore;

3.2.4. Fjalitë (e varura) kohore;

3.2.5. Fjalitë (e varura) shkakore;

3.2.6. Fjalitë (e varura) kushtore;

3.2.7. Fjalitë (e varura) krahasore;

3.2.8. Fjalitë (e varura) rrjedhimore;

3.2.9. Ligjëratat e drejtë dhe e zhdrejtë.

3.3. Drejtshkrimi, pikësimi, kultura gjuhësore

3.3.1. Fjalët e urta dhe sentencat;

3.3.2. Shkurtesat më të zakonshme në gjuhën shqipe;

3.3.3. Sinonimet latine dhe përdorimi i fjalorit.

Format dhe metodat e realizimit të programit:

Ligjërata, ushtrime, përkthime fjalish (dhe tekstesh të shkurtra) nga teksti i hartuar sipas këtij plani dhe programi.

Vlerësimi i njohurive të nxënësve bëhet sipas kontrollit njëmuajor në përkthimin e fjalive (dhe të fjalëve të urta ose të sentencave latine). Hartimi me shkrim dy herë në vit ka për qëllim vlerësimin (notimin) e nxënësve në përvetësimin e shkrim-leximit të drejtë, që do të thotë, të fonetikës dhe të fonologjisë, pastaj të përvetësimit të morfologjisë dhe të sintaksës, si dhe të (jo më pak se 1000) fjalëve latine.

MATEMATIKË

(2 orë në javë, 64 orë në vit)

HYRJE

Matematika për klasën e trembëdhjetë është vazhdimësi dhe zgjerim i njohurive paraprake të fituara nga lënda e matematikës në vitet paraprake. Kjo u mundëson nxënësve të fitojnë njohuri e shkathtësi për të zhvilluar të kuptuarit e botës fizike, asaj shoqërore dhe zhvillon aftësitë e nxënësit për të shtruar drejt problemet e ndryshme nga fusha e matematikës dhe nga jeta e përditshme si dhe aftësitë për t'i zgjidhur ato në mënyrë korrekte.

QËLLIMET

Të mësuarit e lëndës së matematikës ka për qëllim që te nxënësi:

- Të zhvillojë aftësitë e të menduarit dhe të shprehurit në mënyrë të qartë dhe saktësisht;
- Të avancojë edhe më tej kureshtjen dhe kreativitetin e tij;
- Të zhvillojë dhe të thellojë edhe më tej shprehitë për punë të pavarur;
- Të zhvillojë aftësitë që njohuritë e fituara t'i zbatojë në zgjidhjen e disa problemeve nga lëmenj të tjerë (fizikë, kimi, etj.) dhe nga jeta e përditshme;
- Të sigurojë bazë solide për shkollim të lartë.

OBJEKTIVAT E PËRGJITHSHËM

Nga përmbajtja programore e lëndës së matematikës për klasën XIII, nxënësi duhet të jetë në gjendje:

□ Të zhvillojë qëndrimet dhe vlerat

- Në kuptimin e sjelljeve personale (të jetë kooperativ, i hapur, i sinqertë, i ndershëm, i vullnetshëm, kritik etj.)

□ Të njohë

- Kuptimet e limitit, të vazhdueshmërisë, të derivatit dhe të integralit të funksionit.

□ Të kuptojë

- Domethënien e termave: limit i vargut, limit i funksionit, derivat dhe integral;
- Metodën dhe procedurat gjatë zgjidhjes së problemeve;
- Faktet themelore lidhur me limitet e vargjeve, limitet e funksioneve, të derivateve dhe të integraleve.

□ Të zbatojë

- Vetitë e limiteve të vargjeve, të limiteve të funksioneve dhe të vazhdueshmërisë së funksioneve për zgjidhjen e detyrave të ndryshme;
- Vetitë e derivateve për zgjidhjen e detyrave të ndryshme (matematike dhe praktike) dhe për shqyrtimin dhe paraqitjen grafike të funksioneve;
- Metodën e integritimit (metoda e zëvendësimit, metoda e integritimit me pjesë) për njehsimin e integraleve të funksioneve të ndryshme;
- Integralin e caktuar (formulën e Njutën-Lajbnic-it) për zgjidhjen e problemeve të ndryshme nga gjeometria dhe lëmenj të tjerë;

□ **Të demonstrojnë shkathtësi mendore**

- Për shfrytëzimin e fakteve, të teoremave, të metodave për zgjidhjen e problemeve të ndryshme nga limitet, nga vazhdueshmëria, derivatet dhe nga integralet;
- Gjatë analizës së zgjidhshmërisë së problemit në saje të të dhënave që disponon;
- Gjatë zgjidhjes së detyrave nga limitet e vargjeve, nga limitet e funksioneve, të derivateve, duke përdorur përkufizimin e tij;
- Gjatë zgjidhjes së detyrave nga lëmi i gjeometrisë (për njehsimin e syprinës së ndonjë figure të rrafshtë, gjatësinë e ndonjë lakoreje apo vëllimin e ndonjë trupi që formohet gjatë rrotullimit të ndonjë lakoreje rreth ndonjërit nga boshtet e koordinatave), duke përdorur vetitë e integralit të caktuar;
- Në zbatimin e të menduarit kreativ dhe kritik për vërtetimin e rezultateve të ndryshme nga matematika, duke u nisur nga supozimi i kundërt e duke arritur në ndonjë kundërtënie, apo duke dhënë kundërshej.

ORGANIZIMI I PËRMBAJTJES SË LËNDËS

Ndërtimi i përmbajtjes është organizuar në përputhje me qëllimet dhe objektivat e lëndës. Kategoritë e përmbajtjes së lëndës janë dhënë në tabelën nr. 1.

Tabela 1.

Lënda	Kategoritë e përmbajtjes		Orët	%	Gjiths . %
Matematikë	I. Analizë		52	81.25	100
		Provimet me shkrim	6	9.375	
		Testet	4	6.25	
		Orë rezervë	2	3.125	

PËRMBAJTJA, REZULTATET E PRITURA, LIDHJA NDËRLËNDORE

Tabela 2.

Kategorita	Nënkategoritë e përmbajtjes	Përmbajtja	Rezultatet e pritura	Lidhja Ndërlëndore
I. Analiza	I.1. Vargu numerik	<p>I.1.1. Kuptimi i vargut numerik Përkufizimi i vargut numerik; vargu stacionar; vargjet monotone; vargjet e kufizuara; shembuj të rëndësishëm të vargjeve; vargu aritmetik dhe vargu gjeometrik.</p> <p>I.1.2. Limiti i vargut Kuptimi i limitit të vargut; vargu konvergjent dhe ai divergjent; faktet themelore në lidhje me vargjet konvergjente (pa vërtetim); konvergjenca e vargjeve monotone; numri e (pa vërtetim).</p>	<p>Nxënësi duhet të jetë në gjendje:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. të japë shembuj të ndryshëm të vargjeve (stacionare, monotone, të kufizuara etj.); 2. të përdorë formulat e vargut aritmetik dhe të atij gjeometrik në zgjidhjen e problemeve të ndryshme; 3. të përkufizojë limitin e vargut; 4. të zbatojë vetitë e vargjeve konvergjente në zgjidhjen e detyrave të ndryshme; 5. t'i zbatojë limitet karakteristike në zgjidhjen e 	

	<p>I.2. Limiti i funksionit dhe vazhdueshmëria</p>	<p>I.2.1. Limiti i funksionit Përkufizimi i limitit (në “gjuhën $\varepsilon - \delta$”), vetitë e limiteve (pa vërtetim), limitet e njëanshme, limitet karakteristike</p> <p>$(\lim_{x \rightarrow 0} \frac{\sin x}{x} = 1, \lim_{x \rightarrow 0} (1 + x)^{\frac{1}{x}} = e)$, limitet, kur $x \rightarrow \pm\infty$ (pa vërtetim), shprehjet e pacaktuara.</p> <p>I.2.2. Vazhdueshmëria e funksionit Përkufizimi i vazhdueshmërisë së funksionit, vetitë themelore të funksioneve të vazhdueshme (pa vërtetim), vazhdueshmëria e funksionit nga ana e majtë, përkatësisht e djathtë, kriteri i vazhdueshmërisë, pikat e këputjes dhe llojet e tyre.</p>	<p>detyrave të ndryshme;</p> <p>6. të përkufizojë limitin e funksionit;</p> <p>7. të zgjidhë detyra të ndryshme, duke shfrytëzuar përkufizimin e limitit të funksionit dhe vetitë e tij;</p> <p>8. t'i zbatojë limitet karakteristike në zgjidhjen e detyrave të ndryshme;</p> <p>9. të përkufizojë vazhdueshmërinë e funksionit;</p> <p>10. të analizojë vazhdueshmërinë e funksionit të dhënë;</p> <p>11. të zbatojë vetitë e funksioneve të vazhdueshme dhe të dallojë pikat e këputjes;</p>	<p>Fizikë (shpejtësia, nxitimi, fuqia).</p>
--	---	--	---	---

	<p>I.3. Derivati dhe diferenciali</p>	<p>I.3. 1. Derivati i funksionit Shtesa e argumentit dhe e funksionit; problemi i shpejtësisë dhe ai i tangjentes, përkufizimi i derivatit, lidhja e derivatit me vazhdueshmërinë, derivatet e funksioneve themelore elementare rregullat e derivimit (pa vërtetim), derivati i funksionit të përbërë dhe i atij invers (pa vërtetim), derivatet e rendeve më të larta.</p> <p>I.3.2. Diferenciali i funksionit Diferenciali i funksionit dhe lidhja e tij me derivatin.</p> <p>I.3. 3. Shqyrtimi dhe paraqitja grafike e funksionit Fusha e përkufizimit, zerot dhe shenja, pariteti, perioda, të sjellurit e funksionit në skajet e fushës së përkufizimit, asimptotat, monotonia dhe vlerat ekstreme (përmes derivatit) të konkavitetit dhe të konveksitetit, pika e lakesës (infleksive).</p>	<p>12. të gjejë derivatin e funksioneve të ndryshme, duke përdorur përkufizimin e tij;</p> <p>13. të zbatojë rregullat e derivimit në zgjidhjen e detyrave të ndryshme;</p> <p>14. të bëjë interpretimin gjeometrik dhe atë kinematik të derivatit të parë;</p> <p>15. të përkufizojë pikat karakteristike për studimin dhe paraqitjen grafike të një funksioni</p> <p>16. të shfrytëzojë derivatet për shqyrtimin dhe paraqitjen grafike të një funksioni;</p> <p>17. të njehsojë primitivën për funksione të ndryshme;</p> <p>18. të përdorë tabelën e integraleve në zgjidhjen e detyrave të ndryshme;</p>	<p>Fizikë (rruga, shpejtësia, puna, fuqia).</p>
--	--	---	---	---

	<p>I.4. Njehsimi integral</p>	<p>I.4.1. Integrali i pacaktuar Përkufizimi i funksionit primitiv dhe i integralit të pacaktuar, vetitë e integralit të pacaktuar, tabela e integraleve (pa vërtetim).</p> <p>I.4.2. Llogaritja e integraleve Metoda e zëvendësimit, metoda e integrit me pjesë, integrimi i funksioneve racionale dhe i atyre trigonometrike.</p> <p>I.4.3. Integrali i caktuar Shuma integrale, përkufizimi i integralit të caktuar, vetitë themelore të integralit të caktuar (pa vërtetim).</p> <p>I.4.4. Llogaritja e integralit të caktuar Integrali si funksion i kufirit të sipërm, formula e Njutën-Lajbnic (pa vërtetim).</p> <p>I.4.5. Zbatimet e integralit të caktuar Syprina e trapezit vijëpërkulur, syprina e sipërfaqeve në rrafsh, vëllimi i trupit rrotullës, gjatësia e harkut dhe syprina e trupit rrotullës (pa vërtetim).</p>	<p>19. të njehsojë integralin e pacaktuar për një funksion të dhënë, duke shfrytëzuar metodat e integrit;</p> <p>20. të njehsojë integralin e caktuar (për disa funksione të thjeshta), duke shfrytëzuar përkufizimi e tij;</p> <p>21. të zbatojë vetitë e integralit të caktuar për llogaritjen e syprinave të sipërfaqeve të rrafshta, të gjatësisë së harqeve të ndryshme, vëllimin e trupit rrotullës si dhe syprinën e tij. relevante.</p>	<p>Ekonomi, demografi, mjekësi, teknikë, etj.</p>
--	--------------------------------------	---	---	---

UDHËZIME METODOLOGJIKE

Si në çdo lëndë, edhe në lëndën e matematikës, detyra kryesore e arsimtarit është udhëheqja e veprimtarive arsimore, të cilat përmbushin arrijtjen e rezultateve e të nxëniet që parashikohen në objektiva.

Praktika ka treguar se teknikat, metodat dhe strategjitë, të cilat sigurojnë një mësimdhënie produktive, janë ato të cilat i mundësojnë nxënësit të përfshihet aktivisht në ndërtimin e të kuptuarit, në zhvillimin e strategjive matematikore për zgjidhjen e problemeve dhe zhvillimin e aftësive për të zbatuar njohuritë në jetën e përditshme. Detyrat e shtëpisë, seminarët e ndryshme janë segmente shumë të rëndësishme që mundësojnë fillimin e ndërtimit të shprehive për punë të pavarur dhe kreative në të ardhmen.

Në vendimet që merr mësimdhënësi për zgjedhjen e metodave mësimore, krahas shumë faktorëve, duhet të ketë parasyshë edhe:

- natyrën e materialit mësimor;
- tipin e të nxëniet të nxënësve;
- nivelin dhe kërkesat e nxënësve.

Për këte qëllim, metodat dhe teknikat e mësimdhënies duhet të jenë të larmishme që të përshtaten me stilet e ndryshme të të nxëniet të nxënësve. Ato duhet të nxisin punën bashkëpunuese të nxënësve me qëllim të përforcimit të dimensionit shoqëror në procesin e të nxëniet.

Mësimdhënia ndërvepruese i angazhon nxënësit në marrjen e përgjegjësisë për zgjerimin e njohurive, por edhe vlerëshmërinë e tyre.

Ky model përcaktohet nga këto faza:

1. Përcaktohet tema apo çështja që është me interes për nxënës, që ka kuptim dhe që është e lidhur ngushtë me aspektet jetësore. Kështu, matematika nga një lëndë abstrakte dhe mjaft teorike shndërrohet në një lëndë të kuptueshme, e lidhur ngushtë me jetën;
2. Arsimtari inkurajon dhe nxitë nxënësit të mendojnë rreth çështjeve që trajtohen në tekst apo rreth një problemi të caktuar. Në këtë fazë, ata përfshihen në hulumtime të ndryshme: vëzhgojnë, mbajnë shënime, evidencojnë probleme, marrin informacione;
3. Shtrohen shumë pyetje për sqarim, të cilave duhet dhënë përgjigje. Është e rëndësishme që pyetjet të jenë të kuptueshme për nxënësit;

4. Nxënësit zhvillojnë planet e tyre për të ndërmarrë kërkime apo hulumtime të thjeshta dhe u japin përgjigje më të përpikta pyetjeve të shtruara në fazën e mësipërme;
5. Nxënësit së bashku me arsimtarin diskutojnë rreth praktikës së tyre - rezultateve të nxjerra nga hulumtimi apo zgjidhja e problemit. Arsimtari u ndihmon atyre të marrin në konsideratë alternativa të tjera për rezultatet dhe të planifikojnë kërkime apo hulumtime të mëtejme. Është e rëndësishme që nxënësit të përceptojnë vlerësimin e ideve të tyre, zgjidhjeve që ata japin dhe të jenë të vetëdijshëm për përgjegjësitë që ata marrin.

Në vazhdim po i vëmë në dukje disa metoda të punës.

METODAT E PUNËS

Shkolla duhet të shërbejë për ruajtjen dhe ngritjen e interesimit të nxënësve për matematikën dhe gradualisht ta zhvilloj atë.

- Mësimi i matematikës nuk guxon të jetë abstrakt dhe verbal, sepse matematika në thelb edhe ashtu vepron me kuptime dhe relacione abstrakte. Ajo duhet që sa më shumë t'u ofrohet nxënësve, duke u shërbyer me eksperimente, paraqitje grafike dhe situata reale nga jeta e përditshme;
- Mënyra e të nxënit duhet të zhvillohet në formë të një spiraleje, sepse veprimet dhe strukturat matematike nuk është e mundshme që për një herë dhe në tërësi të kuptohen. Do të ishte mirë që, sa herë që është e mundur, tërësitë e vogla të përmbajtjeve të lidhen më të mëdhatë në atë mënyrë që, duke futur përmbajtjen e re, të përvetësohen sa më shumë përmbajtjet e vjetra.
- Motivimi është çelës në të mësuarit e matematikës, sepse aty buro edhe mjeshtria e mësimdhënësit. Motivimi i nxënësve që të punojnë në mënyrë të vazhdueshme dhe të pavarur, sa më shumë që të jetë e mundur, është i një rëndësie fundamentale. Është me rëndësi zgjedhja e përmbajtjeve për ushtrime, të cilat nxisin vazhdimisht të menduarit, me ç'rast shkallë-shkallë paraqiten pyetje të reja. Ushtrimet e këtilla produktive orientojnë në drejtim të një pune hulumtuese dhe ngrisin tema të reja për diskutime.

- Dallimet e nxënësve në aftësitë për të përvetësuar lëndën mund të jenë shumë të mëdha. Prandaj mësimdhënësit duhet të gjejnë mënyrën që të gjithë nxënësit të përparojnë. Është e preferueshme që gjatë ushtrimeve të zbatohet metoda e mendimit kritik, duke ndarë nxënësit në grupe të vogla me nga dy, katër nxënës etj.
- Duhet pasur kujdes që gjatë ushtrimeve, nxënësit të stimulohen të zgjidhin detyrat edhe në ndonjë mënyrë të veten (origjinale).
- Qëllimi i të mësuarit të matematikës nuk duhet të jetë të mësuarit mekanik të fakteve ose të veprimeve, por përvetësimi me themel i materies.
- Arsimtari nuk guxon të udhëheqë orët mësimore me metodën stereotipe të mësimdhënies me mësimdhënësin në qendër, duke lënë anash aktivitetin e nxënësit në të rezonuarit matematik. Duhet të zgjedhen dhe të zgjidhen ushtrime të përshtatshme, që të zhvillohet intuita në shkallë të mjaftueshme për të lëvizur gjithmonë një hap përpara.

VLERËSIMI

Vlerësimi i rregullt i përparimit të nxënësve është pjesë e mësimdhënies dhe e të nxënësve të matematikës. Përmes këtij procesi konstatohet jo vetëm shkalla e arritshmërisë së nxënësit, por edhe vlerëshmëria e programit dhe e metodologjisë mësimore në përgjithësi.

Vlerësimi mundëson diagnostifikimin e përparimit të nxënësve, planifikimin e drejtë të mësimdhënies, motivimin e nxënësve dhe përcaktimet përfundimtare të rezultateve. Ai duhet të fokusohet në identifikimin e njohurive ekzistuese të nxënësit, në konceptimet e gabuara dhe strategjitë e të nxënësve. Po ashtu, përmes tij sigurohet informacion i vlefshëm, të cilin arsimtari i matematikës e shfrytëzon për të shqyrtuar aftësitë e ndryshme të nxënësve dhe njohuritë paraprake të tyre.

Mësimdhënësi gjatë vlerësimit duhet të ketë parasysh përmbajtjen programore, objektivat e përgjithshme, objektivat specifike dhe standartet e arritshmërisë të saktësuara në planin dhe programin e lëndës.

1. Nivelet e arritshmërisë

Shkalla e arritshmërisë së nxënësve vlerësohet duke u bazuar kryesisht në tri nivele:

Niveli I. Përfshin arritshmërinë minimale, që d.m.th. paraqet minimumin e domosdoshëm, të cilin duhet ta arrijnë të gjithë nxënësit. Pra, ai paraqet kufirin e poshtëm (të lejueshëm) të përvetësimit të përmbajtjes programore, e që në përqindje do të shprehej me 40% të materialit të zhvilluar. Në këtë nivel duhet të përfshihen nxënësit të cilët i zgjidhin problemet me ndihmën e mësimdhënësit me anë të një numri të kufizuar metodash, i arsyetojnë faktet e thjeshta matematike me ndihmën e arsimitarit si dhe komunikojnë për njohuritë matematike, duke pasur gjithmonë këtë ndihmë.

Niveli II. Paraqitet me kufijtë e rezultateve të shprehura në përqindje (50%-80%). Në këtë nivel duhet të përfshihen nxënësit të cilët i zgjidhin problemet dhe i arsyetojnë faktet matematike me ndihmën e kufizuar të mësimdhënësit, me anë të një numri jo të madh të strategjive dhe të metodave, me disa gabime apo me mangësi të vogla.

Niveli III. Është niveli i avancuar i arritjes së nxënësve, i shprehur në përqindje (80-90%%). Në këtë nivel duhet të përfshihen nxënësit të cilët i zgjidhin problemet dhe i arsyetojnë faktet matematike, me një ndihmë shumë të kufizuar të arsimitarit.

Niveli IV. Është niveli më i lartë i arritjes së nxënësve, i shprehur në përqindje (mbi 90%). Në këtë nivel duhet të përfshihen nxënësit të cilët i zgjidhin problemet dhe i arsyetojnë faktet matematike, në mënyrë të pavarur. Zgjidhin probleme matematike me metoda të ndryshme, analizojnë dhe komentojnë rezultatet e fituara në mënyrë të pavarur dhe të saktë, me gjuhë të qartë dhe me rrjedhshmëri logjike.

2. Procedura e vlerësimit

Procedura e vlerësimit rekomandohet të bëhet në harmoni me standardet e vendosura. Tipat e vlerësimit janë të shumtë. Ata duhet të përdoren në përputhje me qëllimet dhe objektivat e lëndës, strategjitë e të nxënësve dhe moshën e kërkesat e nxënësve. Për lëndën e matematikës konsiderojmë se vlerësimi mund të bëhet, duke marrë parasysh këto aktivitete:

- Puna në klasë
  - përgjigjet me gojë;
  - aktivitetin e nxënësit nga vendi;
  - aktivitetin gjatë punës në grupe;

- Testimi
  - testet për grup temash;
  - testet në fund të kategorisë së përmbajtjes;
  - testet në fund të semestrit;
- Provimet me shkrim;
- Detyrat e shtëpisë dhe detyrat seminarike;

LITERATURA

1. Dr. M. Efendija, dr. Q. Haxhibeqiri, R. Limani: *Analiza me teori të gjasës*, tekst për klasën XII të Gjinnazit Matematikë-Informatikë, ShB “Dukagjini”.
2. Dr. M. Berisha, dr.F. Berisha, dr.F. Berisha,; *Analiza me teori të gjasës*, tekst për klasën XII të Gjinnazit Matematikë-Informatikë, ShB “Libri Shkollor”.

GJEOGRAFIA

(2 orë në javë, 64 orë në vit)

HYRJJE

Plani dhe programi lëndor për klasën 13, ndërtohet mbi bazën e nivelit II-të, klasa VI, VII dhe IX dhe ruan lidhjet përmbajtësore me to. Ajo nxënësve u ofron njohuri për **mjedisin fizik** (ndërtimin gjeologjik, format e relievit, klimën, ujërat, tokat, botën bimore e shtazore), **mjedisin human** (popullsinë, vendbanimet dhe aktivitetet ekonomike) dhe **ndarjen regjionale e administrative-politike** të Kosovës dhe vendeve përreth.

Plani dhe programi lëndor, **synon** të bëjë sqarimin e lidhjeve të **tipareve fizike** dhe **humane**, duke i interpretuar si dukuri dhe fenomene të veçanta dhe në ndërlidhje në suaza të komplekseve natyrore – regjioneve si sistem ndërlidhjesh. Ajo **synon** që nxënësit të nxiten të eksplorojnë dhe të zhvillojnë dije, **shkathtësi, shprehi, kompetenca, qëndrime** dhe **vlera**. Lënda e gjeografisë për klasën 11 përmbajtjet lëndore i trajton në përshtatje me moshën e nxënësve. Struktura e lëndës përqendrohet në parimet dhe konceptet e **gjeografisë së Kosovës dhe vendeve përreth. Gjeografia e Kosovës**, duke ofruar njohuri për tiparet e natyrës, pasuritë natyrore, popullsinë dhe aktivitetet e saj zhvillon ndjenjen e përkatësisë nacionale, atdhedashurisë dhe ndikon në krijimin e qytetarit të ndërgjegjshëm për ruajtjen, mirëkuptimin, bashkëpunimin dhe tolerancën në vend dhe në regjion.

QËLLIMET

Mësimi i Gjeografisë së Kosovës dhe vendeve përreth ka për qëllim:

- Zhvillimin e aftësive të nxënësit për **të njohur** pozitën gjeografike, veçoritë e natyrës (ndërtimin gjeologjik, relievin, klimën, ujërat,

botën bimore dhe shtazore), veçoritë humane (popullsia, vendbanimet dhe veprimtaritë ekonomike).

- Zhvillimin e aftësive të nxënësit për **të kuptuar** lidhjet ndërmjet veçorive natyrore dhe shoqërore dhe ndikimin e tyre për aktivitetet njerëzore, sfidat dhe perspektivat.
- Zhvillimin e aftësive të nxënësit për **të çmuar** trashëgiminë kulturore dhe natyrore të Kosovës dhe të vendeve përreth.
- Zhvillimin e aftësive të nxënësit për të fituar **shkathtësi** dhe **shprehi** për përdorimin e të dhënave verbale, sasiore dhe simbolike të tekstit, fotografive, imazheve, grafikëve, tabelave, diagrameve dhe hartave.
- Zhvillimin e aftësive të nxënësit për të krijuar **gatishmëri** për të përdorur drejt dhe me përgjegjësi njohuritë, shkathtësitë dhe shprehjet e fituara nga mësimi i gjeografisë së Kosovës dhe vendeve përreth.
- Zhvillimin e aftësive të nxënësit për **të respektuar** të drejtat njerëzore në Kosovë dhe vendet përreth, barazi kombëtare, fetare, gjuhësore, kulturore, gjinore dhe angazhim për të kërkuar zgjidhje të problemeve lokale, kombëtare dhe rajonale etj.

OBJEKTIVAT E PËRGJITHSHËM DHE TË VEÇANTË

- **Të njohë**
  - Faktet për veçoritë natyrore e humane të Kosovës dhe vendet përreth.
  - Konceptet për karakteristikat natyrore e humane të Kosovës dhe vendet për rreth.
- **Të kuptojë**
  - Për specifikat gjeografike të Kosovës dhe të vendeve përreth (specifikat natyrore, shoqërore, ekonomike dhe politike të tyre).
- **Të zbatojë**
  - Përdorimin e: grafikëve, diagrameve, hartave tematike etj., nga të dhënat statistikore për Kosovën dhe vendet përreth.
  - Punimin e hartave, grafikëve, diagrameve etj., nga të dhënat statistikore për Kosovën dhe vendet përreth.

- **Të analizojë**
  - Ndikimin e faktorëve natyrorë, shoqërorë dhe politikë në Kosovë dhe vendet përreth.
  - Rolin e faktorëve natyrorë dhe shoqërorë në zhvillimin shoqëror-ekonomik të Kosovës dhe të vendeve përreth.

- **Të vlerësojë**
  - Rolin e faktorëve natyrorë dhe shoqërorë në zhvillimin e ulët ekonomik të Kosovës dhe të vendeve përreth.
  - Ndikimin e veprimtarive njerëzore në mjedisin jetësor.

- **Të zhvillojë qëndrime dhe vlera**
  - Për larminë e veçorive natyrore, njerëzore dhe kulturore të Kosovës dhe të vendeve përreth, vlerësimin e resurseve natyrore dhe njerëzore.
  - Në kuptimin e sjelljeve personale (të jetë kooperativ, i hapur, tolerant, i ndershëm, i vullnetshëm, kritik, i aftë për punë në grupe, çifte, përdorimin e literaturës, leksikoneve, enciklopedive, internetit, programeve arsimore televizive, aftësi për punë në bashkëpunim me komunitetet etj.

PLANIFIKIMI I PËRMBAJTJEVE PROGRAMORE NË BAZË TË PËRKATËSISË NACIONALE

Kategoria	Nënkatëgoria	Tërësitë mësimore	Shqiptarët		Serbët dhe Malaziasit		Boshnjakët		Turqit		Kroatët			
			Nr. orë	%	Nr. orë	%	Nr. orë	%	Nr. orë	%	Nr.orë	%		
Rajoni-regjioni	Kosova dhe vendet përreth	Siujdhesa Ballkanike	2+1	4.55	2+1	4.55	2+1	4.55	2+1	4.55	2+1	4.55		
		Kosova	27+8	53.0 3	27+8	53.0 3	27+8	53.0 3	27+8	53.0 3	27+8	53.03		
		Shqipëria	10+3	19.7	4+2	9.09	4+2	9.09	4+2	9.09	4+2	9.09		
		Maqedonia	3+1	6.06	3+1	6.06	3+1	6.06	3+1	6.06	3+1	6.06		
		Serbia dhe Mali i Zi	2+1	4.55	8+2	15.1 5	2+1	4.55	2+1	4.55	2+1	4.55		
		Greqia	1+0	1.52	1+0	1.52	1+0	1.52	1+0	1.52	1+0	1.52		
		Bosnja dhe Hercegovina	2+1	4.55	2+1	4.55	8+2	15.1 1	2+1	4.55	2+1	4.55		
		Kroacia	1+0	1.52	1+0	1.52	1+0	1.52	1+0	1.52	6+2	12.12		
		Turqia	2+1	4.55	2+1	4.55	2+1	4.55	8+2	15.1 5	2+1	4.55		
		Gjithsej	50+16	100	50+16	100	50+16	100	50+16	100	50+16	100	49+17	100

Planifikimi i përmbajtjeve programore

Kategoria	Nënkategoria	Tërësitë mësimore	Nr.orëve	Gjithsej nr. orëve	%
Rajoni Regjioni	Gjeografia e Kosovës dhe vendeve përreth	Siudhësa Ballkanike	2+1	2+1	4.29
		Kosova			
		Pozita dhe madhësia	1+0		
		Natyra e Kosovës	9+3		
		Popullsia dhe vendbanimet	4+1		
		Ekonomia	8+2		
		Regjionet e Kosovës	5+2	27+8	53.03
		Shqipëria			
		Pozita dhe veçoritë natyrore	3+1		
		Popullsia dhe vendbanimet	2+0		
		Ekonomia	3+1		
		Regjionet e Shqipërisë	2+1	10+3	19.70
		Shqipëria (për minoritetet)			
Pozita gjeografike dhe veçoritë natyrore	1+0				
Popullsia dhe vendbanimet	1+1				
Ekonomia	1+0				
Regjionet e Shqipërisë	1+1	(4+2)			
Maqedonia					
Pozita dhe veçoritë natyrore	1+0				
Popullsia dhe ekonomia	1+0				
Regjionet e Maqedonisë	1+1	3+1	6.06		

		Serbia dhe Mali i Zi Pozita dhe veçoritë natyrore Popullsia dhe ekonomia	1+0 1+1	2+1	4.55
		Serbia dhe Mali i Zi (Serbët dhe Malaziasit) Pozita dhe veçoritë natyrore Popullsia dhe vendbanimet Ekonomia Regjionet	2+0 2+1 2+0 2+1	(8+2)	
		Greqia Pozita,veçoritë natyrore, Popullsia dhe ekonomia	1+0	1+0	1.52
		Bosnja dhe Hercegovina Pozita dhe veçoritë natyrore Popullsia dhe ekonomia	1+0 1+1	2+1	4.55
		Bosnja dhe Hercegovina (Boshnjakët) Pozita dhe veçoritë natyrore Popullsia dhe vendbanimet Ekonomia Regjionet	2+0 2+1 2+0 2+1	(8+2)	
		Kroacia Pozita, veçoritë natyrore, popullsia dhe ekonomia	1+0	1+0	1.52

		Kroacia (Kroatët)			
		Pozita dhe veçoritë natyrore	1+0		
		Popullsia dhe vendbanimet	1+1		
		Ekonomia	2+0		
		Regjionet në Kroaci	2+1	(6+2)	
		Turqia			
		Pozita dhe veçoritë natyrore	1+0		
		Popullsia dhe ekonomia	1+1	2+1	4.55
		Turqia (Turqit)			
		Pozita dhe veçoritë natyrore	1+0		
		Popullsia dhe vendbanimet	2+1		
		Ekonomia	3+0		
		Regjionet e Turqisë	2+1	(8+2)	
		Gjithsej		50+16	100%

Vërejtje: Orët e paraqitura në kllapa kanë të bëjnë për pakicat kombëtare të cilat jetojnë në Kosovë. Të gjitha pakicat për Shqipërinë mësojnë me fondin 4+2 orë. Serbët dhe malaziasit për Serbi dhe Mal të Zi mësojnë me fond të orëve 8+2, sikurse edhe boshnjakët për Bosnjën e Hercegovinën (8+2), turqit për Turqinë (8+2) dhe kroatët për Kroacinë (6+2).

Kategoria	Nënkategoria	Përmbajtjet programore	Rezultatet e pritshme	Lidhja ndërlëndore
REGJIONI	GJEOGRAFIA E KOSOVËS DHE VENDEVE PËR RRETH	Gadishulli Ballkanik	<ul style="list-style-type: none"> - Të shpjegojë pozitën gjeografike dhe veçoritë natyrore të Gadishullit Ballkanik - Të tregojë ndarjen politike të G. Ballkanik - Të shpjegojë veçoritë demografike dhe ekonomike të G. Ballkanik 	Gjeopolitik, demografi, ekonomi
		Kosova Pozita gjeografike, shtrirja territoriale, madhësia dhe kufijtë	<ul style="list-style-type: none"> - Të tregojë përparësitë e pozitës gjeografike të Kosovës në G. Ballkanik - Të argumentojë lidhjet transfersale mes bregdetit dhe brendisë kontinentale - Të shpjegojë shtrirjen territoriale dhe kufizimin me vendet fqinje 	Gjeopolitik, ekonomi, matematikë, histori, sociologji
		Natyra e Kosovës: ndërtimi dhe zhvillimi gjeologjik, relievi, klima, ujërat, tokat (dherat), bota bimore dhe shtazore	<ul style="list-style-type: none"> - Të dallojë veçoritë kryesore gjeologjike - Të shpjegojë llojet e shkëmbinjve dhe pasuritë minerale - Të shpjegojë format kryesore të relievit dhe veçoritë e tyre - Të argumentojë rolin e relievit në aktivitetet njerëzore - Të shpjegojë faktorët klimatikë dhe tipat klimatikë - Të argumentojë vlerat mesatare dhe ekstreme të elementeve klimatike dhe lëkundjet kohore e shtrirjet territoriale të tyre 	Gjeologji, gjeomorfologji, klimatologji, hidrologji, biogjeografi, pedologji, fizikë, kimi, biologji

			<ul style="list-style-type: none"> - Të vlerësojë pasuritë ujore dhe dallimet territoriale - Të dallojë veçoritë hidrologjike të pellgjeve kryesore detare - Të dallojë llojet e liqeneve dhe veçoritë e tyre - Të vlerësojë rëndësinë e klimës dhe ujërave në aktivitete njerëzore - Të shpjegojë tipat kryesorë të tokave (dherave) dhe veçoritë e tyre - Të argumentojë shkaqet e degradimit, erozionit, ndotjes dhe keqpërdorimit të tokave. - Të shpjegojë shkaqet e biodiversitetit të theksuar 	
		<p>Popullsia dhe vendbanimet: rrjedhat historike të popullimit, numri, përhapja gjeografike, lëvizja e popullsisë, struktura e popullsisë, migrimet, diaspora dhe vendbanimet</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Të shpjegojë pse Kosova ka qenë herët e banuar - Të shpjegojë shtrirjen gjeografike të Dardanisë antike - Të shpjegojë pse Kosova gjatë historisë ishte mozaik etnik, kulturor, gjuhësor, fetar dhe vatër konfliktesh dhe luftërash të ndryshme - Të argumentojë shkaqet e ndryshimit të numrit të popullatës shqiptare dhe popujve të tjerë gjatë periudhave të ndryshme historike - Të shpjegojë ndryshimet hapësinore të dendësisë së popullsisë 	<p>Arkeologji, Etnologji, Histori, Sociologji, Art, Demografi, Urbanizëm, Edukatë Qytetare</p>

			<ul style="list-style-type: none"> - Të dallojë faktorët që ndikojnë në shkallën e natalitetit dhe shtimit natyror të popullsisë - Të argumentojë shkaqet e natalitetit, mortalitetit dhe shtimit natyror - Të vlerësojë strukturën moshore, ekonomike, gjinore, fetare, arsimore, nacionale dhe veçoritë e tyre - Të shpjegojë faktorët që ndikojnë në migrimet e popullsisë dhe fazat kryesore - Të shpjegojë kriteret e ndarjes së vendbanimeve dhe funksionet e tyre - Të dallojë tiparet kryesore të qyteteve - Të argumentojë lidhjet mes industrializimit, urbanizimit dhe deagrarizimit 	
		<p>Ekonomia: faktorët e zhvillimit të ekonomisë, bujqësia, pylltaria, industria, faktorët e zhvillimit, burimet energjetike dhe pasuritë minerale, degët e industrisë, zhvillimi dhe shtrirja hapësinore, transporti, tregtia dhe turizmi</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Të dallojë faktorët natyrorë dhe shoqërorë që ndikojnë në zhvillimin ekonomik - Të shpjegojë degët kryesore të bujqësisë dhe nivelin e zhvillimit të tyre - Të vlerësojë pyjet si pasuri kombëtare dhe rolin e tyre - Të dallojë faktorët që ndikojnë në zhvillimin e industrisë - Të dallojë degët kryesore të industrisë dhe zhvillimin e tyre - Të shpjegojë rolin e industrisë në transformimin e përgjithshëm ekonomik në Kosovë 	Ekonomi, Sociologji, Histori, Gjeologji

			<ul style="list-style-type: none"> - Të vlerësojë burimet energjetike - Të dallojë llojet, rezervat dhe prodhimtarinë e xeheve kryesore - Të vlerësojë degët kryesore industriale: prodhimtarinë, lëndët e para, shpërndarjen gjeografike dhe nivelin e zhvillimit të tyre - Të dallojë faktorët të cilët ndikojnë në zhvillimin e transportit - Të përshkruajë llojet kryesore të transportit dhe nivelin e zhvillimit të tyre - Të vlerësojë bazën natyrore, kulturore dhe shoqërore në zhvillimin e turizmit - Të argumentojë potencialet turistike të Kosovës 	
		Regjionet e Kosovës	<ul style="list-style-type: none"> - Të shpjegojë kriteret e ndarjes regjionale të Kosovës - Të dallojë regjionet kryesore dhe veçoritë e tyre (natyrore, popullative dhe ekonomike) 	Gjeologji, pedologji, klimatologji, demografi Ekonomi
		Shqipëria: Pozita gjeografike, veçoritë natyrore, popullative, ekonomike dhe ndarja regjionale	<ul style="list-style-type: none"> - Të shpjegojë pozitën gjeografike - Të shpjegojë veçoritë kryesore natyrore, - Të dallojë tiparet themelore popullative - Të tregojë veçoritë e vendbanimeve të Shqipërisë - Të dallojë faktorët natyrorë dhe shoqërorë që 	gjeologji, pedologji, klimatologji, demografi, hidrologji, histori,

			<p>ndikojnë në zhvillimin ekonomik</p> <ul style="list-style-type: none"> - Të shpjegojë degët kryesore të bujqësisë dhe nivelin e zhvillimit të tyre - Të dallojë faktorët që ndikojnë në zhvillimin e industrisë - Të dallojë degët kryesore të transportit dhe zhvillimin e tyre - Të vlerësojë burimet energjetike - Të dallojë llojet, rezervat dhe prodhimtarinë e xeheve kryesore - Të vlerësojë degët dhe rajonet kryesore industriale - Të argumentojë potencialet turistike të Shqipërisë - Të dallojë regjionet kryesore të Shqipërisë dhe veçoritë e tyre - Të shpjegojë ndarjen administrative të Shqipërisë 	sociologji, ekonomi
		<p>Shqipëria (Për minoritetet): Pozita gjeografike, veçoritë natyrore, popullsia, vendbanimet, ekonomia dhe ndarja regjionale</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Të shpjegojë veçoritë e pozitës gjeografike - Të shpjegojë veçoritë kryesore natyrore - Të dallojë veçoritë kryesore të popullsisë dhe vendbanimeve - Të shpjegojë veçoritë ekonomike - Të dallojë regjionet gjeografike dhe tiparet kryesore të tyre 	Gjeologji, gjeopolitikë, klimatologji, demografi, hidrologji, histori, sociologji, ekonomi

		<p>Maqedonia Pozita gjeografike, veçoritë natyrore, popullative, ekonomike dhe ndarja regjionale</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Të shpjegojë veçoritë e pozitës gjeografike - Të shpjegojë veçoritë kryesore natyrore - Të dalloj veçoritë kryesore të popullësisë- strukturës etnike dhe vendbanimeve - Të shpjegoj karakteristikat ekonomike - Të dalloj regjionet gjeografike dhe tiparet kryesore të tyre 	<p>Gjeologji, pedologji, klimatologji, demografi, hidrologji, histori, ekonomi</p>
		<p>Serbia dhe Mali i Zi Pozita gjeografike, veçoritë natyrore, popullsia dhe ekonomia</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Të shpjegojë veçoritë e pozitës gjeografike dhe kushteve natyrore, - Të dallojë veçoritë popullative dhe ekonomike - Të shpjegojë organizimin dhe ndarjen politike 	<p>Gjeologji, klimatologji, demografi, histori, ekonomi</p>
		<p>Serbia dhe Mali i Zi (serbët dhe malaziasit): Pozita gjeografike, veçoritë natyrore, popullsia, ekonomia dhe ndarja regjionale</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Të shpjegojë pozitën gjeografike - Të shpjegojë veçoritë kryesore natyrore, - Të dallojë tiparet themelore të popullsisë - Të tregojë veçoritë e vendbanimeve të Serbisë dhe Malit të Zi - Të dallojë faktorët natyrorë dhe shoqërorë që ndikojnë në zhvillimin ekonomik - Të shpjegojë degët kryesore të bujqësisë dhe nivelin e zhvillimit të tyre - Të vlerësojë burimet energjetike - Të dallojë llojet, rezervat dhe prodhimtarinë e xeheve kryesore - Të dallojë degët dhe rajonet kryesore 	<p>Gjeologji, klimatologji, demografi, hidrologji, histori, ekonomi</p>

			<p>industriale</p> <ul style="list-style-type: none"> - Të dallojë degët kryesore të transportit dhe kushtet e zhvillimit të turizmit 	
		<p>Greqia Pozita gjeografike, veçoritë natyrore, popullsia dhe ekonomia</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Të shpjegojë veçoritë e pozitës gjeografike dhe kushteve natyrore, - Të dallojë veçoritë e popullsisë- zhvillimin kulturor dhe strukturën etnike - Të shpjegojë specifikat e zhvillimit ekonomik (transporti detar dhe turizmi) 	<p>Histori, demografi, ekonomi, gjeopolitikë</p>
		<p>Bosnja dhe Hercegovina Pozita gjeografike, veçoritë natyrore, popullsia dhe ekonomia</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Të shpjegojë veçoritë e pozitës gjeografike dhe kushteve natyrore, - Të dallojë veçoritë popullore dhe ekonomike - Të shpjegojë organizimin dhe ndarjen politike 	<p>Histori, demografi, ekonomi, gjeopolitikë</p>
		<p>Bosnja dhe Hercegovina (boshnjakët): Pozita gjeografike, veçoritë natyrore, popullsia, ekonomia dhe ndarja regjionale</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Të shpjegojë pozitën gjeografike - Të shpjegojë veçoritë kryesore natyrore, - Të dallojë tiparet themelore të popullsisë - Të tregojë veçoritë e vendbanimeve të Bosnjës dhe Hercegovinës - Të dallojë faktorët natyrorë dhe shoqërorë që ndikojnë në zhvillimin ekonomik - Të shpjegojë degët kryesore të bujqësisë dhe nivelin e zhvillimit të tyre 	<p>Gjeologji, klimatologji, demografi, hidrologji, histori, ekonomi</p>

			<ul style="list-style-type: none"> - Të vlerësojë burimet energjetike - Të dallojë llojet, rezervat dhe prodhimtarinë e xeheve kryesore - Të dallojë degët dhe rajonet kryesore industriale - Të dallojë degët kryesore të transportit 	
		<p>Kroacia Pozita, veçoritë natyrore, popullsia dhe ekonomia</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Të shpjegojë veçoritë e pozitës gjeografike dhe kushteve natyrore, - Të dallojë veçoritë e popullsisë- zhvillimi kulturor dhe struktura etnike - Të shpjegojë specifikat e zhvillimit ekonomik (transporti detar dhe turizmi) 	<p>Histori, demografi, ekonomi, gjeopolitikë</p>
		<p>Kroacia (kroatët): Pozita gjeografike, veçoritë natyrore, popullsia, ekonomia dhe ndarja regjionale</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Të shpjegojë pozitën gjeografike - Të shpjegojë veçoritë kryesore natyrore, - Të dallojë tiparet themelore të popullsisë dhe vendbanimeve - Të dallojë faktorët natyrorë dhe shoqërorë që ndikojnë në zhvillimin ekonomik - Të shpjegojë degët kryesore të bujqësisë dhe nivelin e zhvillimit të tyre - Të vlerësojë burimet energjetike - Të dallojë llojet, rezervat dhe prodhimtarinë e xeheve kryesore - Të dallojë degët dhe rajonet kryesore industriale 	<p>Gjeologji, klimatologji, demografi, hidrologji, histori, ekonomi</p>

			- Të dallojë degët kryesore të transportit dhe kushtet e zhvillimit të turizmit	
		Turqia Pozita, veçoritë natyrore, popullsia dhe ekonomia	- Të shpjegojë veçoritë e pozitës gjeografike dhe kushteve natyrore, - Të dallojë veçoritë e popullsisë- zhvillimi kulturor dhe struktura etnike - Të shpjegojë specifikat e zhvillimit ekonomik (transporti detar dhe turizmi)	Histori, demografi, ekonomi, gjeopolitikë
		Turqia (turqit) Pozita gjeografike, veçoritë natyrore, popullsia, ekonomia dhe ndarja regjionale	- Të shpjegojë pozitën gjeografike - Të shpjegojë veçoritë kryesore natyrore, - Të dallojë tiparet themelore të popullsisë dhe vendbanimeve - Të dallojë faktorët natyrorë dhe shoqërorë që ndikojnë në zhvillimin ekonomik - Të shpjegojë degët kryesore të bujqësisë dhe nivelin e zhvillimit të tyre - Të vlerësojë burimet energjetike - Të dallojë llojet, rezervat dhe prodhimtarinë e xeheve kryesore - Të dallojë degët dhe rajonet kryesore industriale - Të dallojë degët kryesore të transportit dhe kushtet e zhvillimit të turizmit	Gjeologji, klimatologji, demografi, hidrologji, histori, ekonomi

METODOLOGJIA E TË MËSUARIT

Zbatimi i metodave, i teknikave, i strategjive dhe i formave të ndryshme të organizimit të procesit është një e drejtë profesionale e mësuesve.

Rekomandohet që për aspektet e shumta të rrafshit metodologjik, si ato teorike edhe ato aplikative, të tregohet kujdes i veçantë. Metodologjia duhet të zgjidhet paraprakisht në përshtatje me përmbajtjen e temës që do të zhvillohet, por edhe në vartësi të bazës didaktike dhe nivelit të formimit gjeografik të nxënësve.

Metodologjia është mirë të jetë tërësisht në shërbim të përvetësimit dhe përdorimit më të shpejtë e më të saktë të njohurive, shprehive, shkathtësive dhe vlerave gjeografike, në radhë të parë të atyre që duhen për t'u zgjidhur problemet e jetës së përditshme.

Metodat didaktike është mirë të ndërthuren me njëra-tjetrën gjatë gjithë orës së mësimit, në përputhje me karakterin e dijeve, të objektivave lëndorë si dhe në funksion të teknologjive të reja që mund të përdoren nga mësuesit dhe nxënësit.

Në grupin e metodave verbale rekomandohet të përdoren metoda e shpjegimit, bashkëbisedimit, demonstrimit, diskutimit të lirë etj. Mësimdhënia me qendër nxënësin është shumë e kërkuar për t'u zbatuar në klasë, me qëllim që të ndodhë të nxënëti aktiv dhe afatgjatë. Diskutimet mund të bëhen me gjithë klasën në dyshe, në grupe etj., ndërsa të nxënëti në bashkëpunim mund të bëhet përmes teknikave të ndryshme si: stuhi mendimesh, pema e mendjes (klaster), leksikon i avancuar, xhigsou, ditari dypjesësh, di-dua të di- mësoj, termat paraprake, diagrami i Venit, diskutimi që zgjidh problemin, pesëvargëshi, kubimi, etj.

FORMAT E PUNËS

Në procesin mësimor të gjeografisë së trevave shqiptare mund të zbatohen forma të ndryshme të punës:

- **individuale**
- **në çifte**
- **në grupe**
- **me tërë klasën etj.**

METODOLOGJIA E VLERËSIMIT

Verifikimi dhe vlerësimi i shkallës së përvetësimit të dijeve gjeografike nga nxënësit është një proces tepër i rëndësishëm për zbatimin e suksesshëm të këtij programi. Vlerësimet përqendrohen më tepër në aspektet sasiore e cilësore të nivelit të arritjes nga nxënësit të objektivave të përgjithshëm e specifike të paracaktuar. Prandaj, më të frytshme janë verifikimet, notimi dhe vlerësimet sistematike e të përditshme, mundësisht për të gjithë masën e nxënësve.

VLERËSIMI

Vlerësimi kërkon:

- Objektiva të qarta mësimore
- Motivim të nxënësve
- Njohjen e përvojës dhe aftësive të nxënësve
- Kërkesa të qarta nxënësve dhe metoda e teknika mësimore efikase.

Vlerësimi mbështetet në:

- Ç'thonë, ç' shkruajnë dhe ç'bëjnë nxënësit

Instrumentët e vlerësimit

Mësimdhënësi i lëndës dhe shkolla duhet të zgjedhin dhe të zbatojnë një numër të mjaftueshëm instrumentesh për matje dhe vlerësim, siç janë:

- vrojtimi;
- pyetësori (vetëvlerësimi);
- raporti me shkrim i një pune praktike apo një hulumtimi;
- të shprehurit me gojë;
- të shprehurit me shkrim;
- fleta kontrolluese (përdoret për shkathtësitë manovruese të nxënësit);
- dosja apo portofoli (vetëvlerësimi);
- testi i bazuar në kritere dhe në objektiva;

- testi i arritshmërisë i ndërtuar nga kërkesa (pyetje);
  - me përgjigje alternative të shumta;
  - me përgjigje të hapura të shkurtra;
  - me përgjigje të hapura të zgjedhura etj.

dhe çdo instrument tjetër që mësime dhënësi e vlerëson të nevojshëm

Etapat e vlerësimit

- Kontrolli, p.sh., ç'dinë (ç'u arrit) dhe çfarë nuk dinë nxënësit (çka nuk u arrit);
- Matja, ajo që kontrollohet matet;
- Vlerësimi, nënkupton vendosjen e një vlere gjykimi, sasior ose cilësor bazuar në matje me notë.

Kategoritë e vlerësimit

- formuese
- diagnostikuese
- përmbledhës (testimi)
- motivuese

Të gjitha vlerësimet e mësipërme bëhen nga mësuesi d.m.th. vlerësimi i brendshëm.

Shkalla e përfitimit

Në fund të vitit mësimor çdo nxënës duhet të arrijë një të paktën prej shkallëve të përfitimit të arritshmërisë:

- shkëlqyeshëm (arritje shumë e lartë);
- shumë mirë (arritje e lartë);
- mirë (arritje mesatare);
- mjaftueshëm (arritje e kufizuar) dhe
- pamjaftueshëm (arritje e pamjaftueshme)

**PËRDORIMI I TEKSTEVE
DHE I BURIMEVE TË TJERA MËSIMORE**

- Teksti shkollor përkatës
- Doracakët
- Globi
- Atlasi
- Harta të ndryshme
- Broshura
- Gazeta, revista profesionale dhe shkollore
- Fotografii, posterë, skema, diagrame, tabela, grafikë, imazhe satelitore etj.
- Fotoslajde, filma, videokaseta
- Programet e kompjuterëve, interneti, CD etj.

HISTORI

(2 orë në javë, 64 orë në vit)

HYRJE

Lënda e Historisë për klasën e 13-të përfshin periudhën brenda viteve 1918-1999. Përmes kësaj lënde nxënësit e klasës së trembëdhjetë do të njihen me proceset politike, ekonomike, shoqërore dhe kulturore, si dhe me ngjarjet e personalitetet kryesore të këtyre proceseve, e të cilat-cilët përkufizuan, përshpejtuan dhe thelluan këto procese. Pasi që kjo lëndë merret me dimensionin historik të proceseve në vazhdim, nxënësit përmes saj do të aftësohen për të kuptuar më mirë aktualitetin pjesë e së cilit janë (roli pragmatik i historisë).

Përmes lëndës së historisë në mënyrë të drejtpërdrejtë dhe efektive arrihet një zhvillim i gjithanshëm: botëkuptimor, kulturor, human i nxënësit (roli intelektual i historisë).

Përmes lëndës së historisë synohet që tek nxënësit të zhvillohet të menduarit kritik, analitik, vlerësues, krahasues dhe aftësimi për hulumtime dhe shqyrtim kritik të burimeve historike, natyrisht krejt kjo në pajtueshmëri me mundësitë dhe aftësitë psiko-fizike dhe afinitetet e tyre.

Duke u nisur nga parimi se nxënësi, në radhë të parë, duhet të njohë vetveten dhe pas kësaj të tjerët, është bërë përpjekje të arrihet një përpjesëtim përkatës midis historisë kombëtare, rajonale, evropiane dhe botërore.

QËLLIMET

Ky program mësimor ka për qëllim:

- Zhvillimin e aftësive të nxënësve për të njohur dhe për të kuptuar ligjshmëritë themelore të proceseve shoqërore, organizimin, fun-

ksionimin dhe zhvillimin e shoqërisë njerëzore që nga fundi i Luftës së Parë Botërore e deri në vitin 1999.

- Zhvillimin e aftësive për të njohur dhe kuptuar mënyrat e jetesës, personalitetet historike, vendet dhe institucionet shoqërore e shtetërore, besimet, të arriturat ekonomike, shkencore, kulturore etj.
- Zhvillimin e shkathtësive dhe të shprehive të nevojshme për njohjen, kuptimin, përpunimin dhe zbatimin e të dhënave të ndryshme historike në kohë dhe në rrethana të caktuara.

OBJEKTIVAT E PËRGJITHSHËM DHE SPECIFIKË

Nxënësit duhet të jenë në gjendje:

Të njohin

- Domethënien e termave, të nocioneve dhe të shprehjeve të veçanta të historisë Bashkëkohore.

Të kuptojnë

- Veçoritë kryesore të zhvillimeve historike të kësaj periudhe.
- Konceptet dhe parimet e zhvillimeve shoqërore, ekonomike, politike, kulturore, arsimore, shkencore, religjioze etj.

Të zbatojnë

- Informacionet historike për zgjidhjen e situatave të ndryshme që paraqiten në shoqëri.
- Format e mundshme për zgjidhjen e konflikteve të ndryshme në shoqëri.

Të zhvillojnë qëndrime dhe vlera

- Të vlerësojnë dhe të çmojnë të arriturat e shoqërisë njerëzore gjatë këtyre periudhave.
- Respektimin e dallimeve (klasore, gjinore, etnike, kulturore, religjioze etj.) në shoqëri.
- Për ruajtjen dhe kujdesin për trashëgiminë arkeologjike, të monumenteve kulturo-historike, të muzeve, të arkivave, të bibliotekave etj.

Kategoria	Nënkategoria	Përmbajtjet programore	Rezultatet e pritura	Ndërlidhjet programore
V. KOHA BASHKË-KOHORE	2. Bota midis dy luftërave botërore	<p><i>Nxënësit mësojnë për :</i></p> <p>Bota gjatë viteve 1918-1939</p> <p>Paqja e Versait, vendet demokra- tike në Evropë dhe Shtetet e Ba- shkuara të Amerikës. Vendosja e sistemeve totalitare në Evropë, Azia dhe Afrika midis dy luftërave botërore</p> <p>(8 orë)</p>	<p><i>Nxënësit:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Veçojnë perandoritë-shtetet e shpërbëra si dhe shtetet e reja në Evropë; - Krahasojnë funksionimin shoqëror e shtetëror të vendeve demokratike perëndimore (Britani e Madhe, Francë, SHBA) dhe totalitare (Gjermani, Itali, BRSS) - Kuptojnë thelbin e Luftës Qytetare në Spanjë dhe atë të Krizës së madhe ekonomike. 	<p><i>Me:</i></p> <p>Edukatën qytetare, gjeografinë, ekonominë etj.</p>
V. KOHA BASHKË-KOHORE	5. Të arriturat në kulturë, në shkencë e në teknikë gjatë shekullit XX	<p>Zhvillimi i shkencës, i teknikës dhe i kulturës në vitet 1918-1939</p> <p>- Zhvillimi i shkencës, të arriturat në teknikë, zhvillimet dhe të arriturat në letërsi, art, teatër etj.</p> <p>(1 orë)</p>	<p>- Veçojnë të arriturat kryesore në shkencë, në Kulturë, në Teknikë dhe ndikimin e tyre në cilësinë e jetës së njerëzve.</p>	<p>Fizikën, artin, letërsinë, sociologjinë etj.</p>

V. KOHA BASHKË-KOHORE	2. Bota midis dy luftërave botërore	Vendet e Ballkanit midis dy luftërave botërore (1918-1939) - Për rrjedhat kryesore politike, ekonomike e shoqërore në Jugosllavi, Rumani, Bullgari dhe Turqi, Greqi si dhe marrëdhëniet midis këtyre shteteve. (3 orë)	- Analizojnë dhe vlerësojnë cili ishte roli i Ballkanit në Rëndin e Ri Botëror.	Gjeografinë, ekonominë, artet etj.
V. KOHA BASHKË-KOHORE	2. Bota midis dy luftërave botërore	Shqiptarët gjatë viteve 1918-1939 (1941) <i>1. Shqipëria gjatë viteve 1918-1939</i> - Aktivitetin e Lëvizjes Kombëtare Shqiptare brenda viteve 1918-1920 për rimëkëmbjen e Shqipërisë; Çështjen shqiptare në Konferencën e Paqes në Paris; Konsolidimin e pozitës ndërkombëtare të Shqipërisë 1920-1922; Hapat e parë në jetën plurale politike dhe fundin e saj më 1924; Republikën e Shqipërisë 1925-1928; Mbretërinë Shqiptare 1928-1939; Përpjekjet e Shqipërisë për emancipim ekonomik e politik brenda viteve 1928-1939; Lëvizjet shoqërore e politike 1925-1939; Pozitën	- Janë në gjendje të bëjnë analizë të përgjithshme për gjendjen e brendshme të Shqipërisë dhe të pozitës së saj ndërkombëtare 1918-1939. -Të gjykojnë drejt rolin e shtresave shoqërore dhe të personaliteteve të shquara politike e kulturore në funksionalizimin dhe modernizimin e shtetit shqiptar. -Analizojnë politikën e Beogradit karshi shqiptarëve si dhe angazhimet e këtyre të fundit për të drejtat qytetare e kombëtare	Sociologjinë ekonominë, artet, letërsinë, drejtësinë etj.

		<p>ndërkombëtare të Shqipërisë 1936-1939.</p> <p><i>2. Kosova dhe viset e tjera shqiptare 1918-1941</i></p> <p>- Politikën e Mbretërisë SKS-Jugosllavisë ndaj shqiptarëve; Kolonizimin e Kosovës dhe të viseve të tjera shqiptare; Shpërnguljen e shqiptarëve; Komitetin MKK-Komiteti i Kosovës; Qëndresën e armatosur të shqiptarëve; Përpjekjet në rrafshin politik të shqiptarëve për të drejtat qytetare e kombëtare.</p> <p>(8 orë)</p>		
V. KOHA BASHKË-KOHORE	5. Të arriturat në kulturë, në shkencë e në teknikë gjatë shekullit XX	<p>Arsimi, kultura dhe shoqëria te shqiptarët gjatë viteve 1918-1939-41.</p> <p>- Zhvillimet arsimore, kulturore dhe shoqërore në Shqipëri, të shqiptarëve në Kosovë dhe viset tjera në Jugosllavi dhe në diasporë.</p> <p>(2 orë)</p>	- Janë në gjendje të shpjegojnë shkaqet e zhvillimit arsimor e kulturor në Shqipëri dhe të stagnimit në këto fusha të shqiptarëve në Kosovë dhe në viset e tjera shqiptare në Jugosllavi.	Artin, letërsinë, Sociologjinë etj.

<p>V. KOHA BASHKË-KOHORE</p>	<p>3. Bota gjatë Luftës së Dytë Botërore</p>	<p>Bota gjatë Luftës së Dytë Botërore <i>1. Faza e parë e LDB 1939-1943;</i> - Shkaqet e luftës dhe fillimi i saj; Pushtimet e forcave të Boshtit-Paktit Trepalësh- shtrirja e luftës në tërë botën; Betejat kryesore të Luftës të forcave të Koalicionit Antifashist, rezultatet e tyre dhe rezistenca antifashiste brenda viteve 1939-1943; Aktivitetet diplomatike brenda Koalicionit Antifashist dhe vendimet përcaktuese për fatin e luftës.</p> <p><i>2. Faza e dytë e LDB 1943-1945: Zhvillimet ushtarake dhe politike</i></p> <p>- Rrjedhat e luftës në frontet kryesore në Evropë, Afrikë dhe në gjysmën lindore të hemisferës; Rrjedhat kryesore në rrafshin diplomatik të cilat ndikuan në intensitetin e luftës dhe u bënë baza mbi të cilën u ngrit rendi i ri botëror; Holokaustin; Kriminelët e Luftës.</p> <p>(4 orë)</p>	<p>- Bëjnë analizën e shkaqeve të luftës. - Definojnë rolin e Fuqive të Mëdha në LDB. - Kuptojnë pasojat për popullsinë civile si dhe Holokaustin. - Nxjerrin përfundime për pasojat e luftës (armëve për shkatërrim në masë) në planin material e shpirtëror te njerëzit e thjeshtë.</p>	<p>Gjeografinë, letërsinë, edukatën qytetare, artin, ekonominë, fizikën, sociologjinë etj.</p>
-------------------------------------	---	---	--	--

<p>V. KOHA BASHKË-KOHORE</p>	<p>3. Bota gjatë Luftës së Dytë Botërore</p>	<p>Shqiptarët gjatë Luftës së Dytë Botërore <i>1. Shqipëria gjatë LDB 1939-1944</i></p> <p>- Pushtimin fashist - italian të Shqipërisë dhe rezistencën e shqiptarëve 1939-1941; Politikën e pushtuesve nazifashist karshi Shqipërisë dhe shqiptarëve; Politika e Koalicionit Antifashist ndaj Shqipërisë dhe shqiptarëve; Format e organizimit politiko-ushtarak kundër pushtuesve nazifashist; Përpjekjet për front të përbashkët-kombëtar; Kontributin e Shqipërisë në luftën antifashiste nacionalçlirimtare.</p> <p><i>2. Kosova dhe viset e tjera shqiptare gjatë LDB 1941-1944</i> Shkatërrimin e Jugosllavisë dhe zonat okupuese në Kosovë dhe në viset e tjera shqiptare; Lëvizjen antifashiste dhe qëndresën e armatosur për çlirim; Formacionet politiko – ushtarake të shqiptarëve (Lidhja e Dytë e Prizrenit dhe Konferenca e Bujanit); Kontributin e shqip-</p>	<p>Janë në gjendje të shpjegojnë qëndrimin e Shtetit shqiptar dhe të shqiptarëve në përgjithësi ndaj pushtimit italian dhe gjerman.</p> <p>- Të analizojnë qëndrimin e fuqive të boshtit (Italisë, Gjermanisë) si dhe të Koalicionit Antifashist (Anglisë, SHBA-së, BRSS) ndaj Shqipërisë</p> <p>- Analizojnë specifikat e luftës antifashiste të shqiptarëve në Kosovë.</p> <p>- Vlerësojnë kontributin e shqiptarëve në luftën antifashiste nacionalçlirimtare.</p>	<p>Gjeografinë, etikën, ekonominë, artin, letërsinë etj.</p>
-------------------------------------	---	---	---	--

		tarëve në Luftën antifashiste; Bashkëpunimi i komuniteteve në Kosovë, gjatë Luftës së Dytë Botërore. (5 orë)		
V. KOHA BASHKË-KOHORE	5. Të arriturat në kulturë, në shkencë e në teknikë gjatë shekullit XX	Arsimi dhe kultura Arsimin dhe kulturën në Kosovë dhe viset e tjera shqiptare gjatë pushtimit nazifashist (1 orë)	- Kuptojnë dhe analizojnë rrethanat në të cilat u krijuan disa lehtësi për zhvillimin e arsimit dhe të kulturës në Kosovë. - Gjykojnë drejt për arsyet e këtij zhvillimi.	Artin, letërsinë, sociologjinë etj.
V. KOHA BASHKË-KOHORE	4. Bota pas Luftës së Dytë Botërore	Bota pas Luftës së Dytë Botërore Organizatat ndërkombëtare; Zhvillimet e përgjithshme ndërkombëtare. Zhvillimet e gjithanshme të vendeve evropiano-perëndimore dhe të atyre lindore, SHBA-ve dhe Bashkimit Sovjetik. (6 orë)	- Identifikojnë organizatat ndërkombëtare dhe rajonale. - Krahasojnë gjendjen politike e ekonomike në shtetet demokratike perëndimore dhe ato socialiste lindore. - Hetojnë ndërvarshmërinë ndërmjet proceseve, siç është dekolonizimi, demokratizimi dhe të drejtat dhe liritë e njeriut. - Shpjegojnë shkaqet e rënies së sistemit socialist dhe të shpërbërjes së shteteve shumëkombëshe socialiste.	Edukatën qytetare, artin, gjeografinë, sociologjinë, ekonominë etj.
V. KOHA BASHKË-	4. Bota pas Luftës së Dytë	Evropa Jug-Lindore pas Luftës së Dytë Botërore	- Identifikojnë zhvillimet kryesore në vendet e Evropës Jug-Lindore pas	Edukatën qytetare,

KOHORE	Botërore	Jugosllavia, Greqia, Turqia, Bullgaria dhe Rumania në vitet 1945-1990. (3 orë)	Luftës së Dytë Botërore. - Shpjegojnë shkaqet e rënies së sistemit socialist-komunist në këto vende.	artin, gjeografinë, sociologjinë, ekonominë etj.
V. KOHA BASHKË-KOHORE	4. Bota pas Luftës së Dytë Botërore	Shqiptarët pas Luftës së Dytë Botërore 1. <i>Shqipëria gjatë viteve 1944-1999</i> - Vendosjen dhe thellimin e diktaturës komuniste në Shqipëri; Kolektivizimin-fshati; Industrializimin-qyteti; Pozitën ndërkombëtare të Shqipërisë; Politikën pro lindore dhe izolacioniste; Krizën dhe shthurjen e sistemit komunist; Fillet e jetës plurale dhe hapat e parë në jetën demokratike; Periudha e transicionit. 2. <i>Kosova dhe viset e tjera shqiptare gjatë viteve 1945-1999</i> - Ripushtimin, aneksimin e Kosovës dhe instalimin e sistemit komunist; Organizimin politik dhe rezistencën e shqiptarëve; Format e shtypjes dhe të diskriminimit të shqiptarëve në Jugosllavi; Plenumin e Brionevndryshimet në pozitën juridiko-Kushtetuese të Kosovës 1969-1974;	- Analizojnë dhe gjykojnë në mënyrë kritike për zhvillimet gjatë regjimit komunist në Shqipëri. - Definojnë pozitën ndërkombëtare të Shqipërisë. - Shpjegojnë shkaqet e rënies së sistemit komunist në Shqipëri. - Krahasojnë të drejtat e njeriut në kohën e transicionit demokratik me ato në kohën e komunizmit. - Definojnë politikën e Beogradit ndaj shqiptarëve në Kosovë dhe viset e tjera shqiptare në Jugosllavi. - Analizojnë format e angazhimeve të shqiptarëve për barazi, demokraci dhe liri. - Vlerësojnë shkaqet e luftës së armatosur të popullit shqiptar të Kosovës kundër regjimit të Beogradit 1987-1999 dhe ndërhyrjen e NATO-s.	Sociologji, gjeografi, ekonomi, letërsi etj.

		<p>Ndryshimet në jetën shoqërore të shqiptarëve-emancipimi i gruas; Përpjekjet e shqiptarëve për barazi të plotë (demonstratat 1968-1981); Përshkallëzimi i politikës diskriminuese të Beogradit gjatë viteve 80-ta; Suprimimi i Autonomisë së Kosovës; Lëvizjen demokratike të shqiptarëve 1989-1992; Lëvizjen për pavarësi dhe lufta e armatosur e popullit shqiptar - UÇK; Çështjen e Kosovës dhe Bashkësinë Ndërkombëtare-Konferenca e Rambujesë; Intervenimin e NATO-s dhe çlirimi i Kosovës 1999. (9 orë)</p>		
V. KOHA BASHKË-KOHORE	5. Të arriturat në kulturë, në shkencë e në teknikë gjatë shekullit XX	<p>Arsimi, Shkenca, Kultura dhe Shoqëria te shqiptarët 1944-1990 - Të arriturat në arsim, në kulturë dhe në shkencë në Shqipëri, në Kosovë, viset e tjera shqiptare dhe në diasporë gjatë viteve 1945-1990. (2 orë)</p>	- Analizojnë dhe krahasojnë veçoritë e zhvillimeve arsimore, kulturore e shkencore në periudhën e socializmit dhe të demokracisë si dhe ndërmjet këtyre zhvillimeve në Shqipëri, në Kosovë dhe në diasporë.	Pedagogjinë, letërsinë, sociologjinë, gjeografinë, artin. etj.

Vërejtje: 2 orë mësimore mbesin në dispozicion të arsimtarit, që, sipas dëshirës dhe interesimit të nxënësve, të kenë mundësi për të zgjedhur ndonjë njësi mësimore në kuadër të përmbajtjeve programore, historisë lokale etj. Mund të realizohet edhe vizitë ndonjë institucioni vendi kulturo-historik (arkivave, muzeve, bibliotekave, instituteve, monumenteve etj.

METODOLOGJIA E MËSIMDHËNIES

Metodologjia e mësimdhënies përcakton suksesin e realizimit të qëllimeve dhe të objektivave, që mësimdhënësi ia paracakton vetes në bazë të përmbajtjeve programore.

Metodat dhe teknikat e mësimdhënies janë po aq të larmishme sa edhe vetë stilet dhe mënyrat e nxënies së vetë nxënësve. Prandaj, gjatë një ore mësimore, mësimdhënësi mund të përdorë disa forma, teknika dhe metoda mësimore të kombinuara me njëra-tjetrën, në mënyrë që të arrijë rezultate optimale gjatë procesit mësimor. Duke synuar përmbushjen e kërkesave për nxënie cilësore me nxënësin në qendër, sugjerohen metoda, forma dhe teknika të tilla si:

Format kryesor të organizimit të procesit mësimor janë:

Puna me gjithë klasën,
Puna me grupe (të mëdha ose të vogla)
Puna me çifte
Puna individuale

Metodat:

E mësimdhënies - (kallëzimi, shpjegimi, ligjërata, biseda, demonstrimi etj.).

E të mësuarit - është metodë e punës së përbashkët e mësimdhënësit dhe e nxënësve dhe përdoret për arritjen e qëllimeve, të synimeve, të qëllimeve, të objektivave etj.

E të nxënit - (vrojtimi i pavarur, ushtrimet, diskutimet, debatet, shfrytëzimi i literaturës, shkëmbimi i mendimeve etj.).

Kërkimore - është metodë që mundëson të bëhen kërkime historike nëpërmjet burimeve dhe analizave lidhur me saktësinë dhe interpretimin e fakteve të gjetura.

Teknikat:

Ekziston numër i madh teknikash të mësimdhënies dhe të nxënies. Këtu sugjerohen vetëm disa prej tyre.

- **Brainstormingu** (“stuhi, mendimesh“, gjenerim ideshë) - është teknikë efektive që më tepër përdoret në fillim të orës mësimore.

- **Klasteri (grumbulli apo pema e mendimeve)** - nxit nxënësit të mendojnë rreth një teme të caktuar. Zakonisht, shërben për të krijuar lidhje midis fakteve.

- **Insert-i (është sistem ndërveprues i shënimit për të menduarit dhe leximin e efektshëm).**

Kjo teknikë përdoret në pjesën kryesore dhe është efektive, sepse nxënësi është gjithmonë aktiv dhe mban qëndrim kritik ndaj asaj që e lexon.

- **Pesëvargëshi** – është teknikë e veçantë, e cila ka pesë vargje që kërkon përmbledhjen e informacionit në shprehjet të cilat përshkruajnë apo reflektojnë rreth idesë kryesore të temës.

- **Xhigsou (ndërthurja)** – është teknikë e të lexuarit në bashkëpunim; leximi i njësisë mësimore nuk bëhet në tërësi nga të gjithë nxënësit, por nxënës të caktuar janë përgjegjës për pjesë të caktuara.

Teknika të tjera janë: *ditari dypjesësh, di, dua të dijë, mësova, ese, pesëvargëshi, rrjeti i diskutimit, diagrami i Venit shkrimi i lirë etj.*

Historia gojore është gjithashtu një nga mënyrat bashkëkohore të të mësuarit të lëndës së historisë.

Në të gjitha rastet zbatimi i metodave apo i teknikave mësimore të lartpërmendura duhet të shoqërohet me përdorimin e materialeve përkatëse didaktike, pa të cilat nuk mund të arrihen rezultatet e dëshiruara. Për tema mësimore të caktuara, mund të shfrytëzohen me sukses muzetë, galeritë, bibliotekat, arkivat, ekskursionet në vendet dhe monumentet kulturoro-historike etj.

VLERËSIMI

Vlerësimi është proces i mbledhjes sistematike, i analizës dhe i interpretimit të informatave, me qëllim të përcaktimit se në ç'shikullë nxënësi ka zotëruar objektivat udhëheqës.

Vlerësimi është proces i vazhdueshëm dhe u shërben qëllimeve të ndryshme.

Ndër qëllimet kryesore të vlerësimit janë:

1. Të sigurojë informacion rreth përparimit të nxënësve.
2. T'u sigurojë nxënësve informacion mësimor.

3. T'i motivojë nxënësit.
4. Të sigurojë realizimin e objektivave të përcaktuar.
5. Të vlerësojë gatishmërinë e nxënësve për nxënie në të ardhmen.

Tipat e vlerësimit

Ekzistojnë tipa të larmishëm të vlerësimit, si:

- **Vlerësimi diagnostikues** përcakton te nxënësit dobësitë, vështirësitë, problemet dhe identifikon nxënësit me nevoja të veçanta.

- **Vlerësimi formues** ka për qëllim ta udhëzojë mësuesin në planifikim dhe te nxënësit të identifikojë vështirësitë gjatë nxënies (punës), me qëllim që t'u ndihmojë dhe të plotësojë nevojat e tyre për nxënie më të suksesshme.

- **Vlerësimi klasifikues** ka për qëllim të caktojë pozitën e nxënësit në raport me shkathtësitë e zotuar para paraprake dhe objektivat e parashikuar.

- **Vetvlerësimi** është proces i mbledhjes, i analizës, i interpretimit të informatave dhe i veprimtarisë që nxënësi e bën vetë me anë të ndonjë mjeti vlerësues.

- **Vlerësimi përmbledhës** bëhet me qëllim që të zbulojë shkallën e arritjes së objektivave pas një periudhe të caktuar të mësimdhënies, p.sh., pas një kapitulli, gjysmëvjetori, viti etj.

- **Vlerësimi në bazë të kriterëve** kupton vlerësimin e çdo nxënësi që përmbush kriteret e caktuara, p.sh., krahasimi i pikëve të testit me një standard të caktuar. Ky vlerësim i siguron informacion mësimit të identifikojë vështirësitë e nxënësit dhe të ndihmojë në përmirësimin e tyre.

Vlerësimi formues dhe diagnostikues nuk vlerëson me nota, por në bazë të tyre mësimit të planifikon punën e tij.

- **Vlerësimi i brendshëm** përfshin planin mësimor. Veprimtaria vlerësuese formulohet, zhvillohet dhe vlerësohet nga mësuesi.

- **Vlerësimi i jashtëm.** Veprimtaritë vlerësuese hartohen jashtë shkollës (specialistë të nivelit të lartë).

- **Vlerësimi i përditshëm** bazohet në kontrollin e punës së nxënësit në klasë.

- **Vlerësimi paraprak** bëhet para testimit vlerësues.

- **Vlerësimi përfundimtar** bëhet në fund të vitit dhe bazohet në vlerësimin përfundimtar të një lënde të caktuar.

- **Vlerësimi në proces** bazohet në vlerësimin e mbikëqyrjes së drejtpërdrejtë gjatë kryerjes së një pune ose detyre në zhvillim etj.

Veprimtaritë kryesore të vlerësimit në klasë

- *Kontrolli i zakonshëm i veprimtarive në klasë*
- *Detyrat e shtëpisë*
- *Testet*

- Mësimdhënësi gjatë orës mësimore i **kontrollon** rregullisht nxënësit, u jep informacione për të lehtësuar nxënien dhe vazhdimisht kupton përparimin e nxënësve dhe vështirësitë e tyre.

- Rëndësia e **detyrave të shtëpisë** është se përmes tyre sigurohen informacione për vazhdimin dhe zgjerimin e njohurive të nxënësve në mënyrë të pavarur dhe për përvetësimin e njësive të mësuara gjatë kryerjes së detyrave të shtëpisë. Në rast të paraqitjes së vështirësive ndihma e prindit është e dobishme, por njëherit mund të jetë edhe e padobishme në rast se në vend që të hulumtojë për zgjidhjen e detyrës nxënësi i merr të gatshme nga prindi.

Format e testeve janë:

- Me gojë
- Me shkrim
- Përmes paraqitjes grafike etj.

Testimet janë të rëndësishme për të siguruar informacione për përparimin e nxënësit, por në raste të veçanta mund të ketë edhe anë negative për arsye se te nxënësit shkaktojnë ankth, stres, frikë etj. Gjatë zbatimit të testimit, sistemi i poentimit zgjidhet nga vetë mësimdhënësi.

Për vlerësimin e njohurive të nxënësve përdorim edhe veprimtari të tjera, p.sh.:

- Vlerësimi i eseve
- Vlerësimi me dosje
- Vetvlerësimi etj.

BURIMET DHE MJETET MËSIMORE

1. Aspekte të mësimdhënies së historisë, Prishtinë, 1997.
2. Aspekte të mësimdhënies së historisë, Tiranë, 1995.
3. Bardhyl Musai, Psikologjia e Edukimit, Shtëpia botuese: Pegi, Tiranë, 1999.
4. Bardhyl Musai, Metodologjia e Mësimdhënies, Tiranë 2003.
5. Grup autorësh, Të kuptojmë të kaluarën e përbashkët për të ndërtuar të ardhmen, Ndryshime dhe vazhdimësi të jetës së përditshme në Shqipëri, Bullgari dhe Maqedoni 1945 – 2000, botues: EURO-CLIO, Shoqata e Mësuesve të Historisë të Shqipërisë, Shoqata Bullgare e Mësuesve të Historisë, Shoqata e Historianëve të Republikës së Maqedonisë, Tiranë 2003.
6. Historia e Popullit Shqiptar I, Tiranë 2001.
7. Historia e Popullit Shqiptar II, Tiranë 2001.
8. Dr. Bep Jubani, Dr. Isa Bicaj, Dr. Vilson Kuri, HISTORIA për klasën e parë të shkollave të mesme, Shtëpia Botuese: Libri Shkollor, Prishtinë, 2001.
9. Dr. Fehmi Rexhepi, Dr. Isa Bicaj, HISTORIA për klasën e parë të shkollave të mesme profesionale, Shtëpia botuese: Libri Shkollor, Prishtinë, 2001.
10. Fehmi Rexhepi, Frashër Demaj, Histori 10, për Gjimnazin e përgjithshëm dhe për Gjimnazin e shkencave shoqërore, Shtëpia botuese: Libri Shkollor, Prishtinë, 2004.
11. Jusuf Bajraktari, Fehmi Rexhepi, Frashër Demaj, Histori 10, për Gjimnazin matematikë dhe informatikë dhe Gjimnazin e shkencave natyrore, Shtëpia Botuese: Libri Shkollor, Prishtinë, 2004.
12. Isa Bicaj, Arbër Salihu, Histori 10, për Gjimnazin e gjuhëve, Shtëpia Botuese: Libri Shkollor, Prishtinë, 2004.
13. Fehmi Rexhepi, Frashër Demaj, Histori 11, për Gjimnazin e gjuhëve, Shtëpia Botuese: Libri Shkollor, Prishtinë, 2004.
14. Jusuf Bajraktari, Isa Bicaj, Histori 11, për Gjimnazin e përgjithshëm, Shtëpia Botuese: Libri Shkollor, Prishtinë, 2004.

15. Emine Bakalli, Ramiz Abdyl, Historia 11, për Gjinnazin e shkencave shoqërore, Shtëpia Botuese: Libri Shkollor, Prishtinë, 2004.
16. Grup autorësh, Historia e Popullit Shqitar, për shkolla të mesme, botoi : Libri Shkollor, Prishtinë,1998.
17. Grup autorësh, Historia e Shqipërisë dhe e shqiptarëve, nën redaktimin e prof. Dr. Hysni Myzyrit, botoi: Siptinti, Prizren, 2000.
18. Dr. Agron Gani, Dr.Hysni Myzyri, Dr. Jusuf Bajraktari, Historia për klasën e dytë të shkollave të mesme. botoi: Libri Shkollor, Prishtinë, 2001.
19. Mikel Pjetrush, Atlas historik i Botës, Shtëpia botuese: Camaj – Pipa, Shkodër, 2001.

BURIMET NË INTERNET

1. www.dadalos.org
2. www.historyplace.com
3. www.see-educoop.net
4. www.eurocliohistory.org
5. www.euroclio.net
6. www.bbc.co.uk/history
7. www.usborne-quicklinks.com (përmes kësaj faqeje mund të shfrytëzohet “Enciklopedia e historisë së botës”- *lidhur me internet*, që është e përkthyer edhe në gjuhën shqipe).

PSIKOLOGJI

(2 orë në javë, 64 orë në vit)

HYRJE

Tashmë është i njohur fakti se shkenca e psikologjisë dhe profesioni i psikologut janë popullarizuar shumë në botë. Ky popullarizim nuk ka lënë pa përfshirë as shoqërinë kosovare, ku interesi shoqëror për studimin e kësaj dege të shkencës është rritur së tepërmi, sidomos pas luftës. Ky interesim i madh vjen si pasojë e përpjekjeve të përgjithshme njerëzore për të njohur më mirë veten dhe të tjerët, për të kuptuar më mirë sjelljen, për t'u kujdesur më mirë për shëndetin personal, për t'iu përgjigjur më mirë ndryshimeve shoqërore dhe teknologjike, për të krijuar shoqëri të cilat mbizotërojnë respekti për të drejtat e njeriut dhe mirëqenia e përgjithshme, si dhe për të ruajtur vlerat mjedisore të natyrës. Plani dhe programi i prezantuar këtu është një përpjekje për të pasqyruar më së miri pikërisht këtë interes në rritje të të rinjve kosovarë ndaj psikologjisë.

Ky plan dhe program është munduar të pasqyrojë edhe zhvillimet bashkëkohore të shkencës së psikologjisë, duke iu përshtatur nga ana tjetër zhvillimit dhe njohurive të nxënësve kosovarë. Kjo u jep mundësi atyre që t'u bashkohen bashkëmoshatarëve të tyre në botë, të cilët e rendisin psikologjinë si një profesionet më premtuese të shekullit të ri. Dizajni i planit dhe programit paraqet një mundësi të mirë edhe nga pikëpamja e dinamikës mësimore: ai, në fakt, është i hartuar për të lehtësuar ndëraktivitetin në klasë, në mënyrë që nxënësit ta kenë më të lehtë të (1) marrin njohuri për dukuritë dhe konceptet kryesore psikologjike dhe (2) të reflektojnë dhe zbatojnë personalisht mbi ato njohuri dhe marrëdhënien e tyre me to.

Në ndihmë të procesit mësimor në klasë vijnë edhe *objektivat* e vendosur për çdo temë të trajtuar. Këta objektiva synojnë të 'çmontojnë' proceset mendore dhe sjelljet individuale dhe shoqërore njerëzore si për mësimdhënësit, ashtu edhe për nxënësit. Një ndihmë tjetër për procesin

mësimor dhe atë vlerësues sidomos vjen nga *rezultatet e pritura*. Shënimi i këtyre rezultateve i jep mundësi mësimdhënësit të jetë më objektiv në vlerësimin e tij si dhe të masë më mirë suksesin e procesit mësimor për këtë lëndë. Nga ana tjetër, nxënësve nëpërmjet rezultateve të pritura u ofrohet mundësia të pajisen me një vështrim realist për aftësitë dhe njohuritë e tyre në këtë lëndë dhe të angazhohen sistematikisht për përsosjen e mëtejshme të tyre. Në planin e përgjithshëm, plani dhe programi i psikologjisë për klasat 13 besojmë se jep edhe një ndihmesë modeste në krijimin e një mjedisi diversiv, kulturor dhe edukativ.

QËLLIMET

Qëllimet kryesore të lëndës së psikologjisë për klasën 13 të gjimnazit të përgjithshëm do të ishin:

- 1) Thellimi i njohimit të nxënësve me shkencën e psikologjisë, metodat e saj të hulumtimit dhe fushat tradicionale të saj;
- 2) Kuptimi nga ana e nxënësve i koncepteve dhe termave kryesorë të psikologjisë;
- 3) Njohja dhe kuptimi i nxënësve për rolin dhe ndikimin e faktorëve të jashtëm dhe të brendshëm në psikikën e njeriut dhe funksionimin e tij psikologjik;
- 4) Aplikimi i njohurive të marra nga nxënësit në botëkuptimet e tyre për veten dhe shoqërinë, që i rrethon.

OBJEKTIVAT

Materiali lëndor i lëndës së psikologjisë për klasën 13 të gjimnazit të përgjithshëm është dizajnuar, që në fund të tij, nxënësi të mund të:

- 1) Të demonstrojë një nivel të kënaqshëm njohurish mbi shkencën e psikologjisë**
  - Në lidhje me drejtimet kryesore të psikologjisë
  - Në planin e dallimeve midis drejtimeve kryesore të psikologjisë përsa i përket mënyrës, se si e studiojnë ato psikologjinë
  - Për metodat e hulumtimit në psikologji

2) Të zbërthejë natyrën e koncepteve psikologjike tek individi dhe shoqëria

- Në lidhje me zhvillimin njerëzor si proces
- Nëpërmjet disa teorive mbi zhvillimin njerëzor
- Shpjegimit të procesit të të nxënit
- Nga pikëvështrimi i fenomenit të kujtesës dhe aspekteve të veçanta të tij
- Në planin e proceseve e të menduarit dhe të gjuhës dhe ndërveprimin midis tyre
- Sipas gjendjeve kryesore të vetëdijes

3) Të shpjegojë fenomene themelore të mësuara të marrëdhënies shoqëri-individ

- Në kuptimin e personalitetit dhe mënyrat e vlerësimit të tij
- Në përshkrimin e karakteristikave të jetës së të rriturve
- Në përshkrimin e ndikimit të dimensioneve sociale dhe kulturore mbi sjelljen
- Në zbërthimin e çështjeve të shëndetit mendor dhe atij fizik
- Në demonstrimin e kuptimit mbi vlerat dhe fenë

4) Të identifikojë procese bazike mendore individuale dhe ndikimin e tyre te situata të caktuara

- Duke identifikuar bazat biologjike të sjelljes
- Në shpjegimin e ndijimit dhe perceptimit dhe aspekteve të veçanta të tyre
- Në përshkrimin e motivacionit dhe emocionit në kontekstin personal psikologjik
- Në njohjen dhe përshkrimin e funksionimit seksual të njeriut dhe formimin e roleve gjinore
- Në kuptimin e fenomenit të stresit dhe aplikimin e njohurive të fituara në lidhje me të mbi jetën personale psikologjike

PËRMBAJTJA PROGRAMORE

KATEGORITË	NËNKATEGORITË	Numri i orëve	%
Historia e psikologjisë dhe metodat e hulumtimit në psikologji	Zhvillimi i psikologjisë si shkencë	10	15.15
	Teoritë kryesore psikologjike		
	Metodat e hulumtimit psikologjik		
Biopsikologjia	Bazat biologjike të sjelljes	19	28.78
	Ndijimi dhe perceptimi		
	Motivacioni dhe emocioni		
	Seksualiteti dhe gjinia		
	Stresi, përballimi i tij dhe shëndeti		
Zhvillimi jetësor	Zhvillimi njerëzor gjatë jetës	4	6.06
Kognitiviteti	Të nxënët	14	21.21
	Kujtesa		
	Të menduarit dhe gjuha		
	Gjendjet e vetëdijes		
Sociokultura	Personaliteti	19	28.78
	Shëndeti mendor dhe ai fizik		
	Dimensionet kulturore dhe sociale të sjelljes		
	Karakteristika të jetës së të rriturve		
	Vlerat dhe feja		

**PËRMBAJTJA LËNDORE SIPAS KATEGORIVE
ME REZULTATET E PRITURA**

Historia e psikologjisë dhe metodat e hulumtimit psikologjik (10 orë)	
<p>Përmbajtja programore:</p> <p><i>1. Ç'është psikologjia dhe ç'ndryshime ka pësuar ajo gjatë zhvillimit të saj</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Disiplina dhe nëndisiplina alternative në psikologji • Koncepte të lidhura ngushtë me hulumtimet psikologjike • Çështje etike të hulumtimit me njerëz dhe kafshë 	<p>Rezultatet e pritura:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Përshkrimi i pikëpamjeve humaniste, feministe dhe të konstruksionizmit social • Krahasimi i pikëpamjeve humaniste, feministe dhe të konstruksionizmit social • Identifikimi i zhvillimit të koncepteve etike në hulumtimin e njerëzve dhe kafshëve • Numërimi i disa rregullave etike të hulumtimit • Diskutimi mbi zhvillimin e psikologjisë si një shkencë empirike • Rëndësia e parimeve etike për hulumtimet psikologjike
<p>Qasjet ndërlëndore:</p> <p>Në këtë kategori materiali lëndor është i lidhur ngushtë me fushën e statistikave.</p>	
Biopsikologjia (19 orë)	
<p>Përmbajtja programore:</p> <p><i>1. Bazat biologjike të sjelljes</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Sistemi nervor dhe përvoja e vetëdijshme • Trashëgimia dhe mjedisi: kush ka më shumë rëndësi? • Hulumtime mbi trashëgiminë të njerëzve • Sistemi endokrin i njeriut 	<p>Rezultatet e pritura:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Identifikimi i lidhjeve midis sistemit nervor dhe vetëdijshmërisë • Shpjegimi i rolit të hemisferave në jetën psikike të vetëdijshme të njeriut • Përshkrimi se si e përcakton neuro-psikologjia konceptin e 'vetes' • Diskutimi i rezultateve të hulumtimeve për dallimet midis femrave dhe meshkujve në funksionimin e trurit

<ul style="list-style-type: none"> • Hulumtime në lidhje me trurin <p><i>2. Ndiçimi dhe perceptimi</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Orientimi dhe lëvizja • Ndjeshmëria e lëkurës dhe dhembja • Fuqitë e perceptuara: origjina dhe ndikimet • Rebusi i perceptimit dhe diversiteti kulturor <p><i>3. Motivacioni dhe emocioni</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Motivi i dashurisë dhe elemente kulturore të tij • Motivi seksual dhe elemente të tij • Elemente të emocioneve • Agresiviteti: aspekte emocionale dhe motivacionale të tij <p><i>4. Seksualiteti dhe gjinia</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Njohuri, qëndrime dhe sjellje 	<ul style="list-style-type: none"> • Përshkrimi dhe diskutimi i rezultateve të hulumtimeve për trashëgiminë të njerëzit • Identifikimi i funksionit të sistemit endokrin të njeriut • Përshkrimi i funksionit dhe i vendndodhjes së gjëndrave të sistemit endokrin <ul style="list-style-type: none"> • Shpjegimi i koncepteve të orientimit dhe lëvizjes së trupit tonë • Përshkrimi ndjeshmërisë së lëkurës në ndijim • Përshkrimi i dallimeve kulturore në ndijimin e dhembjes • Shpjegimi i aftësive të lindura në perceptim • Shpjegimi i konceptit të perceptimit ekstrashqisor • Përshkrimi i dallimeve kulturore përsa i përket perceptimit <ul style="list-style-type: none"> • Përshkrimi i motivit të dashurisë si një nga motivet bazë të jetës së njeriut • Diskutimi i variacioneve kulturore të jetës emocionale të jetës psikike të njeriut • Zbërthimi i elementeve kryesore të emocioneve • Identifikimi i elementeve psikologjike të dëshirës • Emërtimi i karakteristikave biologjike të dëshirës • Diskutimi i elementeve kulturore të emocioneve • Shpjegimi i fenomenit të agresivitetit dhe i elementeve të tij • Zbërthimi i konceptit të agresivitetit nga pikëvështrimi emocional dhe motivacional <ul style="list-style-type: none"> • Përshkrimi i lidhjes midis qëndrimeve dhe sjelljes seksuale
---	--

<p>seksuale</p> <ul style="list-style-type: none"> • Çrregullime psikoseksuale dhe identiteti gjinor • Seksualiteti dhe disa forma të shfaqjes së tij <p><i>5. Stresi, përballimi i tij dhe shëndeti</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Faktorët biologjikë dhe emocionalë të stresit • Faktorë personalë dhe ndikimi i tyre te stresi • Faktorët kontekstualë dhe stresi • Ndryshimi i sjelljeve të lidhura me shëndetin 	<ul style="list-style-type: none"> • Identifikimi i simptomave kryesore të çrregullimeve psikoseksuale dhe identitetit gjinor • Përshkrimi i disa formave të shfaqjes të sjelljes seksuale • Identifikimi dhe shpjegimi i burimeve biologjike të stresit • Rënditja dhe shpjegimi i reagimeve të mundshme emocionale ndaj stresit • Rënditja dhe shpjegimi i faktorëve personalë dhe lidhja e tyre me stresin • Identifikimi dhe shpjegimi i faktorëve kontekstualë në shfaqjen dhe rëndimin e stresit • Identifikimi dhe përshkrimi i strategjive për ndryshimin e sjelljeve lidhur me shëndetin
<p>Qasjet ndërlëndore:</p> <p>Në këtë kategori materiali lëndor është i lidhur me shkencën e biologjisë, me anatinë dhe fiziologjinë, me kulturologjinë, si dhe me fushën e shëndetit mendor dhe atij publik.</p>	
<p>Zhvillimi jetësor (4 orë)</p>	
<p>Përmbajtja programore:</p> <p><i>1. Zhvillimi i të rriturve</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • I rrituri: natyra e zhvillimit dhe kalimi te kjo fazë • Pjekuria e hershme dhe ajo e mesme • Pjekuria e vonë dhe mosha e thyer • Karakteristikat e përgjithshme të fazës para vdekjes 	<p>Rezultatet e pritura:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Përshkrimi i ndryshimeve fizike, kognitive dhe sociale te periudha e pjekurisë deri në vdekje • Shpjegimi i natyrës së zhvillimit në moshën e pjekurisë • Identifikimi i veçorive kryesore të kalimit në moshën e pjekurisë • Teori të fazave të zhvillimit jetësor në pjekuri • Zbërthimi i natyrës së zhvillimit në moshën e thyer • Identifikimi i çështjeve kryesore në lidhje me shëndetin mendor gjatë

	<p>moshës së thyer</p> <ul style="list-style-type: none"> • Përshkrimi i procesit të përballjes me vdekjen personale • Përshkrimi i procesit të përballjes me vdekjen e dikujt tjetër •
<p>Qasjet ndërlëndore:</p> <p>Në këtë kategori një pikëtakim i rëndësishëm i materialit lëndor nga psikologjia me material nga fushat të tjera është ai me biologjinë dhe fushën teknologjike.</p>	
<p>Kognitiviteti (14 orë)</p>	
<p>Përmbajtja programore:</p> <p><i>1. Të nxënit</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Kufizime biologjike të të nxënit • Ndikime kognitive të të nxënit • Modele lidhëse të të nxënit • Analiza e aplikueshme bihejviorale <p><i>2. Kujtesa</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Teoritë mbi kujtesën • Kritika të teorive mbi kujtesën • Harresa dhe karakteristikat e saj • Parandalimi i harresës: sa 	<p>Rezultatet e pritura:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Përshkrimi i disa kufizimeve që sjell biologjia mbi të nxënit • Shpjegimi i disa koncepteve kryesore të kufizimeve biologjike të të nxënit • Identifikimi i ndikimeve kryesore të të nxënit • Diskutimi i teorive kryesore të ndikimeve kognitive mbi të nxënit • Përshkrimi i modeleve lidhëse të të nxënit • Përshkrimi i qasjeve kognitive të të nxënit • Ekzaminimi i përdorimit nga ana e psikologëve të analizës së aplikueshme bihejviorale • Identifikimi i elementeve kryesore të analizës së aplikueshme bihejviorale <ul style="list-style-type: none"> • Emërtimi i disa teorive kryesore mbi kujtesën • Dallimi i karakteristikave kryesore të teorive të ndryshme mbi kujtesën • Përshkrimi i punës së dy pionierëve të hulumtimeve mbi kujtesën: Ebbinghaus dhe Bartlett • Përshkrimi i disa karakteristikave

<p>është i mundur ky proces?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Përpjekje për gërshetimin e biologjisë dhe psikologjisë së kujtesës <p><i>3. Të menduarit dhe gjuha</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Çështje të arsytimit dhe zgjidhjes së problemeve • Gjykimi dhe vendimmarrja • Prodhimi i gjuhës: konceptet kryesore • Gjuha dhe komunikimi • Gjuha, të menduarit dhe kultura <p><i>4. Gjendjet e vetëdijes</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Zbërthimi i botës së ëndrrave • Ndryshimi i përditshëm i gjendjeve të vetëdijes • Gjendje të tjera të vetëdijes • Hipnoza: natyra e saj dhe teoritë mbi të • Çështje të lidhura me drogat psikoaktive 	<p>kryesore të kujtesës</p> <ul style="list-style-type: none"> • Sjellja e shembujve personalë të harresës • Identifikimi i teknikave të parandalimit të harresës • Diskutimi mbi parandalimin e harresës • Shpjegimi i dobisë nga gërshetimi i biologjisë dhe psikologjisë në lidhje me kujtesën <ul style="list-style-type: none"> • Identifikimi i karakteristikave kryesore të arsytimit dhe zgjidhjes së problemeve • Numërimi i disa llojeve të të menduarit në lidhje me zgjidhjen e problemeve • Përshkrimi i lidhjeve midis zgjidhjes së problemeve dhe inteligjencës njerëzore • Përshkrimi i lapsuseve të gjuhës • Diskutimi i konceptimit dhe artikulimit të gjuhës • Identifikimi i lidhjeve midis gjuhës dhe komunikimit • Diskutimi i parimeve të bisedave • Identifikimi i dallimeve gjinore të gjuha dhe komunikimi • Diskutimi i relativitetit të gjuhës <ul style="list-style-type: none"> • Përshkrimi i përmbajtjes së ëndrrave • Diskutimi i kuptimit të ëndrrave • Zbërthimi i funksionit të ëndrrave • Zbërthimi i ëndërrimit gjatë ditës • Përshkrimi i formave të ndryshme të gjendjeve të vetëdijes si hipnoza, meditimi, halucinacioni etj. • Shpjegimi i fenomenit të hipnozës • Diskutimi i elementeve të debatit lidhur me drogat psikoaktive
<p>Qasjet ndërlëndore:</p> <p>Materiali lëndor i kategorisë së kognitivitetit është i lidhur ngushtë me biologjinë dhe linguistikën.</p>	

Sociokultura (19 orë)	
<p>Përmbajtja programore:</p> <p><i>1. Personaliteti</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Teoritë psikodinamike dhe humanistike mbi personalitetin • Teoritë e vetëmësimit dhe ato kognitive mbi personalitetin • Teoritë mbi veten • Krahasimi i teorive të personalitetit <p><i>2. Shëndeti mendor dhe fizik</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Shëndeti dhe psikologjia: një sfond historik i marrëdhënies • Përballimi i sëmundjes dhe promovimi i shëndetit • Promovimi i shëndetit mendor komunitar • Parandalimi: vlera dhe karakteristikat kryesore të tij <p><i>3. Dimensione sociale dhe kulturore të sjelljes</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Perceptimi i personit për shoqërinë dhe dashurinë • Përcaktorë të përgjithshëm të tërheqjes ndërpersonale 	<p>Rezultatet e pritura:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Identifikimi i elementeve kryesore të teorisë së Frojdit për personalitetin • Shpjegimi i teorive post-Frojdiene mbi personalitetin • Zbërthimi i teorisë humaniste të Roxhersit për personalitetin • Përshkrimi i teorisë së konstruktit personal të Kellit • Identifikimi i teorisë së të mësuarit social (Bandura) • Numërimi i disa aspekteve dinamike të vetë-koncepteve • Vërejtja e disa dallimeve kryesore midis teorive të personalitetit <ul style="list-style-type: none"> • Identifikimi i zhvillimit historik të lidhjeve midis psikologjisë dhe shëndetit • Shpjegimi se si dallohen dhe interpretohen simptomat e sëmundjeve fizike • Citimi i shembujve të dallimit të simptomave të sëmundjeve fizike • Përshkrimi i elementeve kryesore të promovimit të shëndetit mendor komunitar • Shpjegimi i disa koncepteve që lidhen me parandalimin si prevalenca, incidenca etj. • Diskutimi i vlerave dhe ndikimeve të programeve të parandalimit <ul style="list-style-type: none"> • Demonstrim kuptimi mbi perceptimin e personit për shoqërinë dhe dashurinë • Përshkrimi i elementeve kryesore të ndikimit të tërheqjes ndërpersonale te personi • Identifikimi i përcaktorëve kryesorë për

<ul style="list-style-type: none"> • Ruajtja e marrëdhënieve <p><i>4. Karakteristika të jetës së të rriturve</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Fazat kryesore të ciklit jetësor të familjes • Tendenca aktuale të familjeve • Karakteristikat kryesore të përshtatjes në martesë • Lloje mënyre jetese të të rriturve <p><i>5. Vlerat dhe feja</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Zhvillimi moral dhe vlerat njerëzore • Edukimi dhe nxitja e vlerave • Feja dhe psikologjia 	<p>tërheqje ndërpersonale</p> <ul style="list-style-type: none"> • Identifikimi i disa dallimeve gjinore në pëlqimin ndërpersonal • Shpjegimi i pritjeve në raport me realitetin në marrëdhëniet ndërpersonale • Barazia në marrëdhënie <ul style="list-style-type: none"> • Numërimi i fazave kryesore të ciklit jetësor familjar • Identifikimi i karakteristikave kryesore të çiftëzimit • Shpjegimi i ndryshimeve në jetën e personit që bëhet prind • Përshkrimi i disa dinamikave të familjeve, që kanë anëtarë adoleshentë • Përshkrimi i dinamikave të familjes në rastet kur prindi është adoleshent • Identifikimi i pritjeve që dalin në pah në martesë • Shpjegimi i veçorive të komunikimit dhe konfliktit martesor • Shpjegimi i shkaqeve dhe i pasojave të dhunës në familje <ul style="list-style-type: none"> • Diskutimi për vlerat e psikologjisë si shkencë • Identifikimi i pikave kryesore të fazave të rezonimit moral (Kolbërg) • Diskutimi për kritikën e teorisë së rezonimit moral • Shpjegimi i karakterit të arsimimit dhe edukimit në lidhje me vlerat morale • Përshkrimi i disa elementeve të historisë së psikologjisë së fesë • Diskutimi i natyrës së fesë • Përshkrimi i veçorive kryesore të përjetimit fetar
<p>Qasjet ndërlëndore</p> <p>Në kategorinë e sociokulturës qasjet ndërlëndore kanë të bëjnë kryesisht me kulturologjinë, sociologjinë, fushën e shëndetit mendor dhe, më konkretisht, me psikiatrinë si dhe me teologjinë.</p>	

UDHËZIME METODOLOGJIKE

Duket se është e vështirë për mësuesit (sidomos ata që do ta japin për herë të parë lëndën e psikologjisë) që t'i zbatojnë standardet e mësipërme gjatë procesit mësimor. Një nga pikat ku mësuesit mund të mbështeten janë rezultatet e pritshme të *sugjeruara*, të cilat mund të përdoren, jo vetëm si bazë e mirë e ndërtimit të aktiviteteve në klasë, por edhe si pikë referimi për planifikimin e kohës, problem ky me të cilin ka shumë mundësi të përballen mësuesit. Gjithashtu, rezultatet e pritshme mund të përdoren fare mirë për vlerësim sa më objektiv të nxënësve. Nga ana tjetër, këto rezultate shërbejnë për krijimin e një baze solide njohurish nga ana e nxënësit për psikologjinë si shkencë, duke plotësuar kështu një pjesë të rëndësishme të formimit të tyre, që u lejon atyre të njohin më mirë veten dhe të tjerët. Pra, rezultatet e pritshme mund të përdoren si pjesë integrale në planin e mësimin të mësuesit për çdo orë të caktuar, ku mund të përfshijnë gjithashtu edhe materialet që i nevojiten për orën, kohëzgjatjen e saj, etj.

Rekomandohet fuqishëm që për planin dhe programin e paraqitur të përdoren mjete audiovizuale për të bërë të mundshëm kuptimin sa më të mirë të materialeve të dhëna nga ana e nxënësve. Është e vërtetë që materialet didaktike për psikologjinë mungojnë në një masë të madhe në Kosovë, por duhet thënë që gjendja në lidhje me këtë po ndryshon ditaditës. Në këtë kuptim, mësuesit duhet të jenë mendjehapur dhe të gatshëm për të përdorur mjete audiovizive në orët e tyre të psikologjisë.

Një plan dhe program cilësor dhe i guximshëm mund të zbatohet vetëm duke u mbështetur te mësuesdhënës që nxisin mësimin ndëraktiv, integrojnë elemente teknologjike në mësimdhënie dhe kanë njohuri për hulumtimet e bëra për tema të veçanta. Mësimdhënësit duhet të inkurajojnë shprehjen e mendimeve dhe qëndrimeve të ndryshme gjatë orës së mësimin për të bërë të mundshëm kuptimin më të mirë të pikëpamjeve individuale dhe kulturore. Ndërkohë që vetë stafi mësimdhënës i lëndës së psikologjisë duhet të shkëmbejë informacion midis njëri-tjetrit, të jetë i trajnuar nga pikëpamja teknologjike dhe të marrë pjesë në ngjarje të ndryshme (konferenca, seminare) që lidhen me psikologjinë në përgjithësi dhe mësimdhënien e saj në veçanti, duke i hapur kështu dritën e gjelbër zhvillimit profesional.

Kështu, disa nga metodat që rekomandohen për të zbatuar filozofitë e lartpërmendura të mësimdhënies, me qëllim arritjen e standardeve të vendosura për këtë lëndë, do të ishin:

Puna individuale – kjo metodologji pune do të ishte shumë pozitive të përdorej sa herë që mësimdhënësi gjykon se nxënësi duhet të reflektojë

në mënyrë individuale në radhë të parë për konceptet dhe çështjet e trajtuara në klasë. Kjo metodologji mund të gërshetohet me punën në çifte.

Puna në çifte – kësaj metodologjie pune rëndom i paraprin puna individuale. Kjo metodologji pune shfrytëzohet rëndom për të rikonfirmuar njohuritë e nxënësve dhe për t'u dhënë mundësi atyre të krijojnë një mjedis diskutues mes tyre.

Puna në grupe të vogla – kjo metodologji ndikon që nxënësit nën vëzhgimin e mësuesit të kenë mundësi t'i diskutojnë idetë e tyre në grup, të formulojnë mendime në mënyrë ekipore dhe t'i prezantojnë ato përpara klasës.

Ndarja e klasës në dy grupe – kjo metodologji pune do të ishte ideale sidomos kur mësimdhënësi synon të nxitë diskutimin dhe shprehjen e qëndrimeve për koncepte ose çështje të caktuara nga ana e nxënësve.

Pyetje autorit – Kjo metodë është tepër e rëndësishme që nxënësit të reflektojnë me sy kritik ndaj materialit që i ofrohet.

VLERËSIMI

Në mënyrë që vlerësimi të reflektojë objektivisht njohuritë e marra nga nxënësit në klasë, integrimin e tyre në mendimin personal, shprehjen e të njëjtave me anë të të shkruarit metodat e vlerësimit e rekomanduara do të ishin:

Vrojtimi – Kjo metodë do të vlente për të parë dhe vlerësuar aktivitetin në klasë të nxënësve. Mësimdhënësi mund t'i shënojë vrojtimet e tij në ditarin e tij në mënyrë që të ketë sistematizëm në këtë pikë dhe të shmangë mundësinë e harrimit të hollësive për çdo student.

Testi me shkrim – kjo metodë vlerësuese ndoshta do të ishte mirë të zbatohet pas çdo kategorie mësimore si dhe në fund të lëndës.

Eseja – kjo metodë vlerësuese do të përdorej me qëllim të vërtetohet sa mund t'i integrojë dhe riprodhojë nxënësi njohuritë e marra me anë të të shkruarit. Gjithashtu, eseja do të ishte metodë ideale për të parë se ç'qëndrim personal ka nxënësi ndaj koncepteve të trajtuara në klasë. Më tej, kjo metodë vlen edhe si parapërgatitje e nxënësit për një punë akademike më të avancuar, nëse do të vijojë studimet universitare. Normalisht, eseja do të ishte një detyrë që do të japej në fund të lëndës, por mund të

zbatohet edhe teknika e minieseve, nëse shihet e arsyeshme nga mësimdhënësi.

Testi me gojë – kjo metodë vlerësuese do të ishte e vlefshme për të verifikuar në klasë njohuritë e marra. Gjithashtu, nxënësit do të kishin mundësi t'i përvetësonin edhe më tepër duke folur termat dhe njohuritë specifike të përfituara.

LITERATURA

Dragoti, Edmond (1999) *“Psikologji Sociale”*, ShB Libri Universitar, Tiranë, Shqipëri

Juniku, Neki (1994) *“Kaptina nga psikologjia”*

Musai, Bardhyl (1999) *“Psikologji edukimi”*, SHB “Pegi”, Tiranë, Shqipëri

Nushi, Pajazit; Juniku, Neki; & Bërxulli, Dashamir (2004) *“Psikologjia XI”*, ShB Libri Shkollor, Prishtinë, Kosovë

Nushi, Pajazit (2001) *“Psikologjia” Për klasën II gjimnaz*, Botimi III, ShB Libri Shkollor, Prishtinë, Kosovë

Nushi, Pajazit (1999) *“Psikologjia e përgjithshme II, Njeriu dhe personaliteti i tij në psikologji”*, Universiteti i Prishtinës, Prishtinë, Kosovë

Pango, Ylli (1997) *“Psikologjia Sociale”*, Tiranë, Shqipëri

Pettijohn, Terry (1996) *“Psikologjia: Një hyrje konçize”*, Tiranë, Shqipëri

Faqe interneti: www.uni-pr.edu/filozofik/psikologji, kjo është faqja zyrtare e Departamentit të Psikologjisë të Universitetit të Prishtinës. Në të mësimdhënësit dhe nxënësit mund të gjejnë ligjërata dhe informacione të ndryshme interesante për psikologjinë në Kosovë dhe më gjerë.

HYRJE

Lënda e sociologjisë XIII mundëson që nxënësit të fitojnë dituri lidhur me rastet, dukuritë, fenomenet dhe proceset në shoqërinë bashkëkohore. Përmbajtjet mësimore kanë për qëllim t'i aftësojnë nxënësit për të qenë të përgatitur për jetë, njëkohësisht që ata të mos ndjehen inferior në shoqëri, por të interesuar për të shprehur aftësitë dhe potencialet e tyre individuale dhe të gjeneratës. Sociologjia jep dije dhe kulturë shkencore për nxënësit, në mënyrë që ata të ndjehen pjesë aktive dhe krijuese e dinamike të zhvillimit dhe të përparimit të shoqërisë.

Nxënësit do të fitojnë dije, duke punuar në përmbajtje tematike dhe, po kështu, do të aftësohen në aspektin intelektual dhe etik, në mënyrë që të marrin edhe vetë përgjegjësi shoqërore në realizimin e projekteve me interes jo vetëm për veten e tyre, por edhe për shoqërinë.

Sociologjia krijon njohuri dhe aftësi vlerësimi më të drejtë të të rinjëve për dimensionin social të individit dhe të grupit, i njeh me teoritë dhe rezultatet më të reja të arritura në sociologjinë bashkëkohore si dhe ua shton përgjegjësinë për të punuar, duke respektuar obligimet, por edhe duke gëzuar të drejtat individuale dhe kolektive. Mendimi sociologjik është zhvilluar përmes hulumtimeve në fusha të ndryshme të shoqërisë dhe rruga më e mirë do të jetë krijimi i mundësive që edhe vetë nxënësit të njohin dhe të hulumtojnë dukuritë sociale.

Programi i sociologjisë për drejtimet e përgjithshme të shkollave të mesme është një paraqitje e çështjeve dhe e problemeve themelore sociologjike, pikërisht duke pasur parasysh interesin dhe arsimimin sociologjik të nxënësve të kësja moshe.

Programi themelor synon të krijojë nxënës që mbërrijnë të nxjerrin vlerësim kritik personal, pastaj njohje me teknologjinë, nocionet më esenciale të sociologjisë bashkëkohore si dhe që nxënësit të paraqiten në

rolin e gjetjes, të përpunimit dhe të integritit të fakteve sociologjike në qasjet dhe punimet e tyre autoriale. Do të preferohet edhe ofrimi i përmbajtjeve të shkurtra të teksteve më tipike dhe domethënëse të sociologëve më të njohur për çështjet që janë të lidhura me përmbajtjet programore.

Lënda e sociologjisë XIII në shkollën e mesme do të mësohet dy orë në javë, përkatësisht 74 orë në vit.

Plani dhe programi i sociologjisë për klasat XIII të gjimnazit do të përmbajë njohuri të mjaftueshme për nxënësit.

QËLLIMET

Përmes të mësuarit të lëndës së sociologjisë në klasën XIII të drejtimeve të gjimnazit të përgjithshëm, synojmë të arrihen këto qëllime:

1. Të kompletohet fondi i informatave, i përmbajtjeve dhe i të dhënave që sociologjia ofron si shkencë e përgjithshme shoqërore. Me kurset paraprake, nxënësit janë njoftuar me kategoritë themelore të sociologjisë, kurse me këtë program të sociologjisë ofrohet një qasje më kritike, por mjaft e avancuar për të rrumbullakësuar njohuritë për këtë shkencë.
2. Që nxënësve t'u ofrohen njohuri nga kategoritë sociologjike, të cilat, sidomos në pjesën e parë të programit, janë produkt i krijimtarisë së sociologëve, që mësimin mbi sociologjinë e kanë pavarësuar nga konteksti paraprak filozofik dhe e kanë ngritur në nivelin e teorive të qendrueshme dhe të mbështetura shoqërore.
3. Me futjen e formave të reja të qasjeve ndaj institucioneve shoqërore (vizitat, kontaktet e gjalla dhe shkruarjen e eseve, nxënësi në këtë kurs do të ballafaqohet me realitetin e shoqërisë ku jeton në mënyrë të drejtpërdrejtë, pa ndërmjetës dhe interpretues. Vizitat në institucione kanë për qëllim çmitizimin dhe demistifikimin e ambienteve, që për nxënësin e kësaj moshe është parakusht i integritit në shoqëri.
4. Që të zhvillojë aftësitë e nxënësve për të menduar në mënyrë kritike dhe kreative për individin, grupin dhe shoqërinë si dhe për vetveten, duke u bazuar në njohjen dhe kuptimin e nocioneve themelore sociologjike.

5. Që të jetë në gjendje t'i identifikojë dukuritë negative aktuale në shoqëri dhe t'i luftojë, ndërsa ato pozitive t'i avancojë;
6. Që nxënësi të ndjejë më afër realitetin e tëhuajshuar shoqëror dhe politik, të nxitet të mendojë për shoqërinë si i rritur dhe i aftë të japë kontributin e vet në rrjedhat e saj.
7. T'i zhvillojë proceset kognitive në shtjellimin dhe në kuptimin e proceseve shoqërore:
8. Kursi i propozuar për këtë moshë të nxënësve ofron mundësi të thellimit dhe të zbatimit të njohurive të fituara në rrjedhat shoqërore. Teoria shoqërore, politika, institucionet, rrjedhat demografike, familja, pozita e femrës etj. Pas këtij kursi të sociologjisë, për nxënësit të mos mbeten brengë e të "rriturve" dhe të zyrtarëve, por edhe e tyre.
9. Të zhvillojë shkathtësi të përhershme të nxënësit për të kuptuar dhe për të përdorur nocionet dhe rezultatet sociologjike si në të folur po kështu edhe në të shkruar.
10. Të nxisë raporte humane dhe krijuese në familje, grupe, shkollë, shoqëri.
11. Të përgatitet për studime të mirëfillta dhe serioze në lëmin e shkencave sociale përgjithësisht, mirëpo edhe të shkencave të tjera, pasi që sociologjia është e vetmja shkencë që në arsimin e lartë mësohet në të gjitha fakultetet.
12. Të mposhtë frustrimet dhe ngurrimet, që te shumica e fëmijëve të kësaj moshe manifestohen – si pasojë e formimit në ambientin familjar patriarkal si prirje për nënshtrim autoriteteve, por edhe nga mosnjoha e specifikave të funksionimit të individëve, grupeve dhe institucioneve në shoqëri.
13. Të inkurajohet e të mos ngurojë të kyçet në debate dhe paraqitje publike, të shpreh mendimin dhe qëndrimin e vetë lirshëm.

OBJEKTIVAT E PËRGJITHSHËM DHE SPECIFIKË

Mbështetur në qëllimet që shtrohen në programin për lëndën e sociologjisë XIII, përmabjtjet mësimore synojnë të arrijnë këta objektiva:

- 1. Pas njoftimit me kategoritë themelore të sociologjisë, nxënësit në këtë kurs do të avancojnë njohjen dhe pasurojnë diturinë me interpretime shkencore nga pozicione të ndryshme që dalin nga teoricienët që kanë pasur dhe kanë preokupim shoqërorin dhe ligjësitë e funksionimit të saj.**
- 2. Të krijojë njohuri shkencore për transformimin e shoqërisë njerëzore në të kaluarën dhe të hapë rrugë për zhvillimin e sotëm shoqëror.**
  - 2A. Të krijojë njohuri të mjaftueshme për zhvillimin e mendimit sociologjik dhe të sociologjisë si shkencë shoqërore si dhe për metodologjinë e hulumtimit të lëndës së saj.
  - 2B. Të vazhdojë studimin e kategorive të përgjithshme shoqërore në kontinuitetin historik të zhvillimit të tyre.
- 3. Të mësojë për mekanizmat e funksionimit shoqëror, krijimin, transformimin dhe avancimin e tyre.**
- 4. Ta mundësojë integrimin e individit në rrjedhat e mirëfillta të zhvillimeve shoqërore.**
  - 4A. Të fitojë njohuri për raportet individ – grup – shoqëri dhe për grupet e tjera shoqërore.
  - 4B. Të hetojë rolin e individit dhe të grupit në stimulimin e rrjedhave shoqërore, krijimin e jetës institucionale, avancimin dhe tejkalimin e formave tradicionale dhe respektimin e ligjeve pozitive në shoqëri.
  - Të lirohen nga paragjykimet eventuale që manifestohen si mostolerancë nga gjithë ajo që është ndryshe nga kultura, raca, religjioni, përkatësia gjinore, bindja politike etj.
  - Të mos mbeten në pozicionet e mostrave të trashëguara nga mjediset ksenofobe, por të ndihmohet krijimi i mendjes së hapur të nxënësit.
- 5. Të shpjegojë fenomenet dhe proceset shoqërore**
  - 5A. Të gjykojë drejt për fenomenet dhe proceset shoqërore, pa marrë parasysh ato nëse janë pozitive apo negative.

- 5B. Që fenomenet shoqërore të mos trajtohen dhe të analizohen vetëm nga një dimension, por të trajtohen si fenomene shumë-dimensionale.
- 6. Të kuptuarit e sociologjisë do ta mundësojë shmangien nga interpretimet e ngushta jokrtike të rrjedhave shoqërore.**
- 6A Ta kuptojë esencën, rolin dhe rëndësinë e institucioneve shoqërore dhe të jetës së institucionalizuar.
- 7. Të japë mendime për tejkalimin e problemeve dhe të vështirësive shoqërore.**
- 7A Të kuptojë drejt shtresëzimin shoqëror dhe konfliktet që ndodhin në shoqëri dhe të bëjë të mundshmen e tij për parandalimin e konflikteve.
- 8. T'i kuptojë proceset normale të zhvillimit të shoqërisë bashkëkohore.**
- 8A. Të kuptojë që ndryeshshmëria në kulturë dhe në format e tjera të vetëdijes të jenë pasuri shpirtërore e jo burim i konflikteve.
- 9. T'i kuptojë ndryshimet shoqërore si nevojë e avancimit të cilësisë së jetës, të botëkuptimeve dhe të sjelljeve, e jo si shkapërderdhje të dhembshme të strukturave patriarkale, tradicionale dhe të ngurta.**
- 9A Të vetëdijësohet për rolin e vet aktiv në përkrahjen e proceseve shoqërore të cilat çojnë kah ngritja e nivelit të vetëdijes dhe shkëputja nga mostrat e vjetruara të funksionimit të individit në shoqëri.

STRUKTURA PROGRAMORE

Kategoritë	Nënkategoritë dhe numri i orëve	Përmbajtja programore (njësitë mësimore)	Rezultatet e pritura	Ndërlidhja
Shoqëria qytetare Politika, legjitimiteti dhe efektiviteti politik Format e	Qasjet e ndryshme sociologjike për shoqërinë qytetare, pushtetin, qeverisjen dhe demokracinë 10 orë 16.00%	<ul style="list-style-type: none"> • Botëkuptimet e ndryshme për shoqërinë – lidhja me përmbajtjet e kursit paraprak (interpretimi marksist, shoqëria qytetare si shoqëri e civilizuar) • Shteti-pushteti dhe qeverisja, filozofia dhe shkencat politike, aspekte sociologjike dhe juridike, • Qasjet funksionaliste dhe marksiste për krijimin e shtetit • Shteti dhe shoqëria, • Kur është krijuar shteti • Qeverisja shtetërore • Teoritë e pushtetit, • Themelet e politikës, problemet e legjitimitetit, parimet e ndryshme të legjitimitetit, legjitimiteti dhe efektiviteti • Format e qeverisjes,	<ul style="list-style-type: none"> - Nxënësi është në gjendje: t'i interpretojë konceptet themelore të qasjeve të ndryshme sociologjike - cili është interpretimi qytetar dhe marksist, - cili është roli i shtetit dhe si organizohet pushteti - dallon pushtetin dhe qeverisjen legjitime nga ajo jolegitime - di të dallojë format e e përfaqësimit - di çfarë është demokracia dhe cilat janë themelet kryesore dhe cilat procedurat që duhet zbatuar që një shoqëri të jetë pluraliste dhe demokratike	Me historinë, filozofinë, antropologjinë, shkencat ekonomike, politike dhe juridike

<p>qeverisjes</p> <p>Demokracia</p>		<p>tipologjia klasike, monarkia dhe republika, tipologjitë e tjera, qeveria e përzier</p> <ul style="list-style-type: none"> • Demokracia dhe diktatura • Demokracia në teorinë e formave të qeverisjes, në kohën bashkëkohore • Demokracia e drejtpërdrejtë dhe e përfaqësimit, formale dhe esenciale • Diktatura e kohës antike dhe e kohës moderne 	<p>Nxënësi duhet të njoftohet me format e qeverisjes – duke marrë njohuritë elementare për format historike të organizimit të qeverisjes. Paraqitja e kësaj dukurie shoqërore kërkon një qasje kronologjike, pasi që ka të bëjë me një laryshi modusesh të realizuara në kontekstin kohor dhe shoqëror. Secila shoqëri ka specifikat e veta të realizimit dhe të ushtrimit të qeverisjes, që, po ashtu, është dëshmi e një dukurie mjaft specifike.</p>	
<p>Teoria pozitiviste e Ogyst Kontit</p> <p>Formalizmi evropian</p>	<p>Zhvillimi i mendimit sociologjik</p> <p>11 orë 18.66%</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Teoritë mekaniciste në sociologji, teoritë biologjiste, teoritë psikologjiste, teoritë individualiste psikologjiste, teoritë kolektive psikologjiste dhe teoritë sociale psikologjiste • Formalizmi në sociologji, <ul style="list-style-type: none"> - nocioni dhe kufijtë e formalizmit, - përfaqësuesit kryesorë dhe faktorët që ndikuan në 	<ul style="list-style-type: none"> - Nxënësi duhet të dijë se cilat janë teoritë kryesore sociologjike - të jetë në gjendje të kuptojë se ku qëndorjnë dallimet mes tyre - të njihet me sociologët më të njohur - të jetë në gjendje vetë t'i shpjegojë teoritë e shoqërisë. - të dijë se cili ishte kontributi i secilit sociolog në shpjegimin e shoqërisë dhe të fenomeneve të saj 	<p>Me historinë, me filozofinë, me shkencat politike, psikologjinë, biologjinë</p>

<p>Hyrje në Teorinë e shoqërisë së Shkollës së Frankfurtit</p>		<p>paraqitjen e formalizmit</p> <ul style="list-style-type: none"> • Formalizmi evropian • Ferdinand Tennis, Gustav RI, Georg Zimel, Leopold Von Vize dhe Zhorzh Gurviçi • Shkolla e Frankfurtit, Max Horkheimer, Theodor Adorno, Herbert Markucuze, Erich From, Franc Neuman dhe Jirgen Habermas 		
<p>Religjioni</p> <p>Normat shoqërore</p> <p>Ideologjia</p>	<p>Shoqëria njerëzore dhe format e besimit</p> <p>Ideologjia dhe identiteti</p> <p>10 orë</p> <p>13.33%</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Religjioni • Konceptet themelore, analiza teorike e religjionit, - religjioni dhe ndryshimet sociale, shikimi përpara: religjioni në shekullin XXI • Llojet e normave shoqërore, tradita dhe zakonet, morali • Funkcionet e ideologjisë, orientimet simbolike, legjitimiteti, solidariteti, identiteti, 	<p>- Nxënësi duhet të kuptojnë se shoqëria është një totalitet i gjerë i marrëdhënieve shoqërore dhe se shoqëria ka kaluar nëpër faza të ndryshme të zhvillimit të saj.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nxënësit duhet të njoftohen me funksionimin e shoqërive të organizuara, ku mbretërojnë normat dhe ligjet pozitive. • Po ashtu, nxënësit duhet njoftuar edhe me zanafillën e normave, të 	<p>Psikologjinë, etikën, të drejtën, edukatën qytetare, mjekësinë, demografinë, gjeografinë, arkitekturën, ekonominë, shkencat politike</p>

<p>Demografia</p> <p>Urbanizmi dhe</p>	<p>Konceptet themelore</p> <p>10 orë 14.66%</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ideologjia në shoqërinë moderne, liberalizmi, socializmi dhe nacionalizmi • Demografia, studimi i popullsisë, <ul style="list-style-type: none"> - historia e shtimit të popullsisë, - nataliteti, - mortaliteti, shtimi natyror i popullsisë, transicioni demografik, • Urbanizimi, rritja e qyteteve, urbanizimi si 	<p>cilat zakonisht në shoqëri të ndryshme kanë karakter dhe përmbajtje të ndryshme, varësisht nga niveli i zhvillimit të shoqërive të caktuara.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Konteksti i normave përbën një përzierje të normave tradicionale, që burojnë nga zhvillimi historik, specifikat e zhvillimit dhe të rrethanave të shoqërive të caktuara dhe të normave ligjore të ligjësisë pozitive – që janë produkt i organizimit shoqëror. • Nxënësit duhet të njoftohen me specifikat e qasjeve demografike të studimit shoqëror. • Derisa shkencat e ndryshme shoqërore kanë si objekt studimi lëvizjet shoqërore, ndryshimet, zhvillimin dhe pasojat e atyre lëvizjeve, demografia si shkencë ka një qasje specifike shoqërore. • Proceset e ndryshimeve demografike që ndodhin si pasojë e lëvizjeve shoqërore, që 	
--	---	---	---	--

<p>perspektivat e zhvillimit të tij në shek. XXI</p> <p>Familja</p>		<p>formë e jetës, urbanizimi në shoqëritë e varfëra, shikimi përpara: urbanizmi në shek. XXI</p> <ul style="list-style-type: none"> • Familja, koncepti themelor i familjes, familja dhe ndryshimet shoqërore, shkenca e jetës 	<p>historikisht ishin të shpeshta dhe të zakonshme, demografia i studion në kontekstin e ndryshimeve ekonomike; pastaj potenciali shoqëror që të adaptohet në rrethana të caktuara të një mjedisi gjeografik, për krijimin e jetës shoqërore në të.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Demografia, po ashtu, këto lëvizje shoqërore i studion duke marrë për bazë regjistrimet e popullsisë si matës i bazuar i këtyre ndryshimeve. <ul style="list-style-type: none"> - nataliteti, - mortaliteti, - shtimi natyror dhe koncepte të tjera, janë gjithnjë të vështruara në kontekstin e mjedisit jetësor, nevojave të përshtatjes së atij mjedisi individit dhe grupit, krijimin e vendbanimeve, të infrastrukturës dhe të potencialit strehues për nevojat e njeriut. 	
<p>Familja dhe mosha</p>	<p>Konceptet themelore shoqërore 7 orë</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Të rinjtë dhe gjenerata e re, • specifikat e rinisë, - problemet e rinisë në 	<ul style="list-style-type: none"> - nxënësi të mësojë për funksionet themelore të familjes - për kujdesin shoqëror ndaj të 	

<p>Mosha dhe pleqëria</p> <p>Mbrojtja dhe barazia sociale</p>	<p>10.66%</p>	<p>shoqërinë moderne</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mosha dhe pleqëria • Barazia sociale, sigurimi pensional, sigurimi nga fatkeqësitë, sigurimi mjekësor, sigurimi i të papunëve. • Mbrojtja dhe ndihma sociale, burimet e solidaritetit, filantropia, kujdesi ndaj të sëmurëve dhe ndaj fëmijëve 	<p>sëmurëve, pleqve dhe të pafuqishmve</p> <ul style="list-style-type: none"> - të njihet me parimet themlore të barazisë sociale - të njoh format e sigurimeve dhe të mbrojtjes sociale në shoqëri dhe veçmas në vendin tonë-të nxitet të nxënësit ndjenja e humanizmit, e solidaritetit dhe e filantropisë 	
<p>Lëvizjet sociale, shoqëria civile</p>		<ul style="list-style-type: none"> • Lëvizja sociale, lëvizjet reformuese, lëvizjet e rezistencës, qytetare, lëvizjet utopike, mobilizimi i resurseve • Shoqëria civile, shprehja e lirë e interesit të qytetarit, qytetari 		
<p>Gjinia seksualiteti, gjinia, roli gjinor</p>	<p>5 orë 8.00%</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Gjinia dhe seksualiteti • Gjinia dhe roli gjinor • Feminizmi • Gay-izmi dhe lezbianizmi 		<p>Demografinë, gjeografinë, arkitekturën, ekonominë politike, psikologjinë sociale,</p>

				informatikën, ekonominë, kulturën
Kultura dhe funksioni shoqëror i kulturës		<ul style="list-style-type: none"> • Kultura dhe shoqëria • Llojet e kulturës • Funksioni shoqëror i kulturës • Kultura dhe religjioni 	<p>Nxënësit duhet të dijë se ç'është religjioni dhe cilat ishin format e hershme të besimeve;</p> <p>- të dijë se cilat janë fetë monoteiste dhe cilat janë karakteristikat e përbashkëta mes tyre;</p> <p>- të kuptojë se religjioni ka karakter shoqëror;</p> <p>- të kuptojë se ç'është shkenca dhe ç'është ideologjia dhe cilat janë dallimet mes tyre;</p> <p>- të dijë se ç'është e drejta dhe se ajo paraqet nivelin e zhvillimit shoqëror dhe kulturor të shoqërive konkrete;</p> <p>- të jetë në gjendje të identifikojë komponentet e moralit dhe ndikimin e tyre në shoqëri.</p>	Demografinë, gjeografinë, arkitekturën, ekonominë politike
Kultura dhe shoqëria				

Mediat dhe shoqëria	4 orë 6.66%	<ul style="list-style-type: none"> • Masmediat në shoqërinë moderne, <ul style="list-style-type: none"> - llojet dhe funksioni i masmediave - ndikimi i masmediave në krijimin e opinioneve, publiku medial, publiciteti • Subkultura 	<ul style="list-style-type: none"> - të dijë se ç'është masmedia, ku qëndron dallimi ndërmjet shtypit dhe mediave elektronike - pse sot mediat konsiderohen forcë e katërt në shoqëri, pas legjislativit, ekzekutivit dhe gjyqësorit - të kuptojë si ndikjonë mediat në krijimin e opinioneve lokale, rajonale, nacionale dhe globale - të identifikojë problemet që sjellin përmbajtjet problematike mediale për individin dhe shoqërinë - të identifikojë subkulturën në mjedisin shoqëror ku jeton 	Me psikologjinë sociale, informatikën, ekonominë, kulturën
Sociologjia e sportit	Shoqëria dhe sporti 4 orë 5.33%	<ul style="list-style-type: none"> • Sporti dhe shoqëria, <ul style="list-style-type: none"> - sporti amator, - sporti profesional, - marketingu, sponsorizimi, publiku , simaptizuesit ekstremë, etika në sport, nacionalizmi dhe sporti • Shoqëria dhe arti, <ul style="list-style-type: none"> - ndikimi i artit në shoqëri, - teatri dhe shoqëria, - filmi, libri, muzika 	<ul style="list-style-type: none"> - të dijë se cili është dimensionin social i sportit - të dallojë tipat e funksionimit të sporteve; - të dijë se cilat janë problemet që paraqiten në raportin sporti - publiku - të zhvillojë njohuritë për etikën sportive si formë e tolerancës dhe e mirëkuptimit social - të dijë se cilat janë dallimet ndërmjet gjeneratave, të njohë 	Me psikologjinë, mjekësinë, ekonominë, informatikën
Sociologjia e artit, funksioni shoqërori				

artit	3 orë 6.66%		<p>specificat e rinisë, së cilës, për shkak të vetë moshës, u përkasin nxënësit</p> <ul style="list-style-type: none"> - të vërejnë mundësitë për të marrë pjesë aktive në proceset shoqërore - t'i identifikojë dhe t'i flakë dukuritë negative në rrethin e vet shoqëror. <p>Nxënësi duhet të kuptojë se arti është dimension estetik, por edhe social i njeriut</p> <ul style="list-style-type: none"> - të njihen me format më të zhvilluara të vlerave artistike dhe ndikimin që kanë ato në shoqëri - të dallojnë vetë format dhe ndikimin e artit - të dijë për socialitetin e filmit, të teatrit, të librit dhe funksionin e tyre. - të njohë artin tradicional, modern dhe postmodern	
--------------	------------------------------	--	--	--

Vërejtje: Arsimtarit gjatë vitit i lihen në dispozicion 2 orë. Gjatë këtyre orëve mund të trajtojnë tema aktuale që kanë karakter të përgjithshëm shoqëror.

UDHËZIME METODOLOGJIKE

Në procesin e mësimdhënies së lëndës së sociologjisë mund të zbatohen metoda të ndryshme. Cila metodë do të pëdoret gjatë orës mësimore është në kompetencë të mësimdhënësit. Zakonisht, mësimdhënësi duhet t'i aplikojë metodat varësisht nga nevojat dhe kërkesat e nxënësve, veçoritë e përmbajtjes së temës, nga mosha dhe aftësia e nxënësve për absorbim të njohurive të reja si dhe dëshira e arsimtarit që të nxënësit të krijojë shprehje pune me tekst dhe në mënyrë të pavarur.

Që plani dhe programi të realizohet në mënyrë sa më cilësore, arsimtari duhet të nxisë mësim interaktiv. Të mësuarit e tillë do ta mundësojë disponimi i njohurive paraprake që kanë nxënësit për problemet e përgjithshme shoqërore. Mësimdhënësi duhet t'i inkurajojë nxënësit për shprehje të lirë të mendimeve dhe të pikëpamjeve të tyre për problemet shoqërore.

Mësimdhënësi, së bashku me nxënësit, duhet të bëjë përpjekje për tejkalimin e mësimdhënies dhe të vlerësimit tradicional. Ndihe për gjetje të metodave më të përshtatshme do të ishte bashkëpunimi mes arsimtarëve të sociologjisë dhe pjesëmarrja nëpër seminare të ndryshme me karakter didaktik.

Në mënyrë që arsimtari të ketë mësimdhënie cilësore dhe sukses sa më të lartë të nxënësit, mund të përdorë disa metoda dhe teknika, siç janë:

- Shpjegimi
- Puna në grupe
- Ndarja e klasës në dy grupe
- Diskutime të frytshme në zgjidhjen e problemit (debat)
- Furi (stuh) mendimesh (brainstormingu)
- Vetëhulumtimi (kërkimi)
- Të shprehurit me gojë etj.

Gjatë procesit mësimor organizimi i nxënësve mund të jetë:

- Puna me grupe
- Puna me tërë klasën
- Puna në çifte dhe
- Puna individuale

Puna në grupe dhe në çifte parapëlqehet, me qëllim që nxënësit të lirohen nga emocionet e pakëndshme (frika) dhe së bashku të diskutojnë në grup, në mënyrë që të nxjerrin përfundime të sakta dhe me vlerë. Grupi mund të përbëhet nga 4-6 veta. Për temat që nxënësit kanë njohuri

paraprake, me sukses mund të zbatohet ligjërata interaktive e kombinuar me praktikën shoqërore.

Metoda - diskutim që zgjidh problemin ka për qëllim t'i theksojë se për probleme të ndryshme nuk ka vetëm një zgjedhje. Atëherë u mundësohet nxënësve të japin sa më shumë zgjidhje alternative dhe në fund të vlerësohet zgjidhja më e mirë.

Metoda - furi mendimesh (brainstorming) ka për qëllim t'i aftësojë nxënësit të japin ide, zgjidhje dhe komente të shpejta për problemin e dhënë.

Arsimtari i përgatitur gjithnjë në qendër të vëmendjes e ka nxënësin dhe përdor strategji të ndryshme, që tek ai të zhvillohet të menduarit dhe vlerësimi kritik. Gjithmonë nga arsimtari kërkohet që mësimin ta bëjë sa më interesant dhe të mos krijojë monotoni. Arsimtari duhet t'i respektojë parimet didaktike, që edhe te nxënësit të krijojë shprehi të tillë që duke u nisur: prej të njohurës kah e panjohura, prej të thjeshtës nga e ndërlikuara, prej konkretes nga abstraktja dhe prej të veçantës nga e përgjithshmja, madje edhe t'i argumentojë mendimet e veta.

VLERËSIMI

Vlerësimi i nxënësve është pjesë e procesit mësimor. Përmes vlerësimit kuptojmë se sa nxënësit i kanë përfituar njohuritë që dalin nga objektivat e vetë planit dhe të programit. Vlerësimi, jo vetëm që është gjykim meritor për matjen cilësore dhe sasiore të njohurive, por shërben edhe nxitje për punë të mëvonshme. Vlerësimi mund të bëhet:

- Me kontroll të pandërprerë të veprimtarive në orë
- Me shkrim përmes testeve të llojeve të ndryshme (testet me përgjigje të shkurtra, me teste alternative, teste me kombinime, teste me përgjigje të shumta etj.), eseve etj.
- Gojarisht (mund të përdoret pjesërisht)
- Detyrat e shtëpisë
- Punë praktike

Vlerësimi duhet të bëhet në mënyrë sistematike (për çdo njësi mësimore), periodike dhe semestrale apo vjetore. Vlerësimi duhet t'i përmbajë këto veçori: **të jetë sistematik, objektiv, i vlefshëm, i besueshëm**.

shëm, i barabartë, i përshtatshëm, formues dhe duhet të bëhet në kohë të duhur.

- **sistematik** – duhet të vlerësohet pas çdo njësie mësimore apo të një periudhe të caktuar kohore,
- **objektiv** - duhet që vlerësimi të bëhet në mënyrë të paanshme, pa marrë parasysh gjininë, prejardhjen etnike apo të farefisnisë,
- **i vlefshëm** – të vlerësohet realisht njohuria në bazë të kriterëve përkatëse.
- **i besueshëm** – vlerësimi të bëhet me të njëjtat standarde që te nxënësi të mos krijohen dilema,
- **i barabartë** – që nxënësve t’u jepen mundësi të barabarta edhe atëherë kur ndoshta përvojat e tyre nuk janë të njëjta,
- **i përshtatshëm** – duhet të vlerësohen në mënyrën që t’u përshtaten më së miri personalitetit të tyre për t’iu shmangur emocioneve të pakëndshme të nxënësve.
- **Vlerësimi në kohë të duhur** – vlerësimi duhet të bëhet gjatë vitit e jo krejt në fund të semestrit apo vitit, sepse nxënësi nuk ka kohë të përmirësohet.

Tipat e vlerësimit

Detyrë me përgjegjësi e mësimit është planifikimi i vlerësimit dhe i kontrollimit të njohurive dhe të vështirësive të nxënësve, që të arrihet një sukses më i madh, ekzistojnë disa tipa të vlerësimit:

Vlerësimi i bazuar në kriter: ka për qëllim të kontrollojë njohuritë e nxënësve në bazë të kriterëve standarde. Përgjigjet e testit duhet të përcaktohen me pikë. Varësisht nga përqindja e pikëve të fituara, bëhet edhe vlerësimi. Caktimi i pikëve të përgjigjeve mbetet në përgjegjësinë e mësimit.

Vlerësimi formues: ka për qëllim që mësimit të planifikojnë punën e tyre në të ardhmen. Ky vlerësim bëhet në fillim ose gjatë vitit mësimor dhe jo me nota.

Vlerësimi diagnostifikues: ka për qëllim t’i zbulojë vështirësitë dhe dobësitë që hasin nxënësit. Paratestet nuk vlerësohen me nota, por shërbejnë vetëm si informacion për vështirësitë dhe dobësitë në të mësuar.

Vlerësimi përmbledhës (kontrollues): ky lloj testimi bëhet zakonisht në fund të gjysmëvjetorit të parë dhe në përfundim të mësimit. Ka për qëllim ta vlerësojë dhe të kontrollojë nivelin e njohurive të fituara gjatë një periudhe të caktuar.

LITERATURA

1. Anthony Giddens, "Sociologjia", Shtëpia Botuese: Çabej, Tiranë 2002.
2. Dr. Ante Fiamengo, "Bazat e sociologjisë së përgjithshme", Rilindja, Prishtinë, 1984.
3. Brdhyl Musai, "Metodologjia e mësimeve", Tiranë, 2003.
4. Zyvdi Dërvishi: "Sociologji kulture", Tiranë, 2001.
5. Sociologjia XI (për gjimnaze). LSH, Prishtinë, 2004.
6. Max Weber: "Studime sociologjike", Plejada, Tiranë, 2004.
7. Rothschild Joseph: "Kthimi në diversitet", Onufri, Tiranë.
8. Astrid Zipfel: "Hyrtje në shkencën e komunikimit dhe të publicistikës", Tiranë, 1998.
9. Koe Bailey: "Social Europe", London, 1992.

FILOZOFI

(2 orë në javë, 64 orë në vit)

HYRJE

Lënda e filozofisë përfshihet në programin e klasës XIII me qëllim të përgatitjes së nxënësve për jetë, përmbyshjes së interesave dhe potencialeve të tyre në zhvillimin e kulturës dhe në krijimin e bazës së koncepteve dhe njohurive për arritjen e qëllimeve individuale, që shpiejnë në drejtim të progresit të përgjithshëm shoqëror.

Të rinjtë kanë nevojë për një filozofi jete, e cila do t'i aftësojë për të jetuar dhe për të vepruar, duke pasur projekte dhe duke qenë të angazhuar në realizimin e tyre. Pikërisht një filozofi të tillë, e cila do të ndihmonte të kuptohet dhe të jetohet jeta, u ofrohet nxënësve të shkollave të mesme. Ajo është njëkohësisht një koncept orientues i qëndrimit të njeriut si qenie sociale, i veprimtarisë së tij praktike e teorike, i sjelljes, por edhe orientues i idealeve të tij shoqërore.

Mendimi filozofik është zhvilluar përmes problemeve filozofike, prandaj mënyra më e natyrshme e paraqitjes së filozofisë për nxënësit është duke e përcjellë rrugën e të filozofuarit vetë.

Në këtë perspektivë, programi paraqet një grup problemesh, një varg mendimesh, duke u nisur nga përvoja e përditshme e nxënësve drejt refleksionit të vërtetë filozofik. Synim i programit është formimi i mendimit kritik filozofik të nxënësve, duke u nisur nga ndërlidhja e dy elementeve kryesore: ofrimit të informatave për nocionet dhe problemet kryesore të filozofisë (nëpërmjet të teksteve të shkurtra nga veprat e filozofëve) dhe mësimi aktiv (të bazuar në reflektimet) i cili njëkohësisht paraqet një nga sfidat kryesore të procesit mësimor.

Po ashtu, programi do të ndikojë në nxitjen e raportit krijues të nxënësve ndaj botës dhe vetvetes.

QËLLIMET

Duke pasur parasysh se në klasën XIII nxënësit për herë të parë merren me problematikën e gjerë filozofike, qëllimi i programit mësimor i lëndës së filozofisë është:

1. Zhvillimi i aftësive të nxënësi për të menduar në mënyrë kritike dhe analitike rreth botës dhe vetvetes, duke u mbështetur në njohjen dhe në kuptimin e nocioneve themelore filozofike.
2. Zhvillimi i shkathtësive të përhershme të nxënësit për t'i shprehur qartë nocionet dhe kategoritë filozofike dhe të përgjithshme, në të folur ose në të shkruar.
3. Nxitja e raporteve krijuese ndaj vetvetes dhe shoqërisë të nxënësi, duke u mbështetur në reflektimin dhe në zbatimin e njohurive të përfituara nga lëmi i filozofisë.

OBJEKTIVAT E PËRGJITHSHËM

Në përputhje me qëllimet e programit për lëndën e filozofisë së klasës XIII, objektivat e lëndës janë të orientuara në përfitimet e rëndësishme, duke pasur parasysh gjithmonë nevojat për zhvillimin e nxënësit. Programi mësimor i lëndës së filozofisë synon që në fund të kursit njëvjeçar nxënësi t'i arrijë këta objektiva të grupuar sipas qëllimeve:

1. Për të arritur qëllimin e përfitimit të njohurive dhe zbatimit të tyre nxënësi do të:
  - Kuptojë pozitën dhe rolin e filozofisë në zhvillimin e të menduarit njerëzor, dhe pasurimin reciprok konceptual të filozofisë dhe të shkencave të tjera;
  - Njohë evoluimin e mendimit filozofik duke u ndalur në probleme më themelore të praktikës dhe qëllimeve njerëzore;
  - Dijë të bëjë dallimin mes metodave kryesore të interpretimit të historisë së filozofisë;
  - Zbërthejë nocionet dhe kategoritë kryesore të mendimit filozofik, si përgjithësime të përvojës njerëzore;
  - Jetë i aftë për t'i pranuar mënyrat e ndryshme të zgjidhjes së problemeve, duke zbatuar vazhdimisht më shumë se një këndvështrim dhe pikënisje.

2. Për të arritur qëllimin e përfitimit të aftësive dhe të shkathtësive, nxënësi do të:
  - Dijë ta strukturojë mendimin për të argumentuar qëndrimet e veta rreth çështjeve filozofike dhe praktike;
  - Hartojë punime të pavarura duke integruar informacionin teorik (nga tekste filozofike) dhe praktik.

3. Për të arritur qëllimin e zhvillimit të qëndrimeve dhe të vlerave, nxënësi do të:
  - Analizojë dhe të shpjegojë fenomene dhe procese shoqërore, duke u nisur nga pikëpamjet e përgjithshme filozofike;
  - Vështrojë realitetin në burimin e vet, si bazë për komunikim me të tjerët;
  - Shpjegojë pozitën e vet individuale si pjesë e tërë të qenit të botës.

OBJEKTIVAT E VEÇANTË

Nxënësi duhet të jetë në gjendje:

- **Të njohë**
  - vendin dhe pozitën e filozofisë në zhvillimin e përgjithshëm të të menduarit njerëzor;
  - metodat kryesore të interpretimit të filozofisë gjatë historisë së saj dhe të bëjë dallimet midis disiplinave kryesore të filozofisë;
  - aspektet e ndryshme, të veçanta filozofike në studimin e nocionit të njeriut dhe të pozitës së tij në botë;
  - njohjen njerëzore në procesin e zhvillimit të saj brenda teorive të ndryshme filozofike;
  - themelin e metafizikës dhe bazamentin e kritikës ndaj saj;
  - problematikën e vlerave në filozofinë e moralit.
- **Të kuptojë**
  - nocionet themelore të estetikës në teori dhe në praktikë;
  - teoritë kryesore filozofike për shoqërinë, shtetin dhe pushtetin.

- **Të shprehë**
  - mendimin kritik ndaj realitetit, duke u mbështetur në njohuritë e fituara nga lënda e filozofisë.
- **Të hartojë**
  - punime të pavarura duke u mbështetur në tekste burimore filozofike dhe përvojën e tij individuale.

Struktura e përmbajtjeve programore

Aktivitetet	Numri i orëve	%
Prezantimi i materialit tematik	47	63.5
Mësim sipas zgjedhjes	6	8.1
Përsëritje dhe vlerësimi	21	28.4
GJITHSEJ	74	100

Planifikimi i përmbajtjes programore

Kategoritë	Nënkategoritë	Nr. i orëve	%
Filozofia dhe historia e saj	Pozita e filozofisë në zhvillimin e të menduarit njerëzor dhe raporti i filozofisë me shkencat të tjera	5	7.4
	Metodat kryesore në interpretimin e historisë së filozofisë		
Njeriu dhe bota	Nocioni i njeriut	16	23.5
	Pozita e njeriut në botë		
	Njeriu, koha dhe hapësira		
	Njeriu dhe historia		
Njohja dhe arsyeja	Mundësitë ndhe kufijtë e njohjes	11	16.1
	Pragmatizmi dhe veprimtaria e njohjes		
	Aftësia e të gjykuarit		
	Filozofia analitike		
Filozofia dhe metafizika	Themeli dhe kritika e metafizikës	12	17.6
	Çështja e zotit brenda metafizikës		
Etika	Morali dhe vullneti i lirë	9	13.3
	Problemi i vlerave		
Estetika	Kategoritë themelore të estetikës	6	8.8
Filozofia politike	Njeriu dhe shoqëria	9	13.3
	Shteti dhe pushteti		

PËRMBAJTJA LËNDORE

Kategoria	Nënkategoria	Përmbajtja programore	Rezultatet e pritshme	Ndërlidhjet programore
I. Filozofia dhe historia e saj	1. Pozita e filozofisë në zhvillimin e të menduarit njerëzor dhe raporti i filozofisë me shkenca të tjera	<p><i>Nxënësi mëson për:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Çka është filozofia? • Disiplinat dhe nëndisiplinat kryesore të filozofisë • Raporti i filozofisë me shkencat e tjera • Filozofia, miti dhe religjioni <p>(3 orë)</p>	<p><i>Nxënësi do të:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Shpjegojë termin dhe zanafillën e filozofisë • Identifikojë çështjet dhe disiplinat themelore të filozofisë • Diskutojë mbi zhvillimin e filozofisë dhe raportin e saj me shkencat e tjera • Identifikojë elemente të përbashkëta dhe dallime mes filozofisë, mitit dhe religjionit 	Shkencat shoqërore dhe natyrore
	2. Metodat kryesore në interpretimin e historisë së filozofisë	<ul style="list-style-type: none"> • Raporti i filozofisë dhe historisë së saj është i veçantë • Metoda historike (kronologjike) dhe metoda problemore të paraqitjes së historisë së filozofisë <p>(2 orë)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Përcaktojë pozitën e filozofisë në raport me historinë e saj • Kuptojë dallimin mes dy metodave kryesore të paraqitjes së filozofisë dhe të historisë së saj 	
II. Njeriu dhe bota	1. Nocioni i njeriut	<ul style="list-style-type: none"> • Çështjet themelore të pyetjes çka është njeriu • Përcaktimi i njeriut përmes frymës • Njeriu si qenie kulturore <p>(2 orë)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Kuptojë njeriun si qenie shumëdimensionale (ontologjike, gnoseologjike, etike, estetike, historike etj.) • Shpjegojë si kuptohet njeriu në antropologjinë e Shellerit • Analizojë elemente të gjuhës, mitit, religjionit, historisë dhe shkencës si përcaktues së nocionit të njeriut në filozofinë e Kasirerit 	Historia, linguistika

		<ul style="list-style-type: none"> • Nocioni i ekzistencës • Ekzistenca në raport me thelbin, mendimin dhe lirinë (2 orë)	<ul style="list-style-type: none"> • Kuptojë nocionin e ekzistencës • Diskutojë mbi vendin përparësor të thelbit dhe të ekzistencës • Shpjegojë ekzistencën si pikënisjen e mendimit në filozofinë e Kirkegardit • Identifikojë raportin ekzistenca – liria në filozofinë ekzistencialiste 	
		<ul style="list-style-type: none"> • Tjetri dhe nevoja për tjetrin (2 orë)	<ul style="list-style-type: none"> • Shpjegojë nocionin e tjetrit dhe nevojën për tjetrin në filozofinë e shekullit XX 	
		<ul style="list-style-type: none"> • Ndërgjegjja, njohja, dhe përvoja • Aspekti psikologjik i ndërgjegjes • Nocioni i të pandërgjegjshmes në teorinë e Frojdit (2 orë)	<ul style="list-style-type: none"> • Shpjegojë raportin mes ndërgjegjes, njohjes dhe përvojes • Kuptojë ndërgjegjen si të vërtetën e unit në filozofinë e Bergsonit • Përcaktojë ndërgjegjen nga aspekti psikologjik • Përcaktojë pozitën e teorisë së Frojdit brenda mendimit filozofik • Analizojë të pandërgjegjshmen në teorinë e Frojdit • Shpjegojë nocionin dhe sistemin e të pandërgjegjshmes 	Psikologjia
		<ul style="list-style-type: none"> • Vdekja, kuptimi dhe mohimi i saj • Njeriu në situatat kufitare: ballafaqimi me fundin e ekzistencës (2 orë)	<ul style="list-style-type: none"> • Shpjegojë nocionin e vdekjes në të kuptuarit filozofik • Analizojë nocionin e vdekjes në filozofinë e Lukrecit • Kuptojë vdekjen si ballafaqim i individit me fundin e ekzistencës (K. Jaspers) 	Biologjia
II. Njeriu dhe bota	2. Pozita e njeriut në botë	<ul style="list-style-type: none"> • Ideja e kozmosit në filozofinë greke • Mikrokozmos dhe makrokozmos 	<ul style="list-style-type: none"> • Shpjegojë kuptimin e kozmosit në filozofinë e Talesit, Anaksimandrit dhe Empedoklit • Kuptojë idenë e mikro dhe makro kozmosit në 	Biologjia, fizika, astronomia

		në Renesansë dhe në Iluminizëm (2 orë)	filozofinë e G. Brunos, Didrosë dhe Bufonit	
II. Njeriu dhe bota	3. Njeriu, koha dhe hapësira	<ul style="list-style-type: none"> • Koha si dimension i shpirtit • Koha dhe hapësira si formë a priori e subjektit • Relativiteti i kohës • Hapësira, zbrazëtira (boshllëku) dhe zoti (2 orë)	<ul style="list-style-type: none"> • Kuptojë nocionin e kohës në filozofinë e Shën Augustinit • Shpjegojë kohën dhe hapësirën si format subjektive të paraqitjes në teorinë e njohjes së Kantit • Shpjegojë kohën sipas Ajnshtajnit • Kuptojë pikëpamje të kundërta për ekzistimin e hapësirës së zbrazët (pikëpamjet atomiste, epikuriste dhe pikëpamjet e Gj. Brunos) 	Fizika
II. Njeriu dhe bota	4. Njeriu dhe historia e tij	<ul style="list-style-type: none"> • Vetëprodhimi njerëzor në histori: historicizmi dhe lineariteti historik • Njeriu si qenie praktike (2 orë)	<ul style="list-style-type: none"> • Shpjegojë rolin e njeriut në prodhimin e historisë dhe të vetvetës • Kuptojë nocionin e praktikës • Identifikojë njeriun si qenie praktike në filozofinë moderne 	Historia
III. Njohja dhe arsyeja	1. Njohja dhe kufijtë e saj	<ul style="list-style-type: none"> • Dyshimi si pikënisje e njohjes • Njohja e botës dhe njohja e vetvetës • Arsyeja dhe vullneti (2 orë)	<ul style="list-style-type: none"> • Përkufizojë dyshimin në filozofinë e skepticizmit dhe në filozofinë racionaliste të Dekartit • Kuptojë dallimin mes vetëdijes dhe vetëvetëdijes • Klasifikojë përmbajtjen e intelektit: ndarjen e arsyes nga vullneti 	
III. Njohja dhe arsyeja		<ul style="list-style-type: none"> • Përvoja dhe kufijtë e njohjes • Njohja fillon me përvojën, por nuk buron nga ajo • Verifikimi teorik i përvojës dhe verifikimi praktik i hipotezës (3 orë)	<ul style="list-style-type: none"> • Shpjegojë njohjen në filozofinë empiriste • Kuptojë përvojën duke u nisur nga aspekti filozofik në shpjegimin e perceptimit dhe ndijimit • Kuptojë njohjen a priori në teorinë e njohjes së Kantit 	

			<ul style="list-style-type: none"> • Diskutojë rreth verifikimit praktik të hipotezave (shembulli i astronomisë dhe të ngjashme) 	
III. Njohja dhe arsyeja	2. Pragmatizmi dhe veprimtaria e njohjes	<ul style="list-style-type: none"> • Teoria pragmatike si teori për kuptimin dhe pragmatizmin si metodë • Roli i vullnetit në filozofinë pragmatike (2 orë) 	<ul style="list-style-type: none"> • Përcaktojë vendin e pragmatizmit në filozofinë bashkëkohore • Krijojë lidhje mes pragmatizmit si metodë dhe pragmatizmit si teori për kuptimin, në filozofinë e Ç. Persit • Përcaktojë statusin e vullnetit në filozofinë pragmatike të Xh. Uilliamsit 	
III. Njohja dhe arsyeja	3. Aftësia e të gjykuarit	<ul style="list-style-type: none"> • Gjykimi në logjikën formale të Aristotelit • Gjykimi si marrëdhënie, zgjedhje, sanksion • Të mendosh do të thotë të gjykosh (2 orë) 	<ul style="list-style-type: none"> • Kuptojë gjykimin në logjikën e Aristotelit • Shpjegojë gjykimin sipas Dekartit • Kuptojë gjykimin në teorinë e Kantit 	Logjika
III. Njohja dhe arsyeja	4. Filozofia analitike	<ul style="list-style-type: none"> • Çka është filozofia analitike? • E vërteta logjiko-matematike (2 orë) 	<ul style="list-style-type: none"> • Shpjegojë parimet themelore të filozofisë analitike • Krahasojë metodën aksiomatike me metodën deduktive • Shpjegojë kuptimin e së vërtetës logjiko-matematike në filozofinë analitike të Vitgenshtajnit 	Logjika, matematika
IV. Filozofia dhe metafizika	1. Themeli dhe kritika e metafizikës	<ul style="list-style-type: none"> • A është metafizika shkencë? (Nocioni i metafizikës, themeli dhe kritika e saj) • Përcaktimet e qenies nga Aristoteli deri te Hajdegeri (6 orë) 	<ul style="list-style-type: none"> • Njohë nocionin e metafizikës, themelin dhe kritikën ndaj saj • Diskutojë për çështjet metafizike • Shpjegojë “filozofinë e parë” në filozofinë e Aristotelit 	

			<ul style="list-style-type: none"> • Kuptojë përkufizimin e nocionit të qenies në teorinë filozofike nga Aristoteli deri te Hajdegeri 	
IV. Filozofia dhe metafizika	2. Çështja e zotit brenda metafizikës	<ul style="list-style-type: none"> • Dëshmia e ekzistencës së zotit e mbështetur në përvojë dhe në arsye • Refuzimi i fejes • Besimi i përbashkët • A ekziston jeta pas vdekjes? (6 orë)	<ul style="list-style-type: none"> • Shpjegojë se si provohet ekzistenca e zotit nga përvoja në filozofinë e T. Aquinit • Diskutojë për qëndrueshmërinë e argumentimit ontologjik rreth ekzistencës së zotit të Dekarti • Shpjegojë fenë si sëmundje të qytetërimit në teorinë e Niçes • Kuptojë tentimin për një besim të përbashkët të Xh. Djuj • Diskutojë rreth jetës pas vdekjes në fragmente të Platonit, Hjumit dhe Kirkegardit 	Sociologjia, historia
V. Etika	1. Morali dhe vullneti i lirë	<ul style="list-style-type: none"> • Mbështetja e etikës në natyrën njerëzore • Ligji i moralit: imperativi hipotetik dhe kategorik • A është vullneti i lirë? (teoritë deterministe dhe indeterministe) • Utilitarizmi në filozofinë e moralit (5 orë)	<ul style="list-style-type: none"> • Përkufizojë virtytin në etikën e Aristotelit • Shpjegojë ligjin e moralit dhe detyrimin për të qenë i moralshëm në filozofinë e Kantit • Diskutojë rreth lirisë dhe vullnetit • Diskutojë rreth pikëpamjes ekzistencialiste për lirinë • Kuptojë matësin utilitar në filozofinë e Xh.S. Millit 	Sociologjia, edukata qytetare
V. Etika	2. Problemi i vlerave	<ul style="list-style-type: none"> • Çka janë vlerat në kuptimin filozofik? • Rivlerësimi i të gjitha vlerave (4 orë)	<ul style="list-style-type: none"> • Diskutojë rreth “filozofisë së jetës” në teorinë e Diltait dhe Bergsonit • Shpjegojë zëvendësimin e parimit apolonian me parimin dionizian në imoralizmin e Niçes 	Sociologjia, edukata qytetare
VI. Estetika	1. Kategoritë themelore të	<ul style="list-style-type: none"> • E bukura në art dhe në natyrë • Krijimtaria artistike 	<ul style="list-style-type: none"> • Kuptojë nocionet themelore të estetikës (e bukura dhe arti) në fragmente nga Platoni dhe 	Arti

	estetikës	<ul style="list-style-type: none"> • Arti dhe realiteti (6 orë) 	Kanti <ul style="list-style-type: none"> • Diskutojë për temën e gjeniut në art te Kanti dhe Niçe • Paraqet mendimin e Hegelit për artin romantik • Kuptojë historinë e artit në teorinë e Benjaminit 	
VII. Filozofia politike	1. Njeriu dhe shoqëria	<ul style="list-style-type: none"> • Baza natyrore e shoqërisë • Prejardhja e shtetit: gjendja natyrore dhe kontrata shoqërore • Detyrimi i njerëzve për të qenë të lirë (4 orë) 	<ul style="list-style-type: none"> • Kuptojë natyrën njerëzore si bazë për organizimin shoqëror në teorinë e Aristotelit • Krahasojë teorinë e Hobsit dhe Rusoit për prejardhjen e shtetit, duke u nisur nga shpjegimi i egoizmit dhe pronës 	Edukata qytetare, sociologjia, historia
IX. Filozofia politike	2. Shteti dhe pushteti	<ul style="list-style-type: none"> • Organizimi i shtetit ideal • Pushteti, të bërit dhe të diturit • Individit dhe kufijtë e pushtetit shtetëror • Ndarja e etikës nga politika • Demokracia moderne në teorinë filozofike (5 orë) 	<ul style="list-style-type: none"> • Njohë konceptin kryesor të shtetit ideal dhe bazamentin e tij në ndarjen e punës në teorinë e Platonit • Kuptojë të drejtën natyrore dhe shoqërore civile në filozofinë politike të Lokut • Kuptojë pozitën e individit në raport me fuqinë e pushtetit në teorinë e XH.S.Millit • Analizojë cilësitë parësore të sovranit në teorinë e Makiavelit dhe diskutojë për thënien e tij “qëllimi e arsyeton mjetin” • Kuptojë teorinë e Rusoit dhe Toknevitit për demokracinë 	Edukata qytetare, sociologjia, historia

Sqarim: 6 orë mësimore mbeten në dispozicion arsimtarit që t'i organizojë sipas kërkesave të nxënësve dhe dëshirës individuale, duke mbetur në kuadër të përmbajtjeve programore.

Po ashtu, nuk përjashtohet mundësia që në realizimin e disa njësive mësimore të përfshihen edhe arsimtarë të lëndëve të tjera si p.sh., arsimtari i fizikës për nënkategorinë *Njeriu, hapësira dhe koha*, etj.

UDHËZIME METODOLOGJIKE

Qasja problemore

Duke u mbështetur në njërën ndër qëllimet kryesore të mësimdhënies së filozofisë, të zhvilluarit e mënyrës kritike dhe analitike të të menduarit të nxënësit, lënda e filozofisë nuk duhet të ofrojë thjesht përcaktimin e gatshëm, formal të nocioneve, kategorive dhe teorive. Mësimdhënia e filozofisë është gjithmonë shpjegimi, analizimi dhe ndriçimi i një nocioni, problemi apo çështjeje filozofike. Mënyra më frytdhënëse në përvetësimin e nocioneve filozofike mbështetet në përshkrimin e gjenezës së nocionit, ballafaqimin, krahasimin dhe lidhjen me nocione të tjera, duke analizuar format dhe mundësitë e përdorimit të tyre.

Ndërveprimi

Në përvetësimin e filozofisë është shumë me rëndësi të kërkohen dhe shprehen mendimet individuale dhe grupore, gjë që nënkupton prezantimin e mendimeve në një gjuhë të qartë dhe të kuptueshme. Përshkrimi, referimi ndaj teorive të ndryshme, përdorimi i shembujve konkretë dhe krahasimi me shembuj të tjerë janë bazamente dhe tullat kryesore për ndërtimin e mendimit të pavarur të nxënësit dhe lidhjen e pjesës teorike me zbatimin praktik të saj. Në këtë mënyrë do të arrihet edhe qëllimi i dytë i lëndës së filozofisë: ofrimi i një filozofie, e cila do të ndihmonte nxënësit ta kuptojnë dhe ta jetojnë jetën.

Për t'i ikur mundësisë që lënda e filozofisë të shndërrohet në një skollistikë të mërzitshme dhe një monolog, diskutimet për problemet dhe çështjet filozofike duhet të jenë pjesë e pandarë e çdo ore mësimore. Po ashtu, interpretimi dhe shpjegimi i teksteve të shkurtra filozofike, është metodë shumë efektive në krijimin e kontaktit të nxënësit me filozofët e mëdhenj. Çdo mësim duhet të shoqërohet edhe me një fjalor shpjegues të nocioneve filozofike.

Duke u mbështetur në këto metoda, nxënësi duhet të orientohet drejt një bindjeje të qëndrueshme, përmes udhëzimeve se teza e mbrojtur duhet t'u përgjigjet disa kërkesave, duhet të mbështetet nga faktet, të mundësojë parashikime dhe të sugjerojë hulumtime të mëtutjeshme. Nxënësi duhet të ketë mundësi për paraqitjen e qëndrimeve dhe mendimeve të pavarura edhe në formë të punimeve të hartuara, duke integruar në to informacionin teorik (nga tekste filozofike) dhe praktik.

VLERËSIMI

Mësimdhënësi i lëndës së filozofisë gjatë vlerësimit të nxënësit duhet të ketë parasysh disa momente të rëndësishme:

- Mënyrën se si nxënësi di ta strukturojë mendimin për të argumentuar qëndrimet e veta për çështjet e ndryshme filozofike dhe praktike
- Sa është në gjendje të integrojë informacionin teorik dhe shkencor
- Mënyrën se si nxënësi është në gjendje t'i prezantojë materialet e përvetësuara në mënyrë individuale dhe grupore
- Sa është nxënësi në gjendje që përmes teksteve filozofike, të nxjerra nga veprat e filozofëve të mëdhenj, të hartojë punime të pavarura.

Vlerësohen:

- Përgjigjet me gojë
- Prezantimet
- Esetë dhe punimet e pavarura

QASJET NDËRLËNDORE

Vetë fakti se filozofia është pjesë e rëndësishme e zhvillimit të përgjithshëm të mendimit njerëzor, domosdo vendos filozofinë në një rrjetë ndikimesh të ndërsjellta me pjesë të tjera të këtij zhvillimi. Gërshetimi i problemeve shoqërore dhe natyrore drejton filozofinë në arritjet e deritashme brenda lëndëve të tjera të veçanta. Në anën tjetër, në çdo shkallë zhvillimi të shkencave, një sektor i veçantë dhe i gjerë në sistemin e dijeve për botën i takon funksionimit të pavarur të dijeve filozofike.

Në bazë të materialit tematik, i cili do të prezantohet para nxënësve është e nevojshme ndërlidhja e lëndës së filozofisë me këto lëndë sipas kategorive në vijim:

- Filozofia dhe historia e saj: Shkencat shoqërore dhe natyrore
- Njeriu dhe bota: Psikologjia, historia, linguistika, fizika, astronomia, biologjia

- Njohja dhe arsyeja: Logjika, matematika
- Filozofia dhe metafizika: Sociologjia, historia
- Etika: Sociologjia, edukata qytetare
- Estetika: Arti
- Filozofia politike: Edukata qytetare, sociologjia, historia

LITERATURA

1. Filozofia (Historia & Problemet), S. E. Stumpf, Toena, Tiranë
2. Filozofia (për klasën e katërt të gjimnazit), E. Murtezai, Libri Shkollor, Prishtinë, 2001
3. Idetë filozofike të shekullit XX, I. Berlin, Onufri, Tiranë, 2003
4. Një hyrje tek idetë, W. Raeper & L. Smith, Dituria, Prishtinë, 1999
5. Thema nr. 4, Instituti i Filozofisë dhe Sociologjisë, Prishtinë, 1996
6. Buletini i Fakultetit Filozofik, Fakulteti Filozofik, Prishtinë, 2001
7. Fjalori i Filozofisë, E. Murtezai, Instituti i Filozofisë dhe Sociologjisë, Prishtinë, 1995

TEKNOLOGJIA E INFORMIMIT DHE E KOMUNIKIMIT (TIK)

(2 orë në javë, 64 orë në vit)

HYRJE

Teknologjia e informimit dhe e komunikimit paraqet njërin nga lëmenjtë kryesor në jetën bashkëkohore të njeriut, është pjesë e pandarë e veprimtarisë së përditshme të tij dhe sinonim i gatishmërisë për t'u marrë me problemet e të tashmes dhe të ardhmes.

Lënda “Teknologjia e informimit dhe e komunikimit” për klasën e 13-të është vazhdimësi dhe zgjerim i njohurive paraprake nga kjo fushë dhe ka të bëjë me përvetësimin e njohurive dhe të shkathtësive të nevojshme për përdorimin e suksesshëm dhe të pavarur të pajisjeve të teknologjisë së informimit dhe të komunikimit (TIK) me aplikimin e algoritmave dhe programimin në C++ përmes shembujve konkretë.

TIK 13 është version i shkurtuar i programit të lëndës së njëjtë për drejtimin e gjimnazit matematikë informatikë të klasës 12.

QËLLIMET

1. Nxënësit duhet të jenë në gjendje t'i njohin dhe t'i përdorin pajisjet e teknologjisë së informimit dhe të komunikimit në punët dhe veprimet e jetës së përditshme, të cilat kanë të bëjnë me përpilimin e algoritmave dhe programimin në gjuhën C++.
2. Nxënësit duhet të krijojnë shprehi dhe shkathtësi gjatë punës teorike dhe praktike për kërkim të pavarur të informacioneve nga fusha e TIK-ut, por edhe nga fusha të tjera.

OBJEKTIVAT

1. Nxënësit duhet të jenë në gjendje të njohin rëndësinë e algoritmeve dhe të gjuhëve programuese.
  - 1.1 Nxënësit duhet t'i njohin veprimet themelore aritmetike nëpërmjet algoritmeve.
  - 1.2 Nxënësit duhet të jenë në gjendje të përpilojnë algoritme të thjeshta për veprimet aritmetike themelore.
  - 1.3 Nxënësit duhet të kuptojnë rëndësinë e programimit të detyrave të paraqitura nëpërmjet algoritmeve.
2. Nxënësit duhet të jenë në gjendje të përdorin pajisjet e teknologjisë së informimit me qëllim të zgjidhjes së problemeve të ndryshme nga matematika.
  - 2.1 Nxënësit duhet të jenë në gjendje të dallojnë elementet themelore të gjuhëve programuese.
  - 2.2 Nxënësit duhet të njohin dhe të zbatojnë programimin në C++ për raste konkrete të detyrave të parashtruara.

ORGANIZIMI I PËRMBAJTJES PROGRAMORE

Kategoritë	Nënkategoritë	Nr. i orëve	Përqindja
1. Algoritmet	1.1 Algoritmet – njohuri themelore 1.2 Llogaritja e shumë/ prodhim/ faktorielit 1.3 Degëzimet/kushtet 1.4 Kombinimet – shumë/faktoriel/prodhim 1.5 Vargjet (vektorët dhe matricat) 1.6 Gjetja e anëtarëve të caktuar 1.7 Sortimi 1.8 Funksionet	28	43,75%
2. Programi mi në C++	2.1 Hyrje në programim – Gjuhët programuese 2.2 Hyrje në C++ - Programi i parë në C++ 2.3 Variablat/ deklarimi/inicializimi/konstantet 2.4 Operatorët – Prioriteti 2.5 Direktivat preprocesorike 2.6 Leximi dhe shtypja (hyrja/dalja) 2.7 Kushtet/degëzimet 2.8 Urdhërat Sëitch dhe GoTo 2.9 Unazat 2.10 Funksionet 2.11 Dukshmëria e variablave dhe përcjellja e vlerave 2.12 Gabimet - Përrashimet dhe manipulimi i gabimeve 2.13 Vargjet (vektorët dhe matricat) 2.14 Pointerët	36	56,25%

Kategoria	Nënkategoria	Përmbajtja programore	Rrezultatet që duhet arritur	Lidhja ndërlëndore
1. Algoritmet	1.1 Algoritmet – njohuri themelore	1.1.1 Algoritmet. 1.1.2 Konceptet bazë. 1.1.3 Blloqet e algoritmeve, funksioni dhe kuptimi i tyre. 1.1.4 Qëllimet e përdorimit.	Nxënësit duhet të jenë në gjendje t'i njohin dhe t'i identifikojnë blloqet themelore të algoritmeve dhe kuptimin e tyre.	Matematika
	1.2 Llogaritja e shumës / prodhimit / faktorielit	1.2.1 Llogaritja e shumës së thjeshtë. 1.2.2 Shuma e anëtarëve të serisë së numrave. Shuma e numrave çiftë/tekë. 1.2.3 Llogaritja e prodhimit. Prodhimi i anëtarëve të serisë së numrave. Prodhimi i numrave çiftë/tekë. 1.2.4 Llogaritja e faktorielit të numrave.	Nxënësit duhet të jenë në gjendje të bëjnë realizimin e algoritmeve (bllokë-diagrameve) për llogaritjen e shumës/prodhimit/faktorielit të numrave dhe serive të numrave.	
	1.3 Degëzimet / kushtet	1.3.1 Degëzimet/kushtet. 1.3.2 Degëzimi/kushti me një degë/zgjidhje. 1.3.3 Degëzimi/kushti me dy e më shumë degë/zgjidhje. 1.3.4 Degëzimet/kushtet e ndërthurura dhe ato të shumëfishta.	Nxënësit duhet të jenë në gjendje të bëjnë realizimin e algoritmeve (bllokë-diagrameve) për llogaritjen rezultateve, varësisht nga kushtet e caktuara.	
	1.4 Kombinimet – shumë / faktoriel / prodhim	1.4.1 Llogaritja e shumës brenda prodhimit/faktorielit dhe e prodhimit/faktorielit brenda shumës. 1.4.2 Llogaritja e prodhimit brenda shumës/faktorielit dhe e	Nxënësit duhet të jenë në gjendje të bëjnë realizimin e algoritmeve (bllokë-diagrameve) për llogaritjen e shumës/	

		shumës/faktorielit brenda prodhimit. 1.4.3 Llogaritja e faktorielit brenda shumës/prodhimit.	prodhimit/faktorielit të kombinuar (në kuadër të) shumës/ prodhimit / faktorielit.	
	1.5 Vargjet (vektorët dhe matricat)	1.5.1 Vargjet numerike. Vargu njëdimensional (vektori). Vargu dydimensional (matrica). Vargjet shumëdimensionale. 1.5.2 Krijimi (mbushja me vlera) e vektorit/matricës. 1.5.3 Shuma/prodhimi i anëtarëve të vektorit/matricës, në bazë të kushteve të ndryshme. 1.5.4 Krijimi i vektorit/matricës prej anëtarëve të caktuar të vektorit/matricës tjetër.	Nxënësit duhet të jenë në gjendje të bëjnë realizimin e algoritmeve (bllok-diagrameve) për krijimin/përdorimin e vargjeve (vektorëve/matricave) dhe llogaritjeve të ndryshme për anëtarët e tyre.	
	1.6 Gjetja e anëtarëve të caktuar	1.6.1 Gjetja e anëtarit minimal/maksimal. 1.6.2 Gjetja e anëtarit të caktuar dhe e pozitës së tij në kuadër të vektorit/matricës. 1.6.3 Gjetja e anëtarëve që e plotësojnë kushtin e caktuar.	Nxënësit duhet të jenë në gjendje të bëjnë realizimin e algoritmeve (bllok-diagrameve) për gjetjen e anëtarëve të caktuar (minimumi / maksimumi, etj) të vektorëve/matricave.	
	1.7 Sortimi	1.7.1 Sortimi i anëtarëve të vektorit. Sortimi në rritje dhe sortimi në zbritje. 1.7.2 Sortimi i anëtarëve të matricë.	Nxënësit duhet të jenë në gjendje të bëjnë realizimin e algoritmeve	

		Sortimi në rritje dhe sortimi në zbritje.	(bllok diagrameve) për sortimin e anëtarëve të vektorëve/matricave.	
	1.8 Funksionet	1.8.1 Funksionet. Nënprogramet. 1.8.2 Realizimi i llogaritjeve të ndryshme përmes funksioneve. 1.8.3 Programi me shumë nënprograme/funksione.	Nxënësit duhet të jenë në gjendje të bëjnë realizimin e algoritmeve (bllok diagrameve) me përdorimin e funksioneve të ndryshme.	
2. Programimi në C++	2.1 Hyrje në programim – Gjuhët programuese	2.1.1 Gjuhët programuese. Gjuhët e ulëta programuese. Gjuhët e larta programuese. 2.1.2 Kodi burimor, kodi objektiv dhe kodi ekzekutiv. 2.1.3 Kompajlerët dhe Interpreterët.	Nxënësit duhet të jenë në gjendje të dallojnë elementet themelore të gjuhëve programuese.	Gjuha shqipe Gjuha angleze Matematika
	2.2 Hyrje në C++ - Programi i parë në C++	2.2.1 Gjuha programuese C++. Elementet themelore të gjuhës. 2.2.2 Editori i kodit të C++-it. Menytë dhe komandat. 2.2.3 Kompajlimi dhe linkimi. Ndërtimi i programit ekzekutiv.	Gjuha programuese C++. Elementet themelore të gjuhës. Editori i kodit të C++-it. Menytë dhe komandat. Kompajlimi dhe linkimi. Ndërtimi i programit ekzekutiv.	
	2.3 Variablat / Deklarimi / Inicializimi / Konstantet	2.3.1 Të dhënat. Tipet e të dhënave. 2.3.2 Variablat. Deklarimi dhe inicializimi i variablave. 2.3.3 Konstantet.	Nxënësit duhet të jenë në gjendje të dallojnë tipet e të dhënave, variablave dhe konstanteve dhe përdorimin e tyre për qëllime të ndryshme.	

	2.4 Operatorët – Prioriteti	2.4.1 Operatorët aritmetik. Operatorët logjik. Prioriteti i operatorëve. 2.4.2 Operatori i kushtëzimit “?”. Operatori i inkrementimit. Operatori i dekrementimit. Operatori sizeof( ). Bit-operatorët.	Nxënësit duhet të jenë në gjendje të dallojnë llojet e operatorëve, përdorimin e tyre dhe prioritetin e tyre në kryerjen e llogaritjeve të ndryshme.	
	2.5 Direktivat preprocesorike	2.5.1 Deklarimi i direktivave preprocesorike. 2.5.2 Direktiva #include. Direktiva #define.	Nxënësit duhet të jenë në gjendje të përdorin direktivat preprocesorike #include dhe #define.	
	2.6 Leximi dhe shtypja (Hyrja/Dalja)	2.6.1 Operatorët “cin” dhe “cout”, funksionet “get( )” dhe “put( )”. 2.6.2 Leximi dhe shtypja e vlerave, vektorëve, teksteve. 2.6.3 Shtypja me format dhe precizitet të caktuar. 2.6.4 Mbushja me mostër. Leximi i fjalive.	Nxënësit duhet të jenë në gjendje të përdorin urdhërat për lexim dhe shtypje (hyrje/dalje), formatizimin e daljeve, etj.	
	2.7 Kushtet/Degëzimet	2.7.1 Degëzimet/Kushtet. 2.7.2 Urdhëri If. Urdhëri If. Else. 2.7.3 Degëzimi i thjeshtë. Degëzimi i kombinuar. Degëzimi i ndërthurur.	Nxënësit duhet të jenë në gjendje të përdorin urdhërat për kushtet/degëzimet e ndryshme në kuadër të programeve në C++.	
	2.8 Urdhërat Switch dhe GoTo	2.8.1 Urdhëri Switch. Urdhëri Go To.	Nxënësit duhet të jenë në gjendje të përdorin urdhërat për degëzim të	

			shumëfishtë dhe për kapërcim pa kusht.	
	2.9 Unazat	2.9.1 Unaza While. Unaza Do..While. Unaza For. Unazat e ndërthurura. 2.9.2 Opcionet tjera të unazave. 2.9.3 Ndërprerja e unazës: Break. Vazhdimi i unazës: Continue.	Nxënësit duhet të jenë në gjendje të dallojnë dhe të përdorin unazat për përsëritjen e urdhërave.	
	2.10 Funkcionet	2.10.1 Deklarimi i funksionit. Tipet e funksioneve. Argumentet e funksionit. Vlerat kthyesë të funksionit. Prototipi i funksionit. 2.10.2 Funkcionet për manipulim të karaktereve. Funkcionet për manipulim të stringjeve. 2.10.3 Funkcionet matematike, trigonometrike dhe logaritmike. Vlerat e rastit.	Nxënësit duhet të jenë në gjendje të krijojnë dhe të përdorin funksionet e ndryshme në kuadër të programeve në C++.	
	2.11 Dukshmëria e variablave dhe përcjellja e vlerave	2.11.1 Dukshmëria e variablave. 2.11.2 Deklarimi i brezit të dukshmërisë së variablave. 2.11.3 Variablat lokale. Variablat globale. Variablat statike. 2.11.4 Përcjellja e variablës sipas vlerës (by Value) dhe sipas referencës/adresës (by Reference/by Address).	Nxënësit duhet të jenë në gjendje të deklarojnë, të përdorin dhe të dallojnë variablat lokale dhe variablat globale si dhe variablat statike.	
	2.12 Gabimet - Përfashimet dhe manipulimi i gabimeve	2.12.1 Gabimet. Gabimet e rastit. Gabimet logjike. 2.12.2 Gjetja dhe eliminimi i gabimeve. 2.12.3 Parashikimi i gabimeve të	Nxënësit duhet të jenë në gjendje të dallojnë llojet e gabimeve në program, të eliminojnë gabimet e	

		mundshme gjatë ekzekutimit të programit dhe mënyrat e evitimit të tyre.	paraqitura dhe të evitojnë gabimet e mundshme gjatë rrjedhës së ekzekutimit të programit.	
	2.13 Vargjet (vektorët dhe matricat)	2.13.1 Deklarimi i vargut. Deklarimi i vektorit/matricës. 2.13.2 Inicializimi i vargut gjatë deklarimit. 2.13.3 Inicializimi i vektorit/matricës gjatë ekzekutimit të programit. 2.13.4 Manipulimi i anëtarëve të vektorit/matricës. 2.13.5 Gjetja e anëtarëve të caktuar të vektorit/matricës. 2.13.6 Sortimi i anëtarëve të vektorit/matricës.	Nxënësit duhet të jenë në gjendje të realizojnë programe të ndryshme për punë me vargje (vektorë/matrica).	
	2.14 Pointerët	2.14.1 Deklarimi i pointerëve. Tipet e pointerëve. 2.14.2 Operatori i adresës "&". Operatori i dereferencimit "*". 2.14.3 Vargjet e pointerëve. Pointerët e karaktereve. Veprimet me pointerë.	Nxënësit duhet të jenë në gjendje të dallojë dhe të përdorin pointerët.	

METODOLOGJIA DHE UDHËZIMET DIDAKTIKE

Shpjegimi i përmbajtjes programore për të kuptuar paraqitjen e algoritmeve. Të realizohen shembuj konkretë gjatë shtjellimit të lëndës. Nxënësit njoftohen dhe duhet të jenë në gjendje të dallojnë elementet themelore të gjuhëve programuese. Nxënësit njoftohen me përdorimin e urdhrave për kushtet/degëzimet e ndryshme në kuadër të programeve në C++. Gjithashtu, ata duhet të krijojnë dhe të përdorin funksionet e ndryshme në kuadër të programeve në C++, si dhe të realizojnë programe të ndryshme për punë me vargje (vektorë/matrica).

UDHËZIME METODOLOGJIKE

1. Ligjërimi i përmbajtjes programore me gjithë prezentimin vizual të pjesëve përkatëse.
2. Demonstrimi i veprimeve konkrete me kompjuter.
3. Puna individuale dhe grupore me kompjuter (ekzekutimi i operacioneve me kompjuter nga nxënësit)
4. Zgjidhja e detyrave konkrete nga matematika duke përpiluar algoritmin dhe programin në gjuhën programuese C++.\ (hap pas hapi, sipas përmbajtjeve që realizohen).

VLERËSIMI

Vlerësimi i nxënit bëhet në këto mënyra:

1. Vlerësimi i angazhimit të nxënësit gjatë realizimit të përmbajtjes programore
2. Vlerësimi i punës individuale
3. Vlerësimi i kontributit në punën grupore
4. Testimi gjatë procesit të mësimit dhe ai përfundimtar
5. Vlerësimi përmes detyrës projektuese

UDHËZIME NË PËRDORIMIN E LITERATURËS DHE TË BURIMEVE TË TJERA MËSIMORE

Literatura e propozuar

1. “**C++ How to Program**” - H.M. Deitel, P. J. Deitel, Prentice Hall, Englewood Cliffs, New Jersey.
2. “**C++ Programming Language**” - Bjarne Stroustrup, Addison-Wesley Publishing Company, Massachusetts
3. “**Teach Yourself C++ in 21 Days**” - Jesse Libery, Sams Publishing, Indianapolis, Indiana.
4. “**C/C++ Programmer's Bible**” - Kris Jamsa, Lars Klander, Gulf Publishing Company, Houston, Texas.
5. “**Bazat e programimit në C++**” - Agni Dika, Prishtinë.
6. “**Algoritmet me programe në C++**” - Agni Dika, Prishtinë.
7. **MSDN – 2003** dhe udhëzimet e integruara në **Visual Studio**.
8. Literaturë dhe shembuj nga **Interneti**

Pajisjet dhe parakushtet tjera të nevojshme

1. Kabineti me kompjuterë dhe shtypës
2. Gjuha programuese C++
3. Lidhja në Internet, rrjeti lokal në kabinet
4. Trajnime për arsimtarë
5. Mirëmbajtja

Kushtet minimale

1. Një kompjuter në shkollë për demonstrim të programit mësimor
2. Trajnime për arsimtarë

VËREJTJE

1. Nëse shkolla nuk ka kompjuterë të potencohen aspektet teorike të temave të parapara në program dhe demonstrimi nëse shkolla ka së paku një kompjuter.
2. Në fondin e paraparë të orëve janë të përfshira ligjerimi, përforcimi i lëndës dhe testimi i nxënësve.
3. Nëse shkolla nuk ka kompjuterë propozohet që fondi i orëve të shpërndahet në temat tjera për të cilat këto kushte nuk janë të nevojshme.

UDHËZIME METODOLOGJIKE

1. Theksi në demonstrim dhe punë individuale dhe grupore, p.sh. evokimi dhe reflektimi 25%, demonstrimi 25%, puna individuale dhe grupore 50%.
2. Inkurajimi i punës individuale dhe shkëmbimit të dijes dhe shkathtësive, puna interaktive.
3. Përsëritja e përmbajtjes përmes detyrave që përfshijnë zbatimin e më shumë njohurive të fituara.

ORIENTIMET PËR PUNË TË PAVARUR

1. Puna grupore dhe individuale
2. Publikimi i një detyre nga algoritmi dhe programimi në C++
3. Grupi i programerëve të shkollës

EDUKATA FIZIKE DHE SPORTIVE

(2 orë në javë, 64 orë në vit)

HYRJA

Edukimi fizik dhe sportiv, sikur çdo disiplinë tjetër, ndikon në formimin e personalitetit të rinjve, duke u mundësuar atyre pjesëmarrje aktive në aktivitetet shoqërore në pasurimin dhe thellimin e njohurive të përgjithshme dhe atyre specifike, të cilat u mundësojnë atyre që të bëhen qytetarë të përgjegjshëm, të hapur, të aftë për t'u integruar në një shoqëri demokratike. Përmes aktiviteteve fizike, sportive e artistike formojmë qytetarë të kultivuar, të pavarur, të cilët dinë të kontrollojnë zhvillimin e tyre trupor gjatë shkollimit dhe gjatë tërë jetës, të rregullojnë raportet shoqërore, të jenë aktorë aktivë dhe kritikë të asaj çfarë ndodh me ta dhe rreth tyre.

Përmes aktiviteteve fizike e sportive nxënësit e kësaj moshe fitojnë njohuri të reja teknike dhe taktike nga dega e caktuar sportive, adaptohen në situata të reja specifike dhe fitojnë përvoja të reja, duke bërë përpjekje për gjetjen e zgjedhjeve më të mira në situatat specifike të aktiviteteve fizike.

Njohuritë e fituara përmes aktiviteteve fizike u mundësojnë nxënësve të dinë të sillen brenda grupit, të njohin dhe të përdorin rregullat e sjelljes, por edhe të hartojnë ato rregulla të cilat do t'i respektojnë.

Po ashtu, do të shprehen edhe aftësitë e tyre organizative, pasi ata do të organizojnë gara, do t'i gjykojnë ato, duke përjetuar njëkohësisht emocione të shumta si pjesëmarrës në ato gara.

QËLLIMET

Edukimi fizik dhe sportiv është i orientur, veçanërisht në:

- Zhvillimin e aftësive lëvizore dhe funksionale të adaptuara sipas sporteve individuale dhe kolektive;

- Edukimi fizik dhe sporti, si dhe regjimi (jeta) sportiv, të ndikojnë në jetë të shëndoshë;
- Zhvillimin e vetëbesimit dhe të vullnetit gjatë pjesëmarrjes me sport;
- Formimin e krijimtarisë lëvizore në sporte të ndryshme;
- Përjetimi pozitiv i sportit në të gjitha format e tij: edukimi fizik shkollor, sporti kulmor dhe sporti për të gjithë (rekreacioni).
- Zhvillimi, kultivimi dhe ruajtja e mjedisit;
- Mirëmbajtja dhe përparimi i shëndetit trupor, mendor dhe shpirtëror për përballimin e sfidave të ndryshme në jetën e përditshme.

OBJEKTIVAT

Zhvillimi trupor, zhvillimi i aftësive lëvizore dhe funksionale

- Të dinë të zgjedhin në mënyrë të pavarur përmbajtjet lëvizore dhe të dozojnë ngarkesat për zhvillimin e aftësive lëvizore (forca, shpejtësia, koordinimi i lëvizjeve, baraspesha, saktësia, qëndrueshmëria);
- Të dinë të zgjedhin në mënyrë të pavarur përmbajtjet lëvizore dhe të dozojnë ngarkesat për zhvillimin e aftësive funksionale (qëndrueshmëria aerobe dhe anaerobe);
- Të dinë të zgjedhin në mënyrë të pavarur përmbajtjet lëvizore për kultivimin dhe zhvillimin e drejtë të trupit dhe formimin e qëndrimit të drejtë trupor;

Përvetësimi dhe përforcimi i njohurive të ndryshme sportive deri në atë masë që mundëson kyçjen në aktivitetet sportive brenda dhe jashtë shkollës

- Përforcimi dhe zgjerimi i njohurive themelore sportive;
- Të dinë të lidhin në mënyrë kreative përmbajtjet lëvizore;
- Të dinë që në mënyrë të pavarur të ushtrojnë dhe t'i zgjedhin ushtrimet;

- Të marrin pjesë së bashku me mësuesin apo trajnerin në caktimin e vëllimit dhe të intensitetit të ushtrimeve lëvizore;
- Të dinë të gjejnë zgjidhje të qëlluara taktike në situata të ndryshme të lojës;
- Të njohurit, të mësuarit dhe përforcimi i sporteve zgjedhore.

Njohja me njohuritë teorike

- Të kuptuarit e ndikimit të sportit rekreativ dhe atij kulmor në njeriun nga pikëpamja fiziologjike, psikologjike dhe sociologjike;
- Të njohurit dhe të kuptuarit e fenomenit të përgatitjes së rregullt fizike dhe të zhvillimit trupor;
- Të njohurit me mjete dhe metoda të ndryshme për zhvillimin e qëndrueshmërisë, lëvizshmërisë, forcës dhe shpejtësisë;
- Të njihen me parimet themelore të ushtrimit fizik (sportiv);
- Të njohurit e shkaqeve të lëndimeve sportive, trajtimin, si dhe parandalimin e tyre.

Përjetimi i këndshëm i sportit, formimi i qëndrimit të drejtë të trupit

- Të formuarit e shprehive për përballimin e mënyrës sportive të jetës me më shumë ushtrime dhe e formimit të vetëdijes për ripërtëritjen e aftësive pas ushtrimeve fizike (kultivimi i trupit, ushqimi i shëndoshë sportiv, përdorimi i metodave fizikale të ripërtëritjes së organizmit);
- Nxitja e pjesëmarrjes së ndërsjellë dhe e shoqërimit;
- Të zhvilluarit e raportit kulturor ndaj natyrës dhe ambientit;
- Të respektuarit e sjelljes sportive (fair play);
- Përjetimi i ndikimit relaksues të ushtrimit fizik (sportiv).

PËRMBAJTJA PROGRAMORE

KATEGORITË	NR. I ORËVE	%
Teoria e edukimit sportiv	2 orë	2.7
ATLETIKA	12	16.2
GJIMNASTIKA SPORTIVE DHE RITMIKE	10	13.5
SPORTET KOLEKTIVE	26 orë	35.13
SPORTET INDIVIDUALE	10 orë	13.5
Aktivitetet në ujë	7-10 ditë	
Skijimi	5-7 ditë	
Garat sportive	10 orë	13.5
Pikniku-dalja në natyrë	2 ditë	
ANTROPOMETRIA DHE MOTORIKA	4 orë	5.4

TREGUESIT THEMELORË TË PROGRAMIMIT

Sporti i zgjedhur 2\3 e programit mësimor. Mësimi i obliguar 1\3. Si kriterë bazë për realizimin e programit të obliguar dhe të programit zgjedhor janë: baza materiale, terrenet sportive dhe kushtet klimatike.

Së bashku me përmbajtjet e programit zgjedhor dhe të atij të obliguar, duhet përfshirë edhe garat sportive për sportet kolektive dhe ato individuale, që duhet të organizohen në të gjitha nivelet, duke filluar nga ai mes paraleleve deri në nivelin kombëtar.

Mësimi i notit dhe i skijimit organizohet në terren të përshtatshëm në bashkëpunim me drejtorinë e shkollës, prindërit dhe institucione të tjera.

PËRMBAJTJET PROGRAMORE

Kategoritë	Nënkategoritë	Përmbajtjet programore	Standardet e arritshmërisë	Lidhmëritë me lëndët e tjera
Teoria e edukimit sportiv	Aftësitë funksionale dhe lëvizore	Ushtrime për përforcimin e forcës eksplozive, repetitive, shpejtësisë, koordinimit të lëvizjes, lëvizshmërisë dhe të qëndrueshmërisë, si dhe përmirësimit të aftësive funksionale dhe veçorive trupore.	Standardet e arritshmërisë: Nxënësit zhvillojnë nivelin e aftësive lëvizore dhe funksionale në shkallën e cila i përgjigjet dhe është në pajtim me zhvillimin normal të trupit	Biologjia, informatika
Atletika	Vrapimet Kërcimet	Përsosja e vrapimit me pengesa Vrapim duke e rritur kohën e vrapimit 8, 10, 12 minuta. Vrapim në largësi 3000-4000 m. Kërcim së larti: përmirësim i rezultatit – teknika “me shpinë” apo “barkushë”. Përsosja e kërcimit në gjatësi dhe kërcimit për rezultat.	Nxënësit, në pajtim me aftësitë e tyre, pandërprerë të rrisin gjatësinë e shtegut të vrapimit të gjatë (qëndrueshmërisë) me temp të caktuar. Përforcimi i teknikës dhe i rezultatit në vrapimin e sprintit, në kërcimin në gjatësi me hov, kërcimin në lartësi dhe përmirësimin e teknikës dhe të rezultatit të hedhjeve.	Biologjia, kimia, fizika, informatika

Gjinnastika me gjinnastikën ritmike	Ushtrime në dysHEME	Kapërdimi prapa i shtrirë nëpërmjet supit e qafës. Kapërdim prapa, qëndrim në gjysmë spakatë. Rrotullim anash nga e djathta me mbështetje. Rrotullim para pa mbështetje (sallto).	Nxënësit të dinë në mënyrë të pavarur t'i kryejnë komplekset e ushtrimeve gjinnastikore në bazë të nevojave dhe të aftësive vetanake; Të dinë të lidhin përmbajtje të ndryshme akrobatike, ritmike me muzikë.	Muzika
	Kërcimet	Përsëritja e kërcimeve nga klasa 12. Kërcimi i i arkës suedeze me shpalosje.		
	Hekuri	Përsëritja e elementeve nga klasa 12. Kalimi i këmbëve para-prapa nga mbështetja para. Ngritja shaluar. Nga mbështetja para dalje me hark prapa. Nga lëkundja në varje me kapje nga sipër ngritje në shpalosje.		
	Paralelet e shkallëzuara	Përsëritja e elementeve të klasës 12. Mbledhje dhe drejtim i krahëve nga lëkundja në mbështetje mbi duar. Ngritja me lëkundje para, mbështetje në kënd-qëndrim. Nga mbështetja mbi krahë ngritja me shpalosje.		

	<p>Paralelet e shkallëzuara</p>	<p>Përsëritja e elementeve të klasës 12. Ekuilibri anësor dhe ballor me kapjen e drushtës së lartë me një dorë. Nga mbështetja mbi duar në drushtën e lartë, mbështetje e njëpasnjëshme të duarve në drushtën e ulët (përgatitje për qëndrim në vertikale) mbështetur mbi drushtën e ulët. Nga varja në drushtën e lartë me kapje nga lartë, lëkundja para-prapa me kapje nga lartë.</p>		
	<p>Trari</p>	<p>Përsëritja e elementeve të klasës 12. Kombinacioni me elemente: Hijje shaluar me këmbën e djathtë, qëndrim gjysmë spakatë, duke u ulur mbi thembrën e të djathtës, drejtim me afrim këmbësh, kërcim në lartësi, dy hapa në maja të gishtërinjve, qëndrim në ekuilibër (anësor ose ballor, hap para start not. Dalje me trup në hark (mbështetja mbi tra këmbë-mbledhur mbi tra, ekuilibri ballor, dalja para me trup në hark me krahë lart.</p>		
	<p>Unazat</p>	<p>Përsëritja e elementeve të klasës 12. Varje e thjeshtë, krahë para të mbledhur. Luhatje para-prapa me krahë të mbledhur. Luhatje para-prapa nga varja e lirë.</p>		

		Nga varja e lirë, kalim në varje palosur. Nga luhatja para-prapa në varje të palosur.		
	Gjinnastika ritmike dhe vallet	Lëvizje ritmike me ritëm dhe temp të ndryshueshëm. Lëvizjet me litar të shkurtër, me shishe druri, me rrathë, me topa etj. Vallet popullore nga treva. Valceri.	Nxënësit të dinë bazat e vallëzimeve shoqërore deri në atë shkallë sa të mund t'i kryejnë me lehtësi. T'i përvetësojnë elementet bazë të aerobikës.	Muzika, Psikologjia, sociologjia
Sportet kolektive	Basektbolli	Përforcimi-përsosja e elementeve bazike: Lëvizjet pa top. Kërcimi në mbrojtje dhe në sulm për kapjen e topit. Lëvizjet e lojtarit të qendrës në pozicion "poshtë" (afër koshit) dhe lart (në vijën e gjuajtjeve të lira). Pozicionet e lojtarëve në fushë. Zgjedhja e stilit të lojës. Faktorët që ndikojnë në seleksionimin e sistemit të sulmit. Sulmi: kundër mbrojtjes individuale. Kundër mbrojtjes zonale. Kundër presingut zonal. Garat: në mes të klasave dhe aktivave.	Nxënësit të dinë elementet bazë teknike dhe kombinimet taktike në mbrojtje dhe në sulm deri në atë shkallë sa të jenë në gjendje të luajnë me sukses në një shportë dhe në dy shporta. Të marrin pjesë në përgatitjen dhe në organizimin e garave në mes paraleleve dhe në garat shkollore.	
	Volejbolli	Përsëritja e lëvizjeve teknike: Pasimi i topit, shërbimi tenis, gjuajtja, blloku etj.	Nxënësit të dinë elementet bazë teknike dhe kombinimet taktike	

		<p>Përvetësimi dhe përsosja e pranimit të shërbimit.</p> <p>Dëbimi i topit nga poshtë me rënie para “plongeon”.</p> <p>Mbrojtja grupore dhe ekipore-sistemet e mbrojtjes.</p> <p>Sulmi grupor dhe ekipor.</p> <p>Loja 6:6. sigurimi i sulmit dhe mbrojtja.</p>	<p>në mbrojtje dhe në sulm deri në atë masë që mundëson lidhjen e tyre me situata dinamike të lojës në lojën 6:0 dhe kalimi i ngadalshëm në lojën 5:1.</p> <p>Të marrin pjesë në përgatitjen dhe organizimin e garave mes paraleleve dhe në garat shkollore.</p>	
	Futbolli	<p>Pasimi dhe pranimi i topave të shkurtër në hapësirë të vogël.</p> <p>Krosime (qendërsime) dhe gjuajtja në portë.</p> <p>Gjuajtja në portë nga ndërprerja e lojës.</p> <p>Pasimi dhe pranimi i topit në lëvizje në formë të lojës.</p> <p>Mbrojtja grupore dhe ekipore.</p> <p>Sulmi grupor dhe ekipor.</p> <p>Futboll i vogël 6:6 dhe 7:7 me zbatimin e rregullave të lojës.</p>	<p>Nxënësit të dinë elementet bazë teknike dhe kombinimet taktike në mbrojtje dhe në sulm deri në atë masë që mundëson lidhjen e tyre me situata dinamike të lojës si dhe lojën e futbollit të vogël.</p> <p>Të marrin pjesë në përgatitjen dhe organizimin e garave në mes paraleleve dhe në garat shkollore.</p>	
	Hendbolli	<p>Vlerësimi i aftësive rrethore të nxënësve bëhet në bazë të testit klasa 12.</p> <p>Në varshmëri të aftësive specifike të</p>	<p>Nxënësit të dinë elementet teknike dhe kombinimet taktike deri</p>	

		<p>treguara përcaktohen ngarkesat energjetike e informative me synim të rritjes së tyre (80-90%).</p> <p>Përmbajtjet lëvizore përsëriten atje ku ka mundësi përmes lojës, me korrigjime e pushime të shkurtra, me shembuj zbatues konkret të elementeve të teknikës dhe të taktikës individuale të sulmit e mbrojtjes. Njëherit kalohet në ato të taktikës grupore e kolektive.</p> <p>Atje ku nuk ka mundësi, loja duhet të improvizohet në kushte të mundshme dhe të bëhen përpjekje për automatizimin e drejtë të përbërësve themelorë tekniko-taktikë të lojës së hendbollit. Me të përzgjedhurit e klasës - shkollës duhet kërkuar të përsosurit e ushtruesve për vendet specifike ku luajnë:</p> <p>2.1 Si në sulm alo bek, pivot etj si dhe në mbrojtje.</p> <p>2.2 Po ashtu, duhet ushtruar përbërësit themelorë bashkëpunues të taktikës grupore dhe veçmas asaj kolektive së paku dy sisteme të sulmit (me 1 e 2 pivota) dhe po ashtu së paku 2 sisteme të mbrojtjes zonale një të asaj të kombinuar dhe dy forma të lojës njëri-njëri.</p>	<p>në atë masë që u mundëson lidhjen e tyre me situatat dinamike të lojës, si dhe loja me sulme të ndryshme kundër mbrojtjes individuale dhe zonale. Marrin pjesë në përgatitjen dhe organizimin e garave mes paraleleve dhe brenda klasave të shkollës.</p>	
--	--	---	--	--

Sportet individuale	Sportet luftarake-karate-vetëmbrojtja	Elementet themelore të vetmbrojtjes me kundërshtarë gjysmaktivë dhe aktivë. Përsosja e elementeve taktike të vetëmbrojtjes me kundërshtarë gjysmaktivë dhe aktivë.	Të dinë elementet teknike dhe taktike të vetëmbrojtjes	Biologji
	Sportet me raketë tenisi	Përsëritja e elementeve të klasës 12. Goditja e topit volej me forhend dhe me bekhend spin. Goditja smash. Shërbimi me prerje –“slice”. Pranimi i shërbimit. Lojë.	Të dinë goditjet e topit me raketë si: spini me forhend , spini me bekhend, shërbimi dhe elementet tekniko-taktike të lojës	Matematikë
Noti dhe aktivitetet në ujë	Teknikat e notit Kthimet	Përsosja e teknikave të notit: krol, krol në shpinë, bretkosë dhe delfin me nisje dhe kthime sipas rregullave. Lidhshmëria e elementeve të notit: nisja, noti dhe kthimi për të gjitha teknikat. Shpëtimi i të përmbyturit në ujë. Garat në not.	Nxënësit të zotërojnë 1-2 teknika të notit; Notim në distancë 100 m, duke zbatuar rregullat e notit..	Biologji, kimi
Skijimi dhe aktivitetet në borë	Disiplinat alpikë	Kthesat në borë të thellë: a) kthesa “jet” në borë të thellë b) kthesa paralele me hap prej shpatit Ushtrime: nga qëndrimi “hapur” dhe “mbyllur” Kthesa “step”. Teknika e garave: Kthesa me hapjen e	Nxënësit të dinë të rrëshqasin sigurt në terrene të rregulluara, të përforcojnë edhe më tej vrapimin me ski në largësi më të madhe; të rrëshqasin me dërrasë	

		majave prej shpatit me shtytje nga skia e poshtme.	(snow board).	
Garat sportive	Gara në sportet kolektive dhe individuale Garat në atletikë dhe gjimnastikë Krosi	Së paku në dy sporte kolektive. Garat në tenis, pingpong, karate etj. Gara në vrapime të shkurtra dhe të mesme, në hedhje dhe në kërcime. Gara në dysheme dhe në vegla. Krosi pranveror dhe vjeshtor (1000-15000 m). Garat duhet të zhvillohen në kuadër të shkollës, në mes të paraleleve, klasave dhe ndërmjet shkollave të komunës.	Nxënësit të aftësohen për organizimin e garave, të dinë të zbatojnë rregullat dhe sjelljen sportive fair-play, Të dinë të referojnë.	Sociologji, psikologji
Pikniku dhe shëtitja	Shëtitje në natyrë dy herë në vit	Dalje në natyrë së paku tri herë në vit: ecje orientimi, lexim i shenjave topografike 12-15 km (vjeshtë, dimër dhe pranverë).	Nxënësit të dinë rregullat e sigurisë në terrenet malore.	Gjeografia, biologjia, arti figurativ
ANTROPO-METRIA DHE MOTORIKA	Vlerësimi i veçorive antropometrike dhe i aftësive lëvizore	Pesha e trupit. Lartësia e trupit. Kërcim nga vendi në gjatësi. Kërcim nga vendi në lartësi. Vrapim 100 metra. Vrapim 800-1000 m. Mund të shtohen edhe teste të tjera.	Shkalla e përparimit (vlerësimi fillestar dhe përfundimtar i veçorive psiko-motorike)	Matematikë, edukimi shëndetësor

Nga katër sportet kolektive të ofruara, shkolla duhet të zgjedhë së paku dy, varësisht nga kushtet dhe kuadrin që ka.

Përmbajtjet shtesë

Vozitja me roshulla, me biçikletë, tenis, badminton etj. Zgjedhjen e këtyre përmbajtjeve e bën mësimitdhënësi dhe shkolla në bazë të kushteve materiale, kadrovike dhe traditës së rajonit ku ndodhet shkolla.

UDHËZIME METODOLOGJIKE

Klasa e trembëdhjetë cilësohet me një ngadalësim të mëtejshëm të procesit të rritjes dhe të zhvillimit të organizmit të nxënësve. Organizmi i nxënësve të kësaj grup-moshe është në gjendje t'i përballojë ngarkesat më të mëdha, duke ndikuar kështu në rritjen e aftësive motorike në nivel më të lartë.

Mësimitdhënësi duhet të ketë parasysh dallimet ndërmjet gjinive, që janë më shumë të shprehura se në nivelet e tjera shkollore.

Motivimi i nxënësve për aktivitete sportive mbetet ndër qëllimet kryesore të mësimitdhënësit. Ai këtë duhet ta arrijë përmes zgjedhjes përkatëse të përmbajtjeve programore, përkatësisht me nxitjen dhe vlerësimin e përparimit në arritjet e nxënësve. Detyrat e shtruara nga mësimitdhënësi duhet të jenë të tilla që nxënësi të mund t'i kryejë ato. Po ashtu, te nxënësit nuk duhet të zhvillohet së tepërmi rëndësia e fitores, e humbjes apo e garës me të tjerët. Pra, qëllimi kryesor i mësimitdhënësit duhet të jetë përforcimi dhe përsosja e njohurive sportive, e aftësive trupore dhe motorike.

Mësimitdhënësi, në këtë grup-moshë, duhet të marrë parasysh interesimin e nxënësve për degë të caktuara sportive, pasi një pjesë e madhe e programit mësimor përfshin sportin zgjedhor. Ky fakt favorizon organizimin e mësimin në grupe, sipas aftësive dhe nevojave, duke pasur kujdes që asnjëri nga ata të mos mbetet pa u përfshirë në procesin mësimor.

VLERËSIMI

- Vlerësimi i zhvillimit trupor behet me instrumente antropometrike
  - dy herë në vit (lartësia e trupit dhe pesha e trupit);

- Vlerësimi i aftësive lëvizore bëhet me sistemin CGS- dy herë në vit (kërcim nga vendi në gjatësi, kërcim nga vendi në lartësi, vrapim i shpejtësisë 100 m dhe vrapim i qëndrueshmërisë 1000 m (vajzat), 1200 m (djemtë).
- Niveli i informatave të mësuar vlerësohet individualisht dhe gjatë
- situates së lojës;
- Vlerësohet respektimi i rregullave të lojës dhe aftësia e
- bashkëpunimit dhe e kooperimit në sportet kolektive;
- Vlerësimi i nivelit të përvetësimit të elementeve teknike dhe taktike.

LITERATURA

1. Hasangjekaj, Gjinolli, E., Nixha, M. Rakovica, H. Puka, J.
2. Allajbegu, M.: Edukata fizike për klasën 1-2 të arsimit të mesëm.
3. Gjinolli, E., Çitaku F., Rakovica, H. Hasangjekaj, Bahtiri, A., Bajçinca, Sh.: Edukata fizike dhe sportive, klasa 10, Prishtinë, 2004.
4. Gjinolli, E., Çitaku F., Rakovica, H. Hasangjekaj, B.: Edukata fizike dhe sportive, klasa 11, Prishtinë, 2004.

**KUALIFIKIMI I KËRKUAR I MËSIMDHËNËSIT PËR LËNDËN
PËRKATËSE PËR KLASËN E DYMBËDHJETË**

Nr.	Lënda	Kualifikimi i kërkuar i mësimitdhënës
1	Gjuhë shqipe dhe letërsi	Profesor i gjuhës dhe i letërsisë shqipe Profesor i letërsisë dhe i gjuhës shqipe
2	Gjuhë angleze	Profesor i gjuhës dhe i letërsisë angleze
3	Gjuhë e dytë e huaj	Profesor i gjuhës përkatëse
4	Gjuhë latine	Profesor i gjuhës që i ka ndjekur së paku dy semestra të gjuhës latine
5	Matematikë	Profesor i matematikës
6	Gjeografi	Profesor i gjeografisë
7	Histori	Profesor i historisë
8	Psikologji	Profesor i psikologjisë
9	Sociologji	Profesor i sociologjisë
10	Filozofi	Profesor i filozofisë
11	TIK (Teknologji e informimit dhe e komunikimit)	Profesor i matematikës - informatikës Inxhinier i informatikës
12	Edukatë fizike dhe sportive	Profesor i edukatës fizike

Përgatiti për shtyp
SHTËPIA BOTUESE LIBRI SHKOLLOR
Prishtinë

Tirazhi: 300 copë
Shtypi: ALFAPRINT - Prishtinë

Katalogimi në botim – (CIP)
Biblioteka Kombëtare dhe Universitare e Kosovës

371.214 (075.3)

Plani dhe programi mësimor : për klasën XIII të shkollës së mesme të lartë : gjimnazi i përgjithshëm / {Kryeredaktor Fehmi Ismajli}. - Prishtinë : Ministria e Arsimit e Shkencës dhe e Teknologjisë, 2005 (Prishtinë : "Alfaprint"). - 240 f. ; 24 cm.

Literatura : f. 236

ISBN 9951-450-80-6